Stalag XI-a/z
Zweiglager Groß Lübars
Standort Friedhof
Friedhof Altengrabow-West

E. van der Most

Inhoud

1. Inleiding 3
2. Op zoek naar Gross Lübars, wat zoeken we eigenlijk? 6
3. Tekeningen van Gross Lübars 9
4. De bewaard gebleven foto's 13
5. Topografie 32
6. Huidige situatie Zweiglager Gross Lübars 38
7. Dagboeken met betrekking tot Gross Lübars 43
8. Op zoek naar begraafplaatsen 59
9. De krijgsgevangenen begraafplaats uit WO1 60
10. Begraafplaats Standortfriedhof 63
11. Begraafplaats Gloinetal 76
12. De Italiaanse begraafplaats Altengrabow-West (april 1944-1945) 82
13. De Russische begraafplaats Altengrabow-West (juni 1942-1945) 87
14. Een toekomst voor Gross Lübars? 93
15. Bijlage A: 95
16. Bijlage B: 104
17. Bijlage C 108
18. Bijlage D: 113
19. Bijlage E: 114

1. Inleiding

Sinds 2009 is er nabij de entree van de Truppenübungsplatz Altengrabow, aan de Bergstrasse in Dörnitz een monument aanwezig, dat betrekking heeft op het Stalag XI-a Altengrabow in de meest brede zin. De informatieborden die bij dit monument staan geven wat algemene achtergrond informatie, maar geen informatie over het voormalige Lazarett en Zweiglager Gross Lübars, noch over de (mogelijke) ligging van de voormalige begraafplaatsen van de Fransen uit WO1, het Standort Friedhof, Friedhof Gloinetal en de verschillende begraafplaatsen Altengrabow-West. Voor het ontbreken van die informatie is een simpele verklaring te geven; de betreffende gegevens waren ten tijde van de oprichting van het monument niet (meer) bekend en wat er destijds al wel bekend was, was onvoldoende betrouwbaar.

In 2009 bestond de wens om een centrale herdenkingsplek in te richten die openbaar toegankelijk was en dus *buiten* het terrein van de Truppenübungsplatz Altengrabow moest zijn gelegen. Het monument is in 2009 opgericht onder meer op initiatief van de *„Förderverein Gedenkstätte Kriegsgefangenenlager und Sammlung Truppenübungsplatz Altengrabow e.V.“*

Het monument voor Stalag XI-a Altengrabow in 2015 met commandant Eugen Poch (rode baret) en de Nederlandse veteraan Wim Ruyten (foto E. van der Most)

Informatieborden bij het monument in 2015 (foto E. van der Most)

In het voor u liggende verslag heb ik geprobeerd om alle mij beschikbare informatie over Altengrabow, Gross Lübars en de verschillende begraafplaatsen te bundelen.
Over het Lazarett- en Zweiglager Gross Lübars is weinig in de literatuur terug te vinden en op veel Poolse, Italiaanse en Russische websites zijn over het onderwerp vooral vragen en weinig antwoorden te vinden. Het zijn vooral die, over het internet versnipperde vragen van kinderen en kleinkinderen van zoveel verschillende nationaliteiten, die de motivatie vormden om dit onderwerp te onderzoeken. Daarbij vormden de emoties achter de velen vragen een extra stimulans. Het is ook niet gering, om zelfs na meer dan 75 jaar, nog steeds niet te weten wat er met een geliefd familielid is gebeurd en waar het is gebeurd.

Voor mijn onderzoek heb ik in de eerste plaats gebruik gemaakt van archiefbronnen uit het Nationaal Archief (Den Haag) en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (Den Haag). Tevens is gebruik gemaakt van dagboeken van Nederlandse ex-krijgsgevangenen (meest onderofficieren), die in Gross Lübars verbleven. Als aanvulling op die dagboeken zijn gesprekken gevoerd met nabestaanden van ex-krijgsgevangenen en zijn bezoeken gebracht aan de terreinen, waar gericht deellocaties zijn bekeken. Tot slot is gebruik gemaakt van archiefstukken uit het Bundesarchiv en het digitale archief van Bad Arolsen.

Ik realiseerde mij dat de Nederlandse krijgsgevangenen in Gross Lübars in een wel heel bijzonder positie verkeerden. Hoewel zij het zeker niet comfortabel gehad hebben en er zelfs enkele zijn overleden, waren meerderen wel in staat om een dagboek bij te houden (bekend zijn Stuut, Bökkerink, Krapels), zelfs om foto's te laten nemen en tekeningen te maken.
Van de andere nationaliteiten (met als enige uitzondering een tekening die mogelijk door een Fransman is gemaakt) zijn dergelijke zaken, voor zover bekend, niet vervaardigd of bewaard gebleven. Wel zijn enkele na-oorlogse verslagen van Polen en Russen bekend, die echter vrij algemeen van aard zijn en geen enkele informatie bevatten over de toenmalige topografie.

De meeste Nederlanders hebben hun verblijf in Gross Lübars overleefd, wat met name van de Russen, Polen en Italianen niet gezegd kan worden. Van hen en vooral van de Russen, overleden grote aantallen. Het zijn dus vooral de Nederlandse egodocumenten die meer gedetailleerde gegevens over Gross Lübars konden aanleveren. Bovendien is met betrekking tot de Nederlanders in Altengrabow en Gross Lübars relatief veel archiefmateriaal in Nederland openbaar toegankelijk.

Voor zover nog mogelijk heb ik getracht ooggetuigen te spreken te krijgen en ben ik meerdere malen ter plaatse geweest om in het veld gegevens te verzamelen en te controleren.
Daarbij is van vele zijden (zowel in Nederland van de familie van ex-krijgsgevangenen, als in Duitsland van personeel van de Bundeswehr, lokale historici en de pers) enthousiaste medewerking aangeboden en verleend.
Alle direct en indirect betrokkenen ben ik daarvoor zeer erkentelijk.

Wat uit het onderzoek duidelijk naar voren is gekomen is, dat het blindstaren op één groep van krijgsgevangenen niet snel de oplossing zal vormen voor het vraagstuk rond de topografie van de verschillende begraafplaatsen. Pas wanneer van alle nationaliteiten, uit net zovele nationale archieven en egodocumenten, de stukjes informatie naast elkaar gelegd worden, ontstaat een redelijk betrouwbaar overzicht. Daarbij is het mijn stellige overtuiging dat de oplossing van veel vragen tot het eind van de jaren ‘80 bij de Sovjetbezetters en vanaf het begin jaren ‘90 van de vorige eeuw bij officiële instanties ter plaatse, bij de Bundeswehr en bijvoorbeeld in Italië bekend moet zijn geweest, met name toen de Italiaanse graven rond 1996 werden geëxhumeerd. Er zijn destijds kennelijk redenen geweest om die kennis niet publiekelijk te delen. Ik merk echter direct op dat de huidige commandant van de Truppenübungsplatz Eugen Poch, met zekerheid over dit alles niet is geïnformeerd. Hij bleek tijdens een ontmoeting in 2018 niet op de hoogte van het bestaan van Gross Lübars en een Italiaanse monument op Altengrabow-West en heeft serieuze de tijd en de moeite genomen deze terug te vinden.

Niet alle vragen konden tot op heden bevredigend worden beantwoord. Wel kon een aantal onmogelijkheden worden afgevinkt en een aantal nog te onderzoeken mogelijkheden meer precies worden benoemd. Ik hoop dat anderen, met dit verslag in de hand, het onderzoek in de toekomst zullen voortzetten.

Copyright
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestanden en / of openbaar worden gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.
Het uploaden van (delen van) deze uitgave naar websites als www.anzdoc.com, www.ecitydoc.com en andere vergelijkbare websites en daarmee het digitaal beschikbaar stellen van (delen van) deze publicatie aan derden, is expliciet NIET toegestaan en wordt beschouwd als een overtreding van de auteurswet. Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van afbeeldingen te achterhalen. Zij die in dit verband niet konden worden benaderd, kunnen zich met de uitgever in verbinding stellen. Hoewel de grootst mogelijke zorg is besteed aan de samenstelling, kan de auteur geen aansprakelijkheid aanvaarden voor eventueel in deze uitgave voorkomende onjuistheden.

E. van der Most ©
Gouda, 22 maart 2024

2. Op zoek naar Gross Lübars, wat zoeken we eigenlijk?

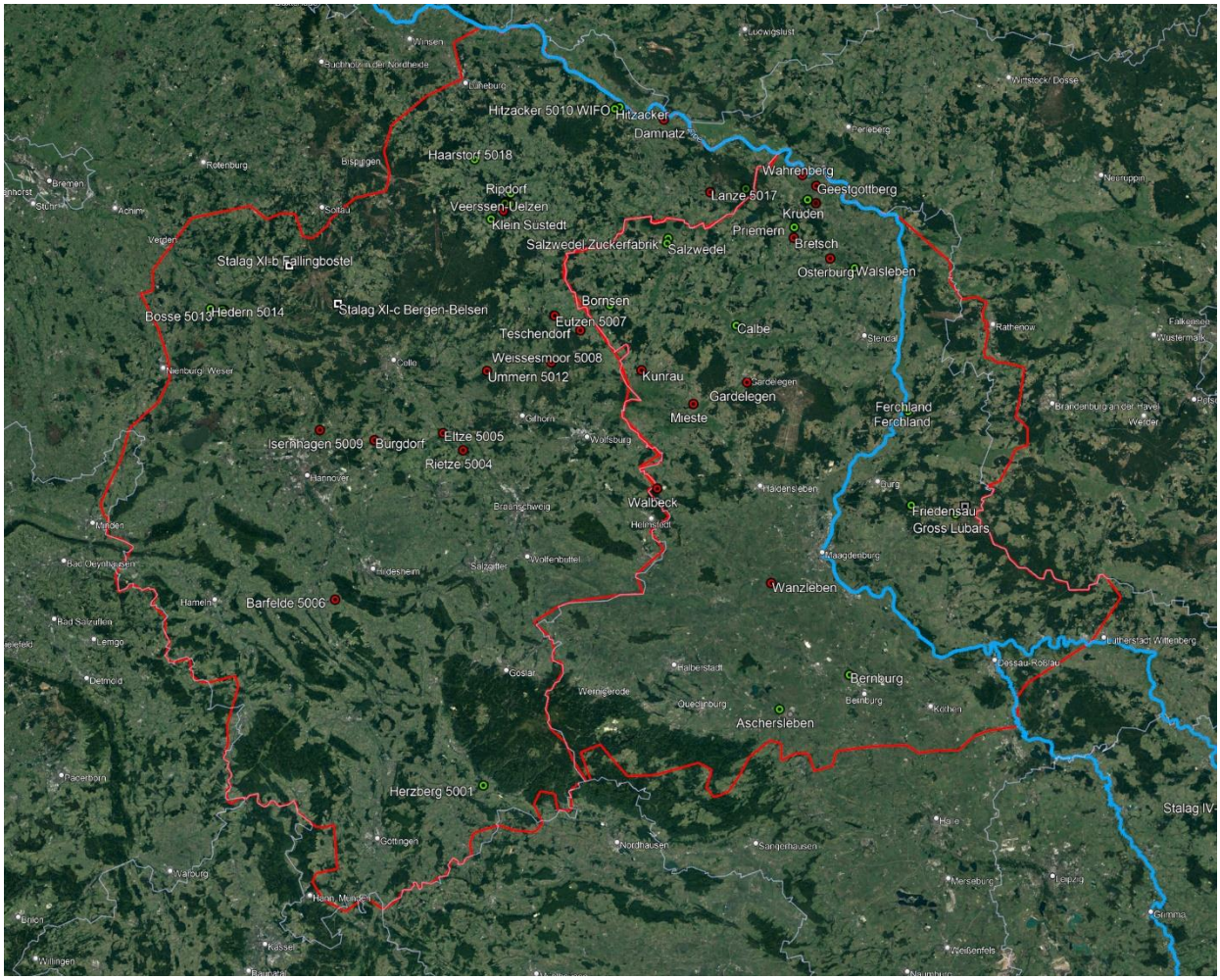

De Arbeitskommandos in het gebied van het Stalag XI-a waarin de Nederlandse krijgsgevangenen verbleven (naar E. van der Most *„Personalkarte III, Nederlandse krijgsgevangenen in Duitsland 1943-1945 en hun Arbeitskommando's"*, eigen beheer, Gouda februari 2023)

Paul Kannmann noemt in zijn zeer gewaardeerde werk (Paul Kannmann, *"Das Stalag XI A Altengrabow 1939-1945"* (Mitteldeutscher Verlag, Halle 2015, p. 209) de oprichting in 1943, van een Lazarett voor Russische krijgsgevangenen in Lager Gross Lübars. De topografie van Altengrabow en de ligging van dit Lazarett worden helaas niet in het boek beschreven.
De betekenis en de locatie van het Lager Gross Lübars waren tot voor kort (2018) zelfs bij lokale historici onbekend. Het Lager Gross Lübars is naar mijn mening van grote betekenis, niet alleen voor de geschiedenis van de Nederlandse krijgsgevangenen, maar ook voor de geschiedenis van de krijgsgevangen Russen, Polen, Belgen, Fransen, Serven en Italianen en daarmee indirect voor hun begraafplaatsen (Standortfriedhof, Friedhof Gloinetal en Friedhof Altengrabow-West).

Gross Lübars was geen Arbeitskommando, een Lager van een Arbeitskommando, of Aussenkommando (een term die overigens vooral gebruikt werd in het kader van concentratiekamp Kommando's en niet bij krijgsgevangenen), maar een *Lazarettlager* voor Russen en Italianen én een *Straflager* voor de werk weigerende krijgsgevangen onderofficieren. Het leek in niets op een Kriegsgefangenen Stammlager en natuurlijk al helemaal niet op een concentratiekamp. De opzet was in de eerste plaats bepaald door de functie als Lazarett.

Tot circa 2018 werd aangenomen dat het Lager Gross Lübars een deel van het Stalag XI-a was. Het behoorde weliswaar bij het Stammlager XI-a Altengrabow, maar was volgens een verslag van het Zweedse gezantschap een zogenaamd *Zweiglager* (Den Haag, Nationaal Archief collectie 2.13.98, inv. 106). Dit Zweiglager Gross Lübars is waarschijnlijk rond **juni 1942** opgericht als Lazarettlager voor Russische gevangenen, nadat onder de Russen in het Stalag XI-a Altengrabow een TBC-epidemie was uitgebroken.
De eerste begravingen van Russen vanuit het Lazarett van Gross Lübars op de begraafplaats „Altengrabow-West" vonden in die periode (juni 1942) plaats. Op 8 juli 1942 bestond het met zekerheid (vermelding van "Gross Lübars" op de Personalkarte van soldaat van het Rode Leger A.V. Egorov, kgf. 121360).

In een brief van 16 mei 1999 aan de Heer Udo Geissler in Loburg, heeft de Nederlandse sergeant D. Danen kort verslag gedaan van zijn belevenissen gedurende zijn krijgsgevangenschap. In februari 1944 kwam sergeant D. Danen, kgf 108124, naar Gross Lübars, dat hij als *„Außenlager"* aanduidde. Destijds zou op de barak van de Nederlanders de tekst *„belegt mit 24 Arbeitsunwilligen Unteroffizieren"* aangebracht zijn geweest. Aan het begin (voor D. Danen was dat in februari 1944, maar hier bedoelde hij zelf waarschijnlijk de laatste helft van 1943) waren er 130 Nederlandse sergeanten en een Lazarett voor Russen in Gross Lübars.
Later kwamen er 130 Franse sergeanten en (vanaf midden september 1943) ongeveer 40 Italiaanse geïnterneerde officieren (Badoglio-Troepen). Nog weer later kwamen er ook Italiaanse soldaten en onderofficieren.
In oktober 1944 kwamen Poolse civilisten (vrouwen en mannen) uit Warschau (de zogenaamde *Heimatarmee*). De voormalige kantine werd verbouwd tot Lazarett. Daarna zijn er ook nog Serviërs gekomen.
Sergeant Danen was vóór 1994 nog een keer op de plaats van Gross Lübars en stelde vast, dat alle sporen van het Lager verdwenen waren. In het grote Lager (op de *Truppenübungsplatz*) waren destijds (tot 1994) nog steeds de Russen gelegerd. Indirect verklaarde Damen daarmee, dat het terrein van het Lager Gross Lübars vóór 1994 buiten het terrein van de *Truppenübungsplatz* lag en destijds vrij toegankelijk was, het terrein van de Sovjet leger was namelijk voor niemand buiten de Sovjets toegankelijk.

Van het Gross Lübars bestaat in de collectie van de Heer U. Geissler te Loburg, een ongedateerde, maar zeker na de oorlog vervaardigde, schetsmatige tekening. Deze schets is bijna zeker ook door sergeant D. Danen vervaardigd tijdens een bezoek van de Bont van Wapenbroeders rond 2005. De tekening is lange tijd beschouwd als een tekening van het Nederlandse deel van het hoofdkamp Stalag XI-a Altengrabow. Er is echter maar één barak aangeduid waarin Nederlandse sergeanten *(„Holld. Feldw.")* ondergebracht waren en bovendien zijn sectoren met de onderkomens van Russen, Polen, Serviërs en Italianen aangegeven.
Deze aanduidingen komen volledig overeen met de beschrijving van D. Danen in zijn brief aan de Heer U. Geissler, betreffende Gross Lübars en met de beschrijvingen daarvan in Nederlandse dagboeken.

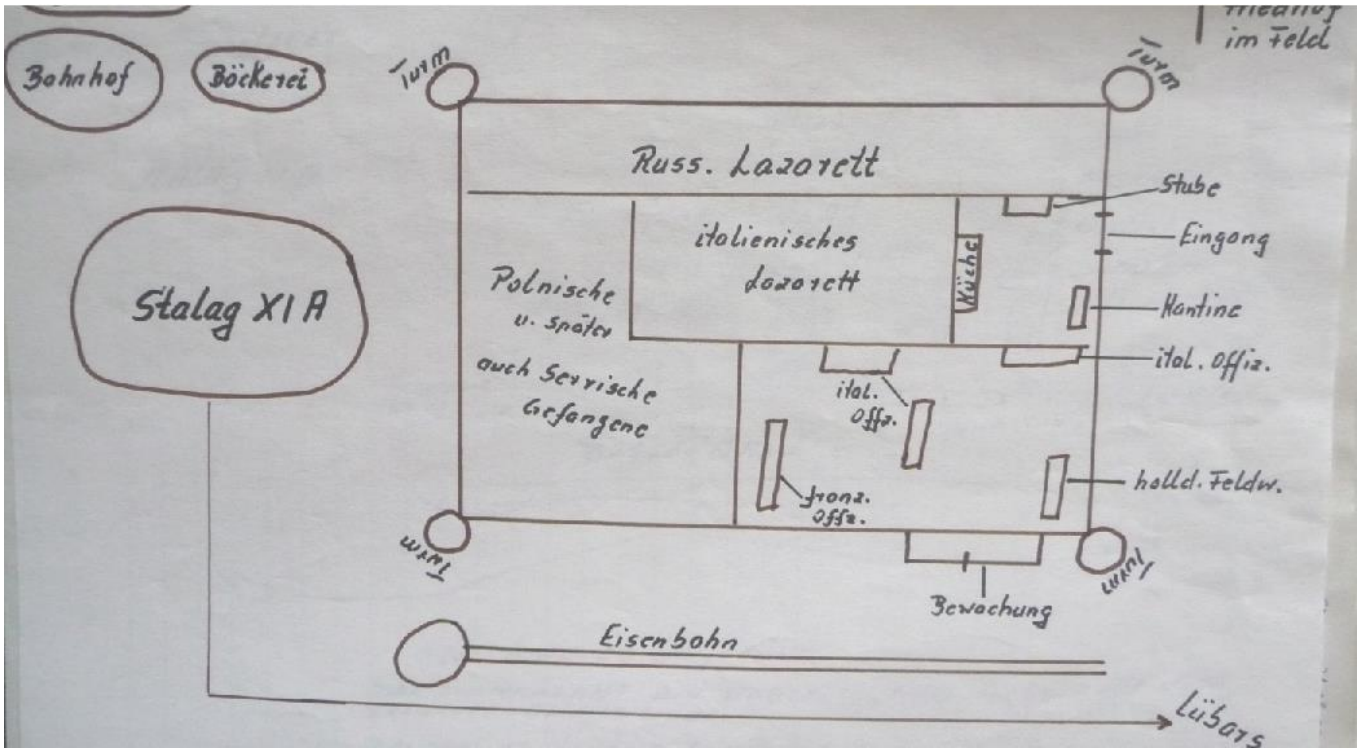

Zeer schetsmatige plattegrond van Gross Lübars met rechtsonder de barak voor de Nederlandse sergeanten (NB. Het noorden is naar links gericht) door sergeant D. Danen (collectie Udo Geissler, Loburg)

Hoewel de tekening zeer schematisch is, valt een aantal dingen op. Zo volgen van onder naar boven (west naar oost) eerst de Nederlandse barakken, dan het Italiaanse Lazarett en tot slot het Russische Lazarett. De Poolse en Servische gevangenen hadden een noordelijk deel van het kamp toegewezen gekregen. Deze scheiding van nationaliteiten was -als we enkele egodocumenten moeten geloven- daadwerkelijk in het kamp aanwezig en in die afscheidingen waren ook poorten aangebracht.
Het kamp had in de praktijk echter geen rechthoekige, maar een veelhoekige vorm.
Het aantal weergegeven barakken komt evenmin overeen met hetgeen uit luchtfoto's, latere topografische kaarten is afgebeeld en egodocumenten blijkt.
Verder is er in de rechter bovenhoek van de tekening een verwijzing aangebracht met een pijl naar het *"Friedhof im Feld"*, waarmee de Russische, Poolse en Italiaanse begraafplaatsen Altengrabow-West bedoeld zullen zijn. De richting die is aangegeven is inderdaad min of meer de juiste gebleken. De aanduidingen van "Stalag XI-a", *"Bahnhof"* en *"Bäckerei"* zijn noch op schaal, noch in de juiste volgorde en richting aangegeven en hadden veel verder in de linker bovenhoek geplaatst moeten worden.

3. Tekeningen van Gross Lübars

Er zijn twee tekeningen bekend die vanwege het opschrift op één daarvan, zonder twijfel aan Gross Lübars kunnen worden toegeschreven. Beide tekeningen zijn gemaakt door sergeant Jan de Raat kgf 105538. De tekeningen kwamen in maart 2018 op een veiling van Corinphila in Amstelveen tevoorschijn en zijn aan een onbekende verzamelaar verkocht.
Het is niet bekend wanneer Jan de Raat in Gross Lübars arriveerde, zodat de tekeningen niet preciezer zijn te dateren dan tussen 1943 en 1945.

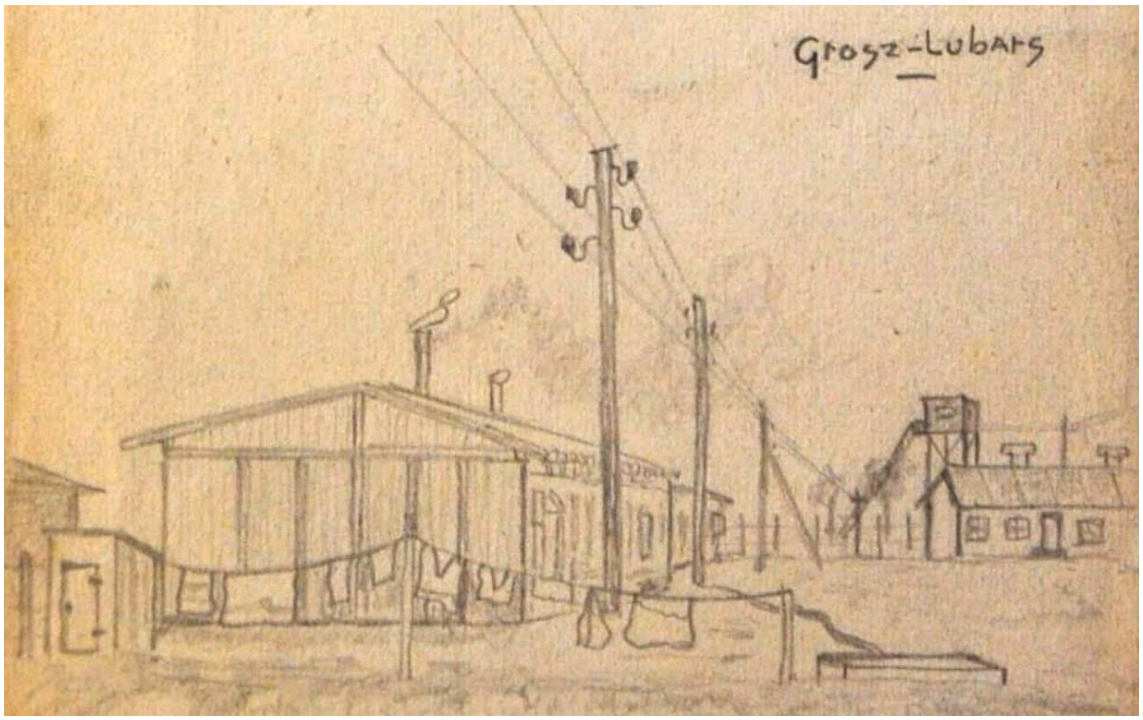

Gross Lübars getekend door Sergeant Jan de Raat, kgf 105538
(Corinphila Auction maart 2018, lot 1040, huidige collectie onbekend)

Toegang tot Gross Lübars getekend door Sergeant Jan de Raat, kgf 105538
(Corinphila Auction maart 2018, lot 1040, huidige collectie onbekend)

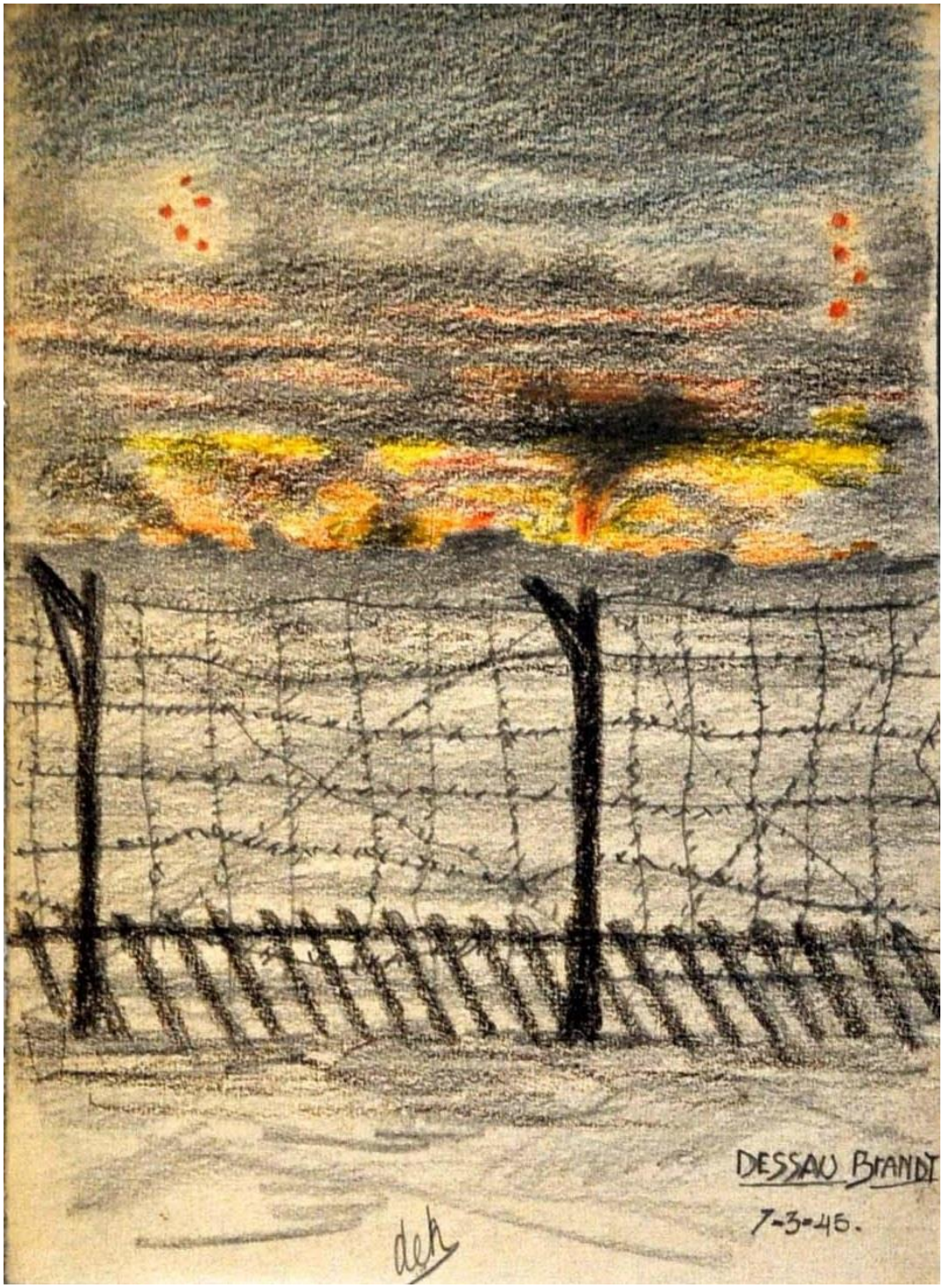

"Dessau brandt" [1)], tekening door Jan de Raat 7 maart 1945
(Corinphila Auction maart 2018, lot 1040, huidige collectie onbekend)

Behalve de tekeningen van Jan de Raat zijn er twee tekeningen teruggevonden op een Franse website http://ppognant.online.fr/chaumette_yannick.html. Deze zijn gelet op het opschrift "20 Januari" in plaats van "20 Janvier" mogelijk eveneens door een Nederlander gemaakt. De handtekening kon echter niet worden gelezen.

1 Algemeen heerste de veronderstelling dat het om Dessau ging, maar het is bijna zeker de Fliegerhorst Lübars geweest, die aanzienlijk dichterbij lag.

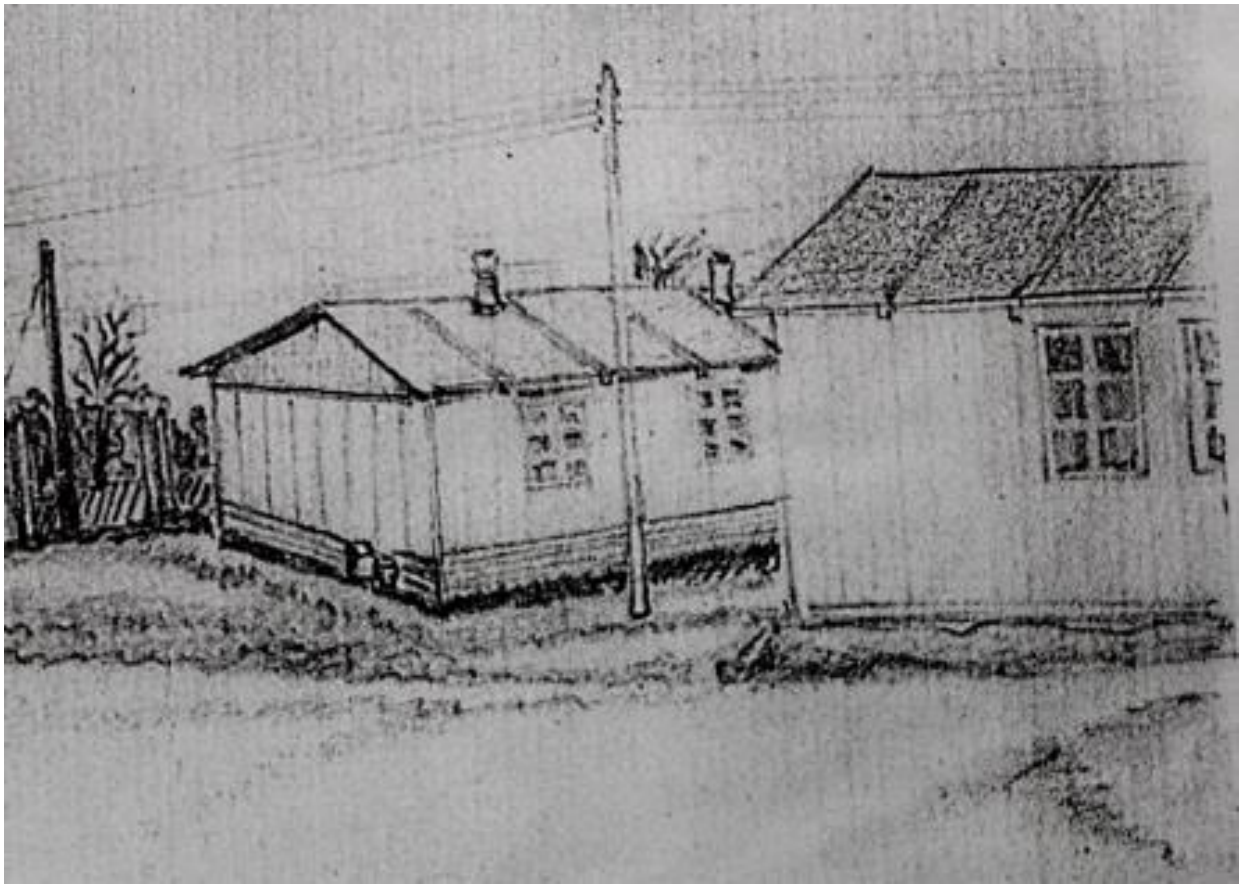

Gross Lübars (http://ppognant.online.fr/chaumette_yannick.html)

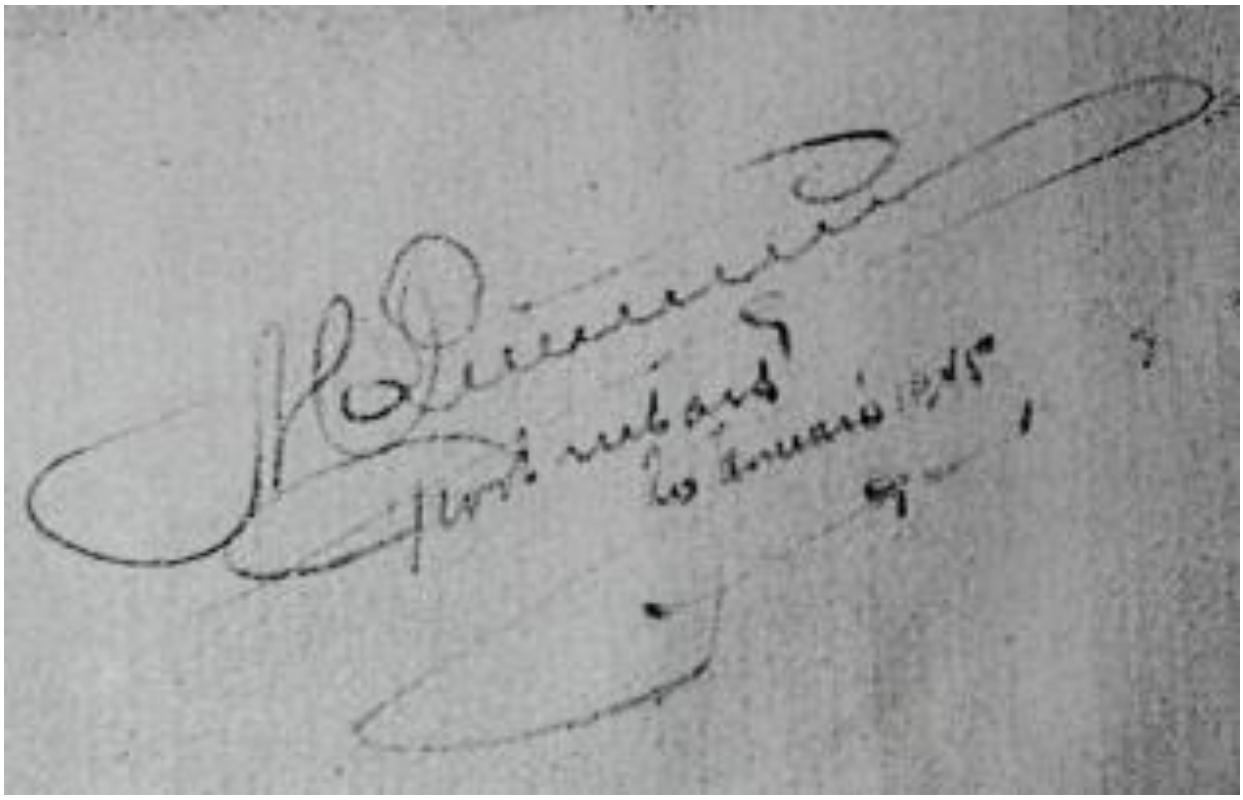

(Mogelijk Nederlands?) opschrift bij de bovenstaande tekening: "*Gross Lübars 20 januari 1945*"

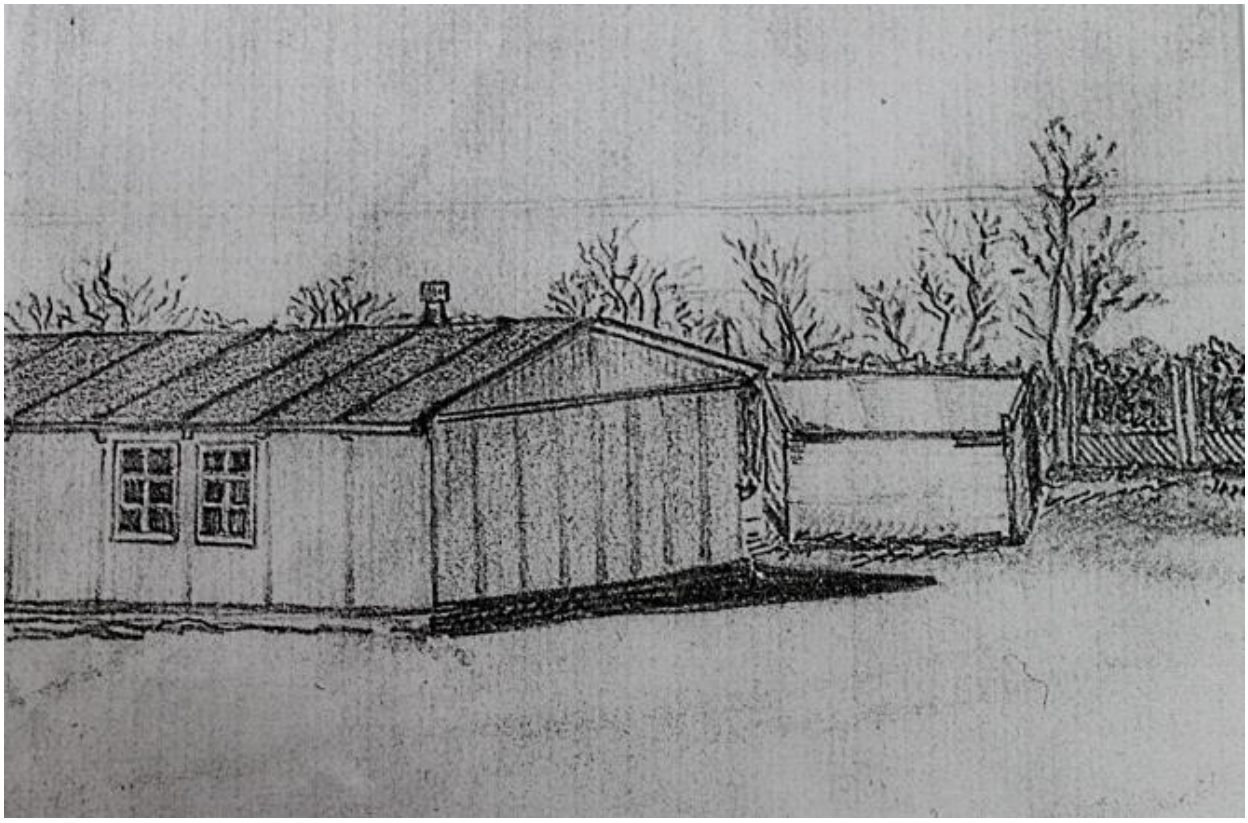

Gross Lübars (http://ppognant.online.fr/chaumette_yannick.html)

De laatste twee tekeningen zijn op de Franse website vanwege het lastig leesbare opschrift niet aan Gross Lübars, maar ten onrechte aan het Stalag XI-a Altengrabow toekend.
Getracht is om in 2020, 2022 en juni 2023 contact te leggen met de website beheerder, maar de vermelde emailadressen bleken niet meer actueel en de genoemde personen niet op een andere manier te traceren.

Deze tekeningen tonen aan, dat de barakken in Gross Lübars van een relatief klein type waren. Dergelijke barakken waren ook in gebruik bij de RAD. In krijgsgevangenenkampen werden doorgaans grotere barakken gebouwd waar meerdere honderden krijgsgevangenen in ondergebracht konden worden.
Het Lager lijkt bovendien een *enkele* prikkeldraadafscheiding te hebben gehad, met wacht-torens. Echter is uit een foto uit de collectie van Langhenkel bekend, dat het (plaatselijk?) mogelijk om een dubbele rij prikkeldraad ging.
Met name op de tekening "Dessau brandt" en op de "Franse" tekeningen valt het op dat aan de onderzijde van het prikkeldraad, schuingeplaatste plankjes geplaatst waren.
Dergelijke plankjes kwam ik bij andere krijgsgevangenenkampen in de afrastering nog niet eerder tegen. Ze lijken karakteristiek voor Gross Lübars.

4. De bewaard gebleven foto's

Van de Nederlanders in Gross Lübars is een groot aantal (groeps-)foto's bewaard gebleven. Deze geven over het algemeen geen directe informatie omtrent de ligging van het kamp. Bovendien werd vrijwel altijd een deel van een enkele barak gefotografeerd en ontbreekt een overzicht van het hele kamp. De meeste foto's zijn gemaakt door een Duitse kampbewaker. Ze zijn in grotere aantallen afgedrukt geweest en bevinden zich daardoor tegenwoordig in meerdere collecties, zoals de collectie van Udo Geissler in Loburg, de collectie Schomerus (NIOD inv. BC324), de collectie Langhenkel (familie Langhenkel) en de collectie Bökkerink (familie Bökkerink). Bijna zeker zullen nog meer collecties niet zijn genoemd.

De plaatsen waar de foto's zijn gemaakt zijn ruwweg in vier groepen te verdelen:
1. Voor de kop van een barak (vrijwel zeker de Hollandse barak),
2. Bij het eind van de zijgevel van een barak,
3. Zijgevel van een barak,
4. Binnen in een barak.

Ze zijn hieronder per foto locatie afgebeeld.

De zuidelijke zone van Zweiglager Gross Lübars, let op de scheve plankjes onder aan het hek uiterst rechts (collectie Langhenkel en Bökkerink)

Zesentwintig Nederlandse krijgsgevangenen voor de kop van een barak in Gross Lübars 1944.
Geheel rechts, Sergeant Jan van der Weide (collectie Udo Geissler, Bökkerink)

Tweeëntwintig Nederlandse onderofficieren in Gross Lübars 1944, barak 7, Van Werkhoven

In barak 7 waren de volgende Nederlanders ondergebracht: (Bill) van Werkhoven, (Tiny) Spitz, Anton Nijenhuis, Gerrit Schaftenaar, Albertus van den Hoogen, Coen Lindner, Nico Janse, Piet Bokelaar, Eliëzer Asscher, Johan Hoogstraten, Derk Danen, C.J. Ploeg, Th.J.N. Vos, Eliza Louwerse, Frans Homborg, Jan Leeuwering, Pieter Smit, P.G. Veen, F.Th.M. Schopman, Wilhelm Thoma. De meesten van hen waren eerder tewerkgesteld in Arbeitskommando Calbe.

Veertien Nederlandse onderofficieren in Gross Lübars 1944

Zestien Nederlandse onderofficieren in Gross Lübars 1944, mogelijk de “Bernburg groep”
met uiterst links staande mogelijk Jan Krapels

Groepsfoto van mogelijk een deel van de “Bernburg groep“ in Gross Lübars 1944 met links staande naast aalmoezenier Stulemeijer (kruisje), mogelijk Jan Krapels (collectie Udo Geissler, Loburg)

Twintig Nederlandse onderofficieren in Gross Lübars 1944, achterste rij, 5e links Sergeant J. Dommisse (collectie Udo Geissler, Loburg)

Negentien Nederlandse onderofficieren bij het eind van een barak in Gross Lübars 1944

Nederlandse onderofficieren die eerder in kdo Greibensee tewerkgesteld waren en daar het werk weigerden, in Gross Lübars 20 februari 1944 (van l. naar r.) Wim Bökkerink, Jan van der Weide, Ben Kuilman, Theo Pouwels, Piet van 't Hof (collectie U. Geissler)

Cornelis van Huijstee tweede van links staand (met snor) in Gross Lübars, waarschijnlijk 20 februari 1944
(foto John van Huijstee, USA)

Twintig man waaronder Majoor Stulemeijer (met armband) en Schomerus (staand 2e rechts) in Gross Lübars 1944
(NIOD inv. BC324 beeldnr. 150683)

Vierendertig man in Gross Lübars 1944 (NIOD inv. BC324 beeldnr. 150686)

Twee man in Gross Lübars 1944 (rechts waarschijnlijk A.E. Stuut)

Negenentwintig (de man in het raam niet meegeteld) Nederlandse Onderofficieren bij een zijgevel van een barak in Gross Lübars 1944, of 1945. Achterste rij 7e van links en de halve persoon op de rand van de foto niet meegerekend, sergeant Jan Dommisse

Tweeëntwintig Nederlandse onderofficieren in Gross Lübars 1944 of 1945
(de kamer van Van Werkhoven 105339)

Cor van Huijstee tweede van links staand met een verder onbekende groep onderofficieren in Zweiglager XI-a/z Gross Lübars (foto John van Huijstee, USA).

Voor de ingang van de barak, Sinterklaasfeest Gross Lübars 5-12-1944 met rechts naar Sint Nicolaas waarschijnlijk sergeant Stuut als zwarte Piet (collecties Udo Geissler, Bökkerink, NIOD inv. BC324 beeldnr. 150661)

Voor de ingang van de barak, elf Nederlanders (Schomerus 4e van rechts), Gross Lübars 1944 of 1945 (NIOD inv. BC324 beeldnr. 150685)

Elf Nederlanders voor de barak, Gross Lübars 1944 of 1945
(NIOD inv. BC324 beeldnr. 150684)

Acht Nederlanders, zittend rechts Diepenbroek 108185, staande 3e van rechts Schomerus 105768, Gross Lübars 1944 of 1945 (NIOD inv. BC324 beeldnr. 150681)

Achttien Nederlanders, staand 6e van rechts Schomerus, Gross Lübars 1944 of 1945
(NIOD inv. BC324 beeldnr. 150682)

Cornelis van Huijstee uiterst links staand met een verder onbekende groep marine onderofficieren (waarschijnlijk de medebewoners van zijn kamer) in Zweiglager XI-a/z Gross Lübars (foto John van Huijstee, USA).

Voetbalteam in Gross Lübars met rechts zittend in de voorgrond Cornelis van Huijstee
(NIOD inv. BC324 beeldnr. 150666)

Een internationaal gezelschap met Schomerus (rechts staand), Gross Lübars 1944 of 1945
(NIOD inv. BC324 beeldnr. 150687)

Versieren van gebak, mogelijk door Jan Moed kgf 271454
(NIOD inv. BC324 beeldnr. 150680)

Kapel in Gross Lübars (collectie Udo Geissler) 1944 of 1945 met op de achterwand een kruiswegstatie (in kleine lijstjes) met kruisjes daar boven (NIOD inv. BC324 beeldnr. 150658)

Het altaar in Gross Lübars (NIOD inv. BC324 beeldnr. 150673)

De "voorraad barak" (waarschijnlijk in het hoofdkamp) met onder andere etenswaren en rookartikelen die gestuurd waren door het Rode Kruis uit diverse landen. Geheel rechts sergeant C.H. Schomerus
(collectie Langhenkel, NIOD inv. BC324 beeldnr. 150668)

Verkleed voetbal op 7 mei 1944 (collecties Udo Geissler en Bökkerink)

Koninginnedag 1944 (NIMH fotoalbum Schomerus, beeldnummer 150662, tevens collectie Udo Geissler, Loburg)

Koninginnedag 1944, rechts van het midden staand met hoge zwarte hoed Diepenbroek kgf 108185.
(NIOD inv. BC324 beeldnr. 150663, tevens collectie Udo Geissler, Loburg)

Koninginnedag 1944, groepsfoto van alle Nederlanders met uiterst rechts staand waarschijnlijk E.A. Stuut met links van hem Majoor Stulemeijer (met armband met kruis)
(Collectie Udo Geissler, Bökkerink, NIOD inv. BC324 beeldnr. 150664)

Het orkest onder leiding van Jan Reinen (met saxofoon) in Gross Lübars
(NIOD inv. BC324 beeldnr. 150665, tevens collectie Udo Geissler, Loburg)

Waarschijnlijk het vierde bedrijf van de operette “Ik Wou”, met in de achtergrond het decor met de vurende tank
(NIOD inv. BC324 beeldnr. 150659, tevens collectie Udo Geissler, Loburg

Een operette, mogelijk eveneens een akte van “Ik Wou”
(NIOD inv. BC324 beeldnr. 150660)

5. Topografie

Op de topografische kaart van Loburg uit 1938 is nog geen bebouwing zichtbaar ter plaatse van Gross Lübars. De oudste afbeeldingen van het Zweiglager Gross Lübars betreffen de eerder afgebeelde foto's van de Nederlandse Onderofficieren (1944), de twee ongedateerde schetsen van sergeant Jan de Raat, de tekeningen van de Franse website en een luchtfoto van de USAF (SAARF, rond 1945).
In een repatriëringbericht ondertekend door J.A. Langeveld kgf 103014 is vermeld dat er tussen het Lager Gross Lübars en het Stalag XI-a Altengrabow, een munitiefabriek lag. Het Lager Gross Lübars lag ongeveer 3 Kilometer van Stalag XI-a verwijderd.

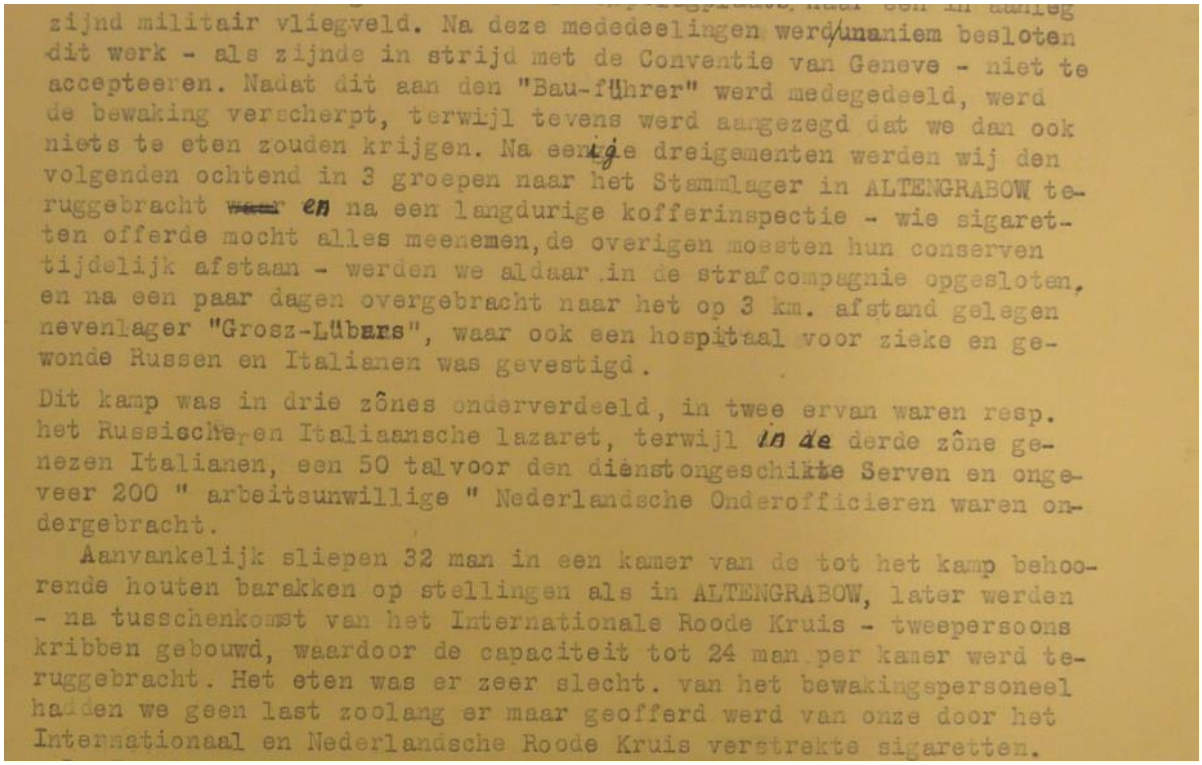
zijnd militair vliegveld. Na deze mededeelingen werd unaniem besloten dit werk - als zijnde in strijd met de Conventie van Geneve - niet te accepteeren. Nadat dit aan den "Bau-führer" werd medegedeeld, werd de bewaking verscherpt, terwijl tevens werd aangezegd dat we dan ook niets te eten zouden krijgen. Na eenige dreigementen werden wij den volgenden ochtend in 3 groepen naar het Stammlager in ALTENGRABOW teruggebracht ~~waar~~ en na een langdurige kofferinspectie - wie sigaretten offerde mocht alles meenemen, de overigen moesten hun conserven tijdelijk afstaan - werden we aldaar in de strafcompagnie opgesloten, en na een paar dagen overgebracht naar het op 3 km. afstand gelegen nevenlager "Grosz-Lübars", waar ook een hospitaal voor zieke en gewonde Russen en Italianen was gevestigd.

Dit kamp was in drie zônes onderverdeeld, in twee ervan waren resp. het Russische en Italiaansche lazaret, terwijl in de derde zône genezen Italianen, een 50 tal voor den dienst ongeschikte Serven en ongeveer 200 " arbeitsunwillige " Nederlandsche Onderofficieren waren ondergebracht.

Aanvankelijk sliepen 32 man in een kamer van de tot het kamp behoorende houten barakken op stellingen als in ALTENGRABOW, later werden - na tusschenkomst van het Internationale Roode Kruis - tweepersoons kribben gebouwd, waardoor de capaciteit tot 24 man per kamer werd teruggebracht. Het eten was er zeer slecht. van het bewakingspersoneel hadden we geen last zoolang er maar geofferd werd van onze door het Internationaal en Nederlandsche Roode Kruis verstrekte sigaretten.

Verklaring van J.A. Langeveld kgf 103014 (Nationaal Archief collectie 2.13.98, inv. 136)

Resten van deze Munitionsanstalt (Muna) zijn tot op de dag van vandaag aanwezig in het noordwestelijke deel van de Truppenübungsplatz Altengrabow. Rond 1943 werkten hier Russische meisjes, die door de Nederlanders vanuit het Vorlager van Stalag XI-a op de Bergstrasse werden gezien. De Nederlanders hebben daarbij niet vermeld dat zij de kenmerkende concentratiekamp kleding droegen. Dit zijn dus bijna zeker Ostarbeiter geweest en geen concentratiekamp gevangenen.
Het Zweiglager Gross Lübars lag verder in westelijke richting.

Jan Mojet van de Bond van Wapenbroeders verklaarde, dat hij in 1996 *buitenom* naar Gross Lübars reed. Het reed dus niet *over* het terrein van de Truppenübungsplatz.
Het Zweiglager Gross Lübars lag dus *buiten* het terrein van de Truppenübungsplatz.
Dit komt overeen met de verklaring van Sergeant Derk Danen.

Majoor Aalmoezenier A. Stulemeijer verklaarde in „Strijdend Nederland 26-5-1945“, dat Gross Lübars te voet een half uur lopen van Stalag XI-a lag.

Het Zweiglager Gross Lübars is op een kaart van de USAF uit 1945 met P/W (prisoners of war) aangeduid. Het symbool bedekt helaas een groot oppervlak. De exacte locatie van het Zweiglager kan daardoor alleen maar globaal worden bepaald. Het is duidelijk dat het Lager zich in de buurt van de plek bevond, waar de weg vanuit het plaatsje Gross Lübars naar Altengrabow / richting Dörnitz afboog van de spoorlijn.

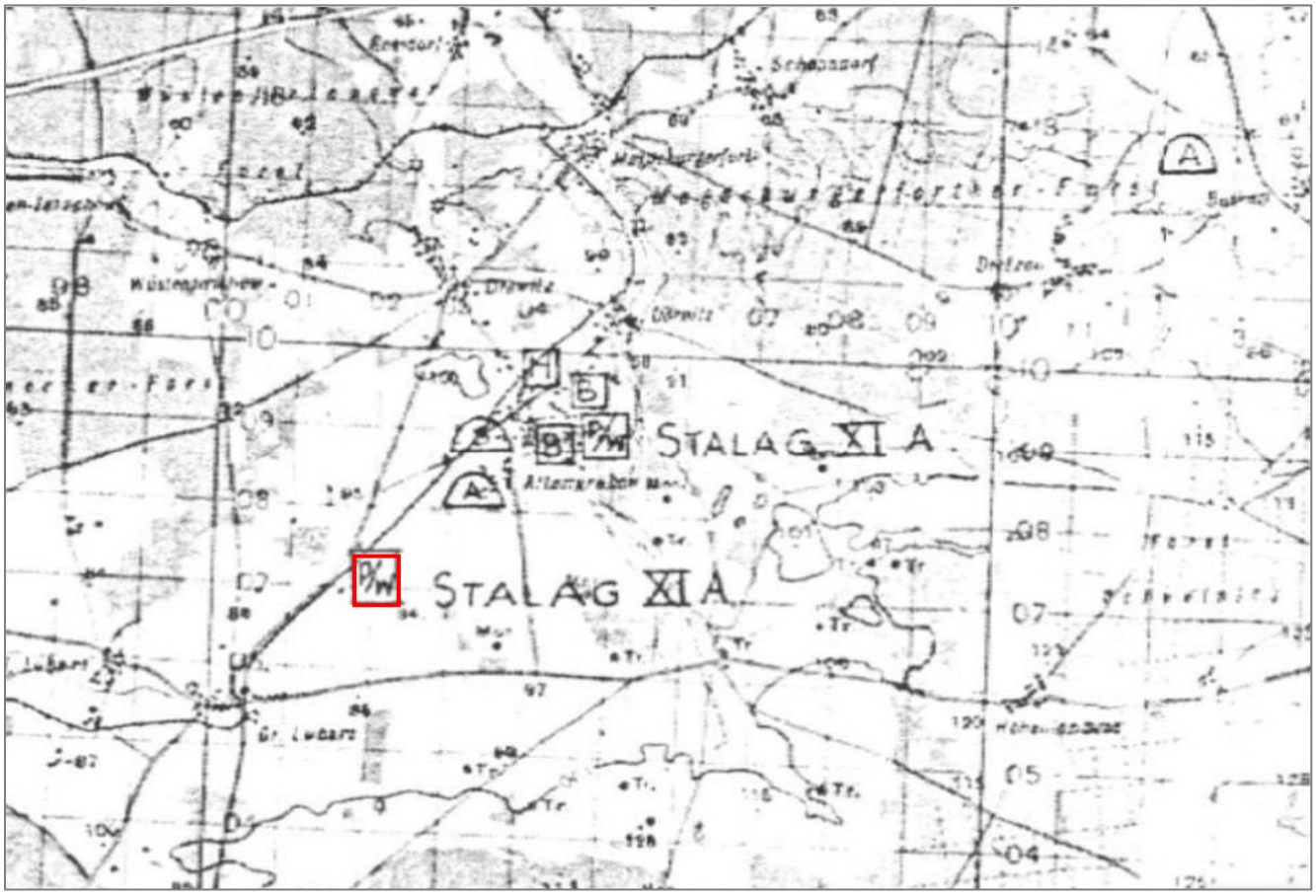

Gross Lübars op de „A.C.I.U. strategic installations maps based on photograhic evidence from sorties“, maart 1945.

Op een luchtfoto uit 1945 (SAARF) is een deel van het Zweiglager zichtbaar.
Deze luchtfoto kan een voorbeeld zijn geweest voor de bovenstaande kaart van de A.C.I.U.

De locatie van Gross Lübars (daar de auteur aangeduid met een rode veelhoek) linksonder op een luchtfoto uit 1945 (SAARF).

De situatie op de luchtfoto uit 1945 komt overeen met die, van de topografische kaart uit 1951. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat het niet zeker is of het Zweiglager Gross Lübars in 1951 nog wel bestond, of dat de topografische kaart een oudere situatie weergaf.

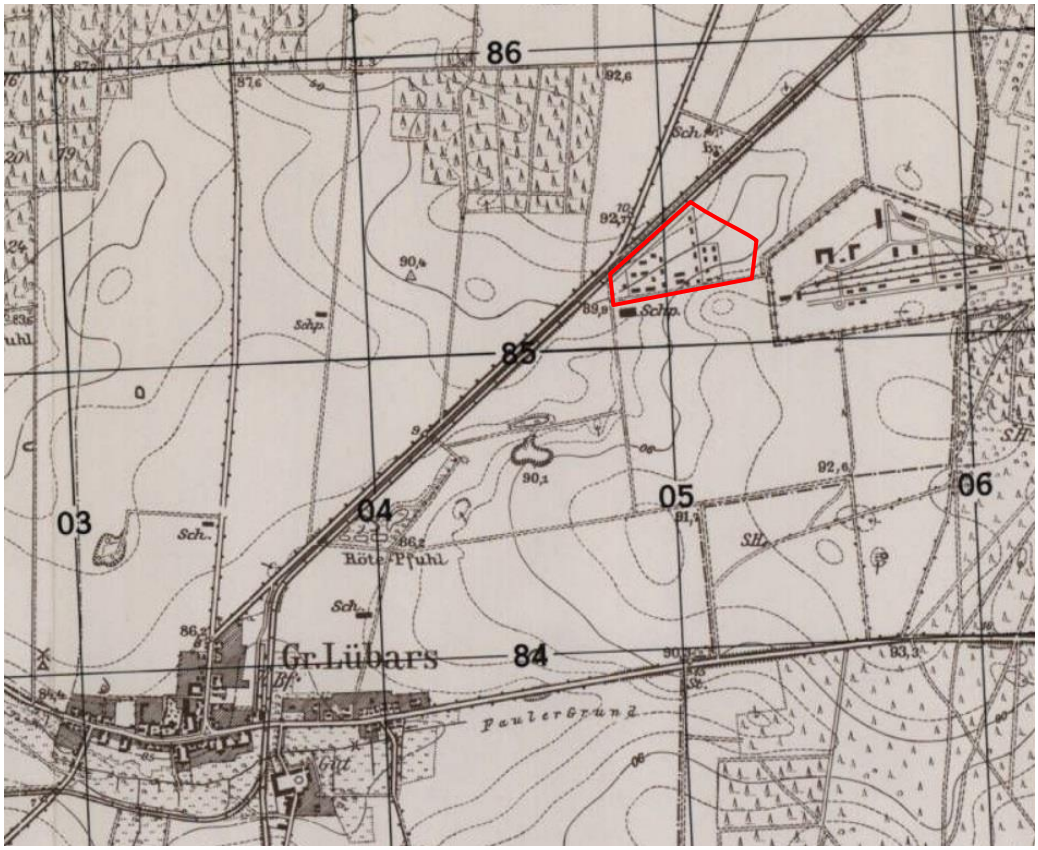

De locatie van het Zweiglager Gross Lübars met onderverdeling, op de topografische kaart (Messtischblatt 3838 Loburg 1951)

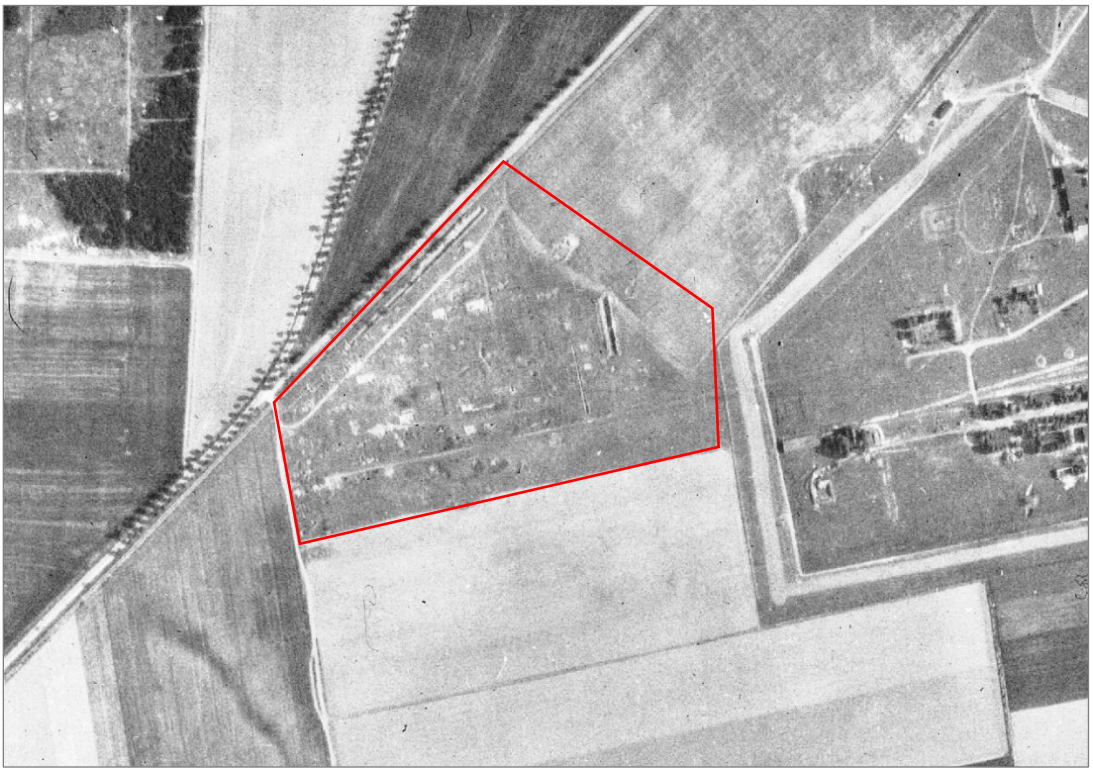

Luchtfoto uit 1953 met in het rode kader de huidige kadastrale grens Flurstück 10003, Flur 3, Lübars Gemeinde Möckern (www.lvermgeo.sachsen-anhalt.de)

Op basis van alle gegevens kan Gross Lübars ongeveer als volgt worden gereconstrueerd.

Reconstructie Gross Lübars op een ondergrond van Google Earth 2022

Wanneer men het terrein direct *ten oosten* van Zweiglager Gross Lübars op de topografische kaart in groter detail bekijkt en wanneer een Russische tekening uit de periode 1962-1970 daarbij wordt vergeleken, dan valt het op dat er drie en later twee spoorbanen, of een rangeerterrein met een lengte van ca. 680 m aanwezig zijn geweest. Bij de Russen stond dat terreindeel tussen 1945 en 1994 bekend onder de naam "Gross Lübars", of "Lübars".
Deze benaming heeft op tal van Russische websites tot grote verwarring geleid bij mensen die op zoek waren naar het Zweiglager.

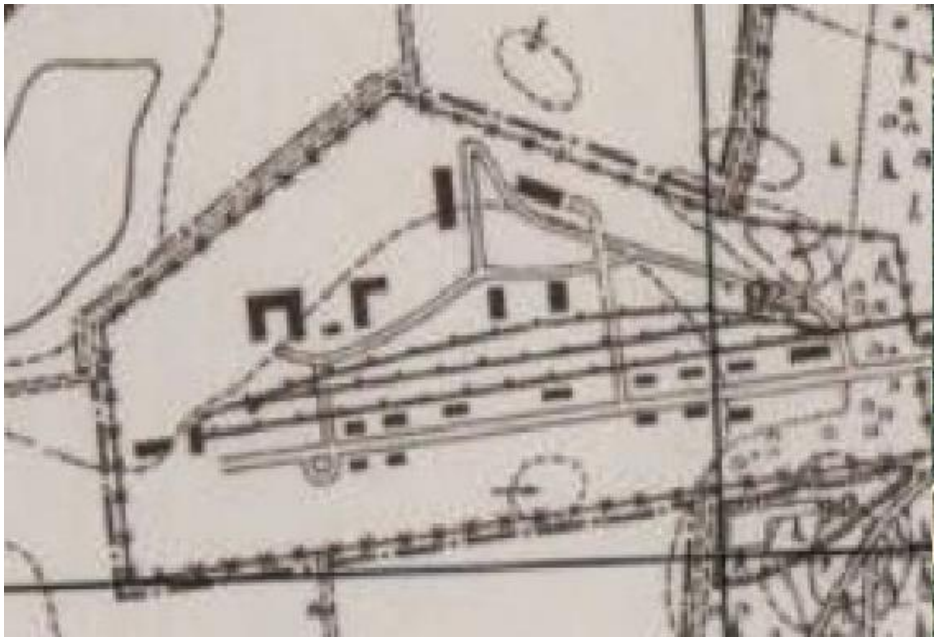

Het rangeerterrein ten oosten van het Zweiglager Gross Lübars op de topografische kaart van 1951

Tekening van het *Sovjet-Russische* Gross Lübars (Technolirik)

Op dit terreindeel waren onder andere de volgende gebouwen aanwezig:
478 t/m 483 opslagplaats 1935
484 en 485 barak 1935
486 kantine / mess 1935
488 barak 1935
493 stook- en ketelruimte 1935
505 lazaret 1935

507 woongebouw 1935
509 wachtgebouw 1956
510 wacht / toegangspoort 19??
512 bergplaats / depot / bunker 1960
540 wachtgebouw 1962
546 onbekend 19??
548 en 549 bergplaats / depot / bunker 1962

De Russische tekening en de bijbehorende legenda tonen aan, dat de meeste gebouwen op dit terreindeel gebouwd zijn in 1935. Die bouwdatum is te vroeg ten opzichte van de datum van oprichting van het Zweiglager Gross Lübars. De gebouwen die op het terrein "Lübars" aanwezig zijn en die voor een belangrijk gedeelte uit 1935 dateren, zijn allen in steen uitgevoerd.
De barakken van het Zweiglager Gross Lübars waren voor zover bekend allen in hout uitgevoerd. Het is daarom ook op basis van de foto's en datering duidelijk dat het Zweiglager een ander terrein betreft dan het gebied dat na 1945 door de Sovjets (en op de website Technolirik) als "Gross Lübars" werd aangeduid.

Bij een bezoek aan dit terrein op 24 september 2018 onder begeleiding van personeel van de Bundeswehr, bleek dat de meeste gebouwen hier als werkplaatsen en stallingsruimten voor vrachtwagens of pantserwagens gebruikt zijn. De spoorrails waren al eerder verwijderd.
Het bleek dat dit terreindeel niet meer actief gebruikt werd voor oefeningen. De aanwezige betonwegen (komend vanaf *"Braune Busch"*) waren al grotendeels overgroeid met bomen en struiken, wat aangeeft dat er nauwelijks nog voertuigen op dit terreindeel komen.

Overhangende takken en groeide wegen in 2018

6. Huidige situatie Zweiglager Gross Lübars

Leden van de Nederlandse Bond van Wapenbroeders brachten in 1995 of 1996 een bezoek aan het hoofdkamp Altengrabow en aan het terrein van het voormalige Gross Lübars. De ligging van Gross Lübars was op dat moment dus bij de voormalige krijgsgevangenen nog bekend en van dit bezoek is een aantal foto's van kelderresten met een keldertrap bewaard gebleven in de collectie van het NIMH, collectie 415 (Mojet).

Toen wij een kamer instapten stonden wij plotseling voor de kazernecommandant, Oberleutenant Vosmeijer. Na een kort gesprekje gingen wij weer verder en brachten zij ons naar 2 grote Russische monumenten uit 1943 over de herovering van Stalingrad en uit 1945 betreffende de overwinning op Duitsland. Daarna reden we buitenom naar Grosz Lübars. Dit was een uitbreiding van het kamp Altengrabow dat in 1944 gebouwd werd voor de huisvesting van de grote stroom krijgsgevangenen. Uit ons adressenbestand wist ik dat ook daar Nederlandse krijgsgevangenen geweest zijn. Onder het gras was de fundering van een barak nog zichtbaar. We reden daarna dwars door de heide naar het Italiaanse kerkhof waar 250 Italiaanse krijgsgevangene begraven waren. De militair vertelde dat er in 1950 goedkeuring was verleend door de Russen om hen op te graven. Door geldgebrek zijn er slechts een 35-tal opgegraven en naar Italië overgebracht. In 1960 wilde men de rest opgraven, maar kregen toen geen toestemming meer. Na het vertrek van de Russen hebben Duitse militairen de overige Italianen opgegraven en overgebracht naar Italië. In de zanderige bodem waren de lijken alsmede de uniformen in goede staat gebleven zodat praktisch alle geïdentificeerd konden worden. Een marmeren gedenksteen in het Duitse Kamp getuigd van de omgekomen Italiaanse krijgsgevangenen.

Bond van Wapenbroeders (zonder jaartal, na 1996)

NB. ten onrechte werd in het artikeltje opgemerkt dat Gross Lübars in 1944 werd gebouwd. Uit de dagboeken van A.E. Stuut en W.J.B. Bökkerink blijkt duidelijk dat zij al in 1943 in dit Zweiglager arriveerden.

Jan Mojet (midden) met begeleiding van de Bundeswehr bij het toenmalige gebouwtje van de wacht (Foto Mojet 1996)

Ter plaatse van Gross Lübars(Foto Mojet 1996)

Bij een bezoek door de Bond van Wapenbroeders in 1996 werden resten van funderingen en een trap van een kelder gevonden, die destijds werden geïnterpreteerd als resten van het Zweiglager Gross Lübars (Foto Mojet 1996)

In 2018 zijn door de auteur twee bezoeken gebracht aan de plek waarvan -op basis van de eerder gepresenteerde informatie- verwacht werd, dat het Zweiglager Gross Lübars gelegen moet hebben.

Deze plek werd op 25 augustus 2018 door de Heren Reinhard Busse en Gerd Micklich (die het Lager op circa 5 jarige leeftijd nog hebben gezien) aangewezen als zijnde inderdaad het terrein van het voormalige Zweiglager en Lazarett Gross Lübars.
Tijdens de bezoeken werden betonnen kelderrestanten met keldertrapjes teruggevonden die ook te zien zijn op de foto's van de Bond van Wapenbroeders uit circa 1996.

Dezelfde trap, van het Italiaanse Lazarett, bij een bezoek in 2018 (Foto E. van der Most)

Kelder van het Russische Lazarett bij een bezoek in 2018 (Foto E. van der Most)

Waterkelder (cisterne) op de Frans / Italiaans / Nederlandse zone bij een bezoek in 2018
(Foto E. van der Most)

Het inwendige van de waterkelder bij een bezoek in 2018 (Foto E. van der Most)

Noordelijke rand van het terrein (Poolse / Servische zone) deels als akkerland in gebruik in 2018 (foto E. van der Most)

Westelijke rand van het terrein (Frans / Italiaanse zone) in 2018 (foto E. van der Most)

7. Dagboeken met betrekking tot Gross Lübars

Met betrekking tot Gross Lübars zijn drie Nederlandse dagboeken van belang. Dit zijn:

1. Het dagboek van de Nederlandse sergeant E.A. Stuut kgf. 104170. Dit dagboek bevindt zich in de collectie van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) te Den Haag, collectie 415 (Mojet), inv. 73.
2. Het dagboek van wachtmeester W.J.B. Bökkerink kgf 104149. Het originele dagboek, samen met zeer veel aanvullende documenten, foto's etc. bevindt zich bij de familie. Een kopie van dit tweedelige dagboek bevindt zich in de collectie van het NIOD, archiefnummer 244 inventarisnummer 1216.
3. Het dagboek van sergeant Johannes Laurentius (Jan) Krapels kgf 105727. Dit dagboek omvat drie bewaarde gebleven delen van het Nederlands- en Engelstalige dagboek dat zich bevindt in de collectie van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie te Den Haag, collectie 444 inventaris nummers 182, 183 en 184. In deze delen ontbreken helaas enkele stukken die om onbekende reden niet zijn gekopieerd. Bij de familie in Amerika bevinden zich de originelen.

Sergeant E.A. Stuut kgf 104170 (collectie familie Stuut)

Enkele fragmenten uit de genoemde dagboeken:

Woensdag 17 november 1943
Zingend naar station (Drossen). In Reppen overstappen. Over Frankfurt naar Berlijn. Schlesier Bahnhof. Met elektrische trein verder tot Friedrichstrasse. Daar in de ondergrondse. Langs (Bahnhof) Unter den Linden tot Potsdammerplatz. Deuren van de ondergrondse gaan bij halten maar even open en dan snel weer dicht. Bij instappen bleef Annevelink op station achter. (Niet vlug genoeg, kwam ons op Potsdammerplatz weer achterna). Op Potsdammerplatz geplast (in echte urinoir!). Naar Potsdammer-Bahnhof. In de wachtkamer koffie en gegeten. Om 05.30 naar de trein. Door gebombardeerde westen (ontstellend) naar Maagdenburg. Gepropt (in reeds overvolle) trein. Van 09.00 tot 11.00 in wachtkamer Maagdenburg. Met stoomtram naar Altengrabow.
Naar *Durchgangslager* (soort tussenstation tussen buitenwereld en kamp). Vele nationaliteiten, levendige handel. (Hier zouden de Nederlanders tot 8 december 1943 blijven).

Woensdag 8 december 1943
Om 07.00 uur op. Om 08.00 uur appèl. Hout gejat van het toilet (moffen zeggen *Privat*) op sportterrein. (We sloopten de omheining van het *Privat*, zodat we op het laatst in de open lucht zaten. Om 16.00 bericht komt: wij gaan morgen naar Gross Lübars (dochterkamp van Altengrabow, volgens de moffen voor *Arbeitsunwilligen*).

Donderdag 9 december 1943
Het is mistig. We moeten met bagage lopen. Al gauw zakken er een paar af. Afstand circa 5 km (tot Gross Lübars). Verberk komt achteraan met fiets van een *Post*. Verder geen begeleiding. Langs spoorbaan. Het regent hard (ook dat nog). Telkens vier telefoonpalen ver lopen. Gekanker. Ik loop eerst wat achteraan. We komen geleidelijk aan de kop. Om 16.30 zijn we in het kamp (twee uur gelopen). Ontvangst is rustig. Ieder drie dekentjes. Met 49 man in een lokaal met petroleumlamp. We krijgen hout en briketten. Kachel aan. Heerlijk!! (wat een weelde). Gauw pannetje pap gekookt. Ik was de eerste (allen op zijn beurt koken). Als haringen in een ton. Om 20.00 onder de wol. Houtwolmatras. Geen harde planken!! (hadden we in Altengrabow drie weken op gelegen, maar alles went). Jammer, geen licht in onze barak.

Vrijdag 10 december 1943
Gesneeuwd, koud. Duiken in de barak. (Lange barakken waren in ruimten, kamers, verdeeld. Afmeting nu geschat circa 6 bij 10 meter. Langs de wanden stonden de slaapplaatsen. Van ruw hout getimmerde gevallen voor vier personen. Onder twee, daarboven twee, totaal per kamer zes keer vier personen). Eten valt hier ook mee. Liggen nu wat ruimer. Waslokaal met centrale verwarming. Op bezoek geweest bij de Joegoslaven. Om 21.00 uur naar bed.

Zaterdag 11 december 1943
Ultimatum loopt vandaag af. Luchtalarm om 13.00 uur. Geschaakt met Joegoslaven.
Van sergeant C.W. van Bijsterveld kgf 105299 een stuk cake gehad, heerlijk!

Maandag 13 december 1943
Bevolking van kamp Gross Lübars: oude Serven, Italianen (oorlogsinvaliden en zieken, onder andere zeer veel met geslachtsziekten), Russen (90% invaliden en zieken), (*Arbeitsunwillige*:) Hollanders, Belgen en Fransen.

Maandag 20 december 1943
's Morgens is het weer aardappels schillen, samen met wat Serven. Er wordt weer gezongen. Daarna repeteren we in de barak Kerstliederen.'s Middags krijg ik van de *Feldwebel* toestemming om te repeteren in een aparte barak samen met de Italianen voor de Mis op Kerstmis. Twintig Italianen en twintig Hollanders. Onder de Italianen bevindt zich de dirigent-organist van de San Marco in Venetië (later zult u lezen dat zijn naam Vincenzo Calzavara[2)] was. Hij was verpleger.

Zaterdag 8 januari 1944
Goed weer. 64 Hollanders aangekomen [3)]. Die uit Polen (*Stalag 369 Kobierzyn*) zijn 250 Km verplaatst. Vanavond wat wind.

---

[2] Bedoeld is Vincenzo Calzavara, hij was organist in de S. Giogio kerk in Venetië (zie: Parrocchia S.Giorgio di Chirignago). Hij overleefde de oorlog en keerde terug naar Venetië.
3 Hieronder bevonden zich Langeveld, Moreu, Hes en de Brouwer, zij waren eerder in Kdo Gardelegen, Geestgottburg, Kunrau en Ferchland. Het aantal van 64 komt overeen met de verklaring van Langeveld.

Vrijdag 14 januari 1944
Om 08.00 uur laat Ravetto me aan het draad bij het Lazarett roepen (Ravetto was daar inmiddels in gelegerd. In zo'n kamp-lazarett waren vrijwel geen verband- of geneesmiddelen). (Hij) vertelt dat Hollandse aalmoezenier is gekomen. Om 09.00 uur H. Mis. (Ik) waarschuw direct kameraden. Aalmoezenier Adrianus Bernardus Antonius Maria Stulemeijer kgf 98711 (uit Breda) ontvangt ons hartelijk. (Hij) is dolblij onder ons te zijn.

Maandag 17 januari 1944
Eerste gedachten zijn bij Piet Peters die bij het voetballen zijn been op meerdere plaatsen brak. (Hij) wordt vanmorgen naar (het Lazarett van) Altengrabow gebracht. Gisteren weer een Italiaan gestorven.[4] Nu ligt er weer één op sterven.

Dinsdag 18 januari 1944
Om 08.00 uur appèl. Praten met Ravetto en ik samen over het geven (uit onze overvloed) aan de zieken (Italianen). Wie ooit de ellende in de Italiaanse barakken met vele uitgemergelde zieken, die met de dood in de ogen lagen en andere stervende jonge jongens heeft gezien, zal begrijpen dat men niet anders kon.

Vrijdag 21 januari 1944
Om 08.00 uur appèl. Na het appèl direct H. Mis, want we moeten vanmorgen een kanaal graven van 100 meter lang en 5 meter breed en 4,20 meter diep (*Deutsche Punktlichkeit*), voor wateraflozing. Met veertig man. Van 19.00 tot 20.00 lezing van sergeant-vlieger.[5]

Er is kennelijk een ontsnapte Pool of Rus(?) binnengebracht in het Lazarett van Gross Lübars met een halsslagaderlijke bloeding. Hij overleed daaraan en werd gegraven op het Standortfriedhof in graf 229. [6]

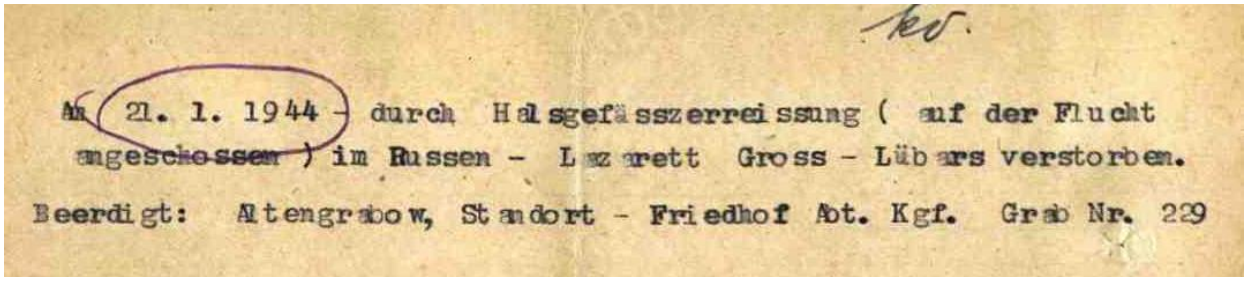
Am 21. 1. 1944 - durch Halsgefässzerreissung (auf der Flucht
angeschossen) im Russen - Lazarett Gross - Lübars verstorben.
Beerdigt: Altengrabow, Standort - Friedhof Abt. Kgf. Grab Nr. 229

Overlijden en begraven van de Pool Josef Pechar of Sechar

Maandag 24 januari 1944
Guur weer, koude wind. Weer een Rus en drie Italianen gestorven. Vannacht vier Russen ontvlucht. Gegraven aan de afwatering. Gekaart met de Serven.

---

4 Op 17 januari 1944 overleed Vitaliano Nistico kgf 250799 (X-b). Hij werd op 24-5-1913 in Caranzaro geboren. Hij werd begraven op begraafplaats Standortfriedhof, graf 228. Voor zover bekend overleed er geen Italiaan op 16 januari 1944 (Arolsen).
5 Deze lezing werd gegeven door sergeant-vlieger bij de Koninklijke Marine en RAF Cornelis van Huijstee kgf 104952. Hij had een dergelijke lezing ook op 28 juni 1943 gegeven (zie dagboek Marcus de Zee).
6 Zijn Personalkarte 1 draagt in rood het stempel "R, dat een aanduiding is voor Rus. Als *Staatsangehörigkeit* is echter "Pole" ingevuld. Hij is dus kennelijk door de Duitsers toch als Pool aangemerkt want hij werd -net als de andere Polen- begraven op het Standortfriedhof. De Russen werden op dat moment namelijk begraven op Altengrabow-West.
Zie tevens https://obd-memorial.ru/html/info.htm?id=301125529

Dinsdag 25 januari 1944
's Morgens Requiemmis voor de twee gestorven Italianen. *Bij "Reqiuéscat in pace"* (dat zij rusten in vrede) komt net wagen met de twee kisten langs de barak.

Vrijdag 28 januari 1944
Het is prachtig weer, dus graven aan het afwateringskanaal. Een Russische officier wordt begraven. Bij ontvluchting (zie 24 januari) zijn er drie doodgeschoten.[7)]

Zondag 30 januari 1944
Weer opgeknapt. Italiaanse officieren aangekomen, circa dertig man. Werkwilligen.
Dat Italiaanse volk is toch niet veel. Vandaag overleed in het Lazarett Altengrabow een vierde Rus die "op de vlucht was aangeschoten". Hij werd begraven op het Russen-Friedhof graf 863. [8)]

Dinsdag 1 februari 1944
Er wordt vandaag licht in onze barak aangelegd. Clandestien licht gaat dus weg.
Om 16.15 uur Lof. Daarna vertelt De Braal over ellende in het Italiaanse Lazarett. Operaties zonder verdoving. Harde woorden aan hun adres.

Maandag 28 februari 1944
Om 08.00 uur appèl. Om 08.15 uur H. Mis. Om 09.00 uur naar de kuil. Vier Russen werden begraven op een handwagen (op twee wielen, mensonterend, geduwd door enkele Russen die het *Kaputt-Kommando* genoemd werden. De lijken waren toen nog geheel verpakte in pakpapier, onder en boven met een stuk touw dichtgemaakt, zoals men een fles inpakt. Toen later pakpapier schaarser werd, reikte het pakpapier van de hals tot boven de knieën. Om hals en knieën weer met een stuk touw dichtgeknoopt. Ook stierven er later veel meer Russen tot minstens twaalf per dag en Italianen tot circa vier per dag. De Italianen werden in ruwhouten kisten begraven, die werden eerst op het wagentje geladen en daarop de dode Russen. Ik ben zelf met een Italiaanse aalmoezenier enkele malen mee geweest om een begrafenisceremonie te houden. We liepen dan achter het wagentje en dan keek je voor je tegen de uitgemergelde gezichten, die meestal blauw tot zwart waren. Bij zo'n groot aantal lijken waren meerdere mensen nodig om te duwen en trekken. De weg naar de begraafplaats was een hobbelig landweggetje. De Italianen werden in gegraven gaten begraven. De Russen in een lange kuil, waarvan de kanten schuin afliepen. Van bovenaf werden ze naar beneden gerold. Wat aarde en kalk erover. Het was een soort massagraf. Waar dat precies was zou ik niet meer weten.

Dinsdag 29 februari 1944 (schrikkeljaar)
De Russische jongen vertrekt om 07.30 uur. Om 08.00 uur appèl. Om 09.30 uur ga ik mee naar Altengrabow pakketten halen met het lijkwagentje. Het is koud maar heerlijk fris.
In Altengrabow even naar onze Poolse vrienden.

Dinsdag 14 maart 1944
Om 08.15 uur H. Mis. Na de Mis gaat Piet Kers(bergen) naar Altengrabow pakketten halen. Hollander heeft Russische kamppolitie een klap gegeven. (In het Russische kamp waren Russen aangesteld als kamppolitie, maar alleen voor het Russische kamp. Soms hielden ook zij razzia's

---

7 Er waren tenminste drie Russische officieren ontvlucht. Na in Loburg gevangen te zijn genomen werden ze doodgeschoten. Dit waren: 1e Luitenant Alexej Wilitschko, kgf 53427 begraven 27 januari 1944 Russenfriedhof West graf 858, Luitenant Wasilij Fedorovich Marukow, kgf 53361 begraven 27 januari 1944 Russenfriedhof West graf 859, 1e Luitenant Timofej Kolesnikow, kgf 53373 begraven 27 januari 1944 Russenfriedhof West graf 860.
8 Dit was soldaat Fedor Semenjuka kgf 126343 (St. 360 Rowno). Zie https://www.sgvavia.ru/forum/811-3004-1.

op Russen die in andere kampen kwamen. Dat was tuig). Er mogen geen Russen meer in onze barak komen, zoals Nicolai, Iwan, Stephan groot en Stephan klein (hun achternamen kenden we niet, ze waren inmiddels vertrouwde gezichten).

Zondag 19 maart 1944
Om 08.00 uur reveille. Om 08.30 uur appèl. Om 11.00 uur soep. Maak Italiaans knaapje gelukkig met een bak soep (Ik spreek vaak over Italiaanse knaapjes, omdat velen zeer jong en klein waren). De soep was goed. (Naar aanleiding van soep aan Italiaans knaapje nog even dit: het zal de lezer opgevallen zijn dat ik niets meer schrijf over stervende Italianen. Die kregen nu ook pakjes. Hoeveel en waar vandaan weet ik niet. Zij die zeer ziek of gewond hier waren aangekomen waren meestal gestorven en met wat extra voeding hield de rest het tot nu toe wel uit).

Zaterdag 1 april 1944
Om 09.00 uur moet ik werken. Om 11.00 uur spreek ik in het Lazarett Vincent (Italiaan) even. Natuurlijk over het zangkoor. We zien geen kans hem 's avonds in onze zone te krijgen (na onze verhuizing naar nieuwe zone op 27 maart j.l.).

Maandag 3 april 1944
Aardig weer. Gevoetbald en vijf Italianen zien begraven met militaire eer.
Dit gebeurt nu in Gross Lübars en niet meer in Altengrabow.
Dit zijn welhaast zeker de onderstaande vijf Italianen geweest: [9)]

achternaam	voornaam	EKM	geboortedatum	geboorteplaats	sterfdatum	graf
Narducci	Domenico	167043 (XI-b)	1921-10-08	Bari	1944-03-31	1
Davoli		166729 (XI-b)	1914-08-20	Villacela	1944-03-31	2
Feschella	Gioacchino	137193 (XI-a)	1919-10-10	Scordini	1944-04-01	3
Monte del	Amedeo	196398 (X-b)	1923-03-07	Ferentino	1944-04-02	4
Grespan	Domenico	190090 (X-b)	1913-08-11	Zenciniana	1944-04-02	5

Zomertijd. Klok een uur verzet.

Dinsdag 4 april 1944
Regen. De *Oberfeldwebel* vertelt op het appèl dat de stellingen uit de barakken gaan (soort langwerpige kisten van circa 2 bij 1 meter en 20 cm hoog, onder en boven twee naast elkaar) en dat we kribben krijgen. (Ik kan me niet herinneren dat we die ooit gehad hebben, dus nooit). Per kamer (deel van barak) 24 man. Dus zullen zeven man van ons naar een andere barak moeten. Hierover wordt druk geboomd.
Een ambulancetrein passeert met vele zieken. Weer Italianen zien begraven, gisteren vijf, nu drie [10)].

achternaam	voornaam	EKM	geboortedatum	geboorteplaats	sterfdatum	graf
Merillo	Cosimo	185919 (X-b)	1912-03-15	Fragneto Labbate	1944-04-03	6
Carsaretto	Tarcisio	175191 (?)	1911-01-16	Castelnuvo	1944-04-03	7
Ravagni	Livio	186504 (X-b)	1914-06-07	Cadine Rento	1944-04-03	8

Een film gezien, was wel aardig.

---

9 Bron archief Arolsen.
10 Soldaat Vittorio Donatoni overleed in Gross Lübars op 4-4-1944 en hij zou een dag later dus op 5-4-1944 worden begraven. Zijn graf bevindt zich tegenwoordig in Berlijn, Friedhof Zehlendorf, Italiaanse eregraafplaats, vak 2, rij 14, nummer 12, graf 571.

Vrijdag 7 april 1944 (Goede vrijdag)
Een half gekke Rus (meerdere Russen hadden waanzinverschijnselen door ellende in Russische kamp) staat bij onze barak te preken. Ik geef heb een sigaar (uit het Nederlandse Rode Kruis pakket) en zeg dat hij weg moet gaan, wat hij direct doet.

Zondag 9 april 1944 (1e Paasdag)
Om 07.45 uur reveille Om 08.30 uur appèl. Om 11.00 uur is het soep halen. De *Oberfeldwebel* treedt streng op tegen de Italianen, die steeds onder het prikkeldraad doorkruipen. Schiet ook twee maal. Zodoende is het nu zeer rustig bij het soep halen. Het werd ook te gek (hoe begrijpelijk en droevig de situatie voor de Italianen was).

Dinsdag 11 april 1944
Het is prachtig weer. Voor het eerst werken zonder jas. Om 12.00 uur komen weer hele drommen bommenwerpers over. Een bom valt vlakbij neer. Vincent heeft een *Ausweis* gekregen om in onze zone te komen (als ziekenverpleger. Hadden wij niet. Werk en invloed van de aalmoezenier). *Obergefreiter* had willen hebben dat hij bij het binnenkomen van de Serven (in hun zone. Dan moest hun poort opengemaakt worden) uit Italiaanse zone gegaan was (kon dan gelijk). Maakt in het vervolg de poort niet meer open zegt hij (voor Vincent alleen). Belooft hem hierover met *Feldwebel* te zullen praten.

Dinsdag 18 april 1944
Kil weer. Om 14.00 uur luchtalarm. Veel vliegtuigen.
Mathijssen (Sergeant J.J. Mathijssen kgf 104221) naar huis, afgekeurd. Wanneer zullen wij volgen? Vandaag zijn veertien vaandrigs aangekomen (onderofficieren in opleiding voor officier). Enkele zijn januari (1944) pas krijgsgevangene geworden. Om 20.30 uur luchtalarm, vrijwel de gehele nacht door.

Maandag 24 april 1944
Om 11.00 uur grappige jacht van Philip achter een Rus, die bij onze barak soep wil halen.
Hij (Rus) verdwijnt in de schuilloopgraaf. Staan beiden, ieder bij een uiteinde te wachten.
's Middags komen drieënveertig Hollanders aan, die geweigerd hebben langer op de Junkers (vliegtuigfabriek)[11)] te werken. Hartelijke ontvangst.

Donderdag 27 april 1944
Om 08.00 uur appèl. Het is koud weer. De hele dag besteed ik aan het overschrijven van muziekstukjes voor de revue. Om 10.00 uur repetitie van "Het Rode Kruis pakket" (een toneelstukje geschreven door kaderaad Heida,[12)] die in deze zaken fantastisch was). Om 14.00 uur repetitie van de ballet girls. Jammer dat onze leraar zo weinig verstand van balletdansen had (maar hij deed vreselijk zijn best en we hebben hartelijk gelachen tijdens de repetitie).
's Middags komt het bericht dat de onderofficieren uit Aschersleben, die ontheven waren van werkzaamheden, toch weer naar de fabriek moeten. Op een extra appèl vraagt de vertrouwensman uit Aschersleben, [13)] of er vrijwilligers zijn. Geen één, ze weigeren vrijwillig.

---

11 Bedoel is Junkers in Aschersleben. De onderofficieren die bij Junkers in Bernburg tewerkgesteld waren zouden pas in oktober 1944 naar Gross Lübars komen.
12 Bedoeld is sergeant 7 R.I. Kornelis Heida kgf 103275. Hij was geboren in Amsterdam en woonde aan de Zuiddijk 61 in Zaandam. Het is niet bekend of hij eerder ergens tewerkgesteld is geweest.
13 Dit was korporaal Grenadier Jacobus Johannes de Vringer kgf 105835. Hij is waarschijnlijk met de onderofficieren meegekomen uit Aschersleben.

Vrijdag 28 april 1944
De onderofficieren uit Aschersleben moeten weg. Twee bussen staan klaar voor transport. Ze moeten hun bagage naar een lege barak brengen. *Posten* lopen achter hen te drijven. Lijdelijk verzet. We verhuizen weer naar onze barak, waar kribben gemaakt zijn (nu eindelijk vier bij vier, twee man boven en twee man onder).

Woensdag 17 mei 1944
Om 08.00 uur appèl. Er komen weer trieste beelden over het pad. Vier Russen dragen een kameraad. Allen ellendig en een Duitse Post slaat er nog één. Nak schreeuwt er iets naar. Hevige verontwaardiging. In de laatste twee regels zit veel gruwel opgesloten. De morgens na luchtalarm werden de gewonde Russische dwangarbeiders, die in de gebombardeerde fabrieken werkten, vooral in de vliegtuigfabrieken in Dessau, ongeveer 12 km ten zuiden van ons kamp, naar ons kamp Gross Lübars afgevoerd. Een deel van ons kamp, waar we nooit konden komen, was in gebruik als Russisch Lazarett. Van enkelen van ons, die daar ooit wel eens kwamen, onder andere van mijn bovenmaatje "Eekhoorntje", wisten we van de gruwelijke omstandigheden daar. Wanneer even mogelijk, verzamelden wij van onze pakketten wat levensmiddelen voor die Russen. Omringd door schreeuwende en vaak met de karabijn stotende bewakers kwamen zij strompelend langs het pad, dat langs het prikkeldraad van ons Lager liep. Allen waren meer of minder ernstig gewond aan armen, benen en hoofd en droegen daarbij nog hun kameraden die niet lopen konden. Daar werd door ons openlijk, zoals Jan Nak boven en officieel geprotesteerd. Het was vreselijk onmenselijk om aan te zien.

Om 13.30 uur gaan we hout halen. (Dat werd gedaan met een vrij grote platte wagen met disselboom om te sturen. Stukken ijzerdraad van verschillende lengtes werden aan de wagen bevestigd, Aan de voorzijde was een lus geconstrueerd, waardoor een stuk hout werd gestoken, waarachter dan twee man werden geplaatst. Zes ijzerdraden met twaalf trekkers.
Er werd onderweg veel gekankerd, want je kon natuurlijk direct merken of je buurman even hard trok als jijzelf. We gingen via een licht heuvelachtige zandweg naar de bossen in de buurt van de vliegtuigfabrieken van Dessau[14)]. In deze bossen stonden eindeloze rijen vliegtuigen opgesteld, gecamoufleerd door de bomen. De bossen waren door de geallieerde vliegtuigen met fosfor in brand gezet. Dit konden wij vanuit ons kamp goed zien. De vliegtuigen waren uiteraard allemaal vernield. De geblakerde bomen moesten wij omhakken. De stammen waren voor de Moffen bestemd. De dunnere takken mochten wij hebben. Daar werd door ons uiteraard nog al eens mee gesmokkeld. De terugtocht was vooral als er sneeuw lag erg zwaar, maar je was wel een hele tijd weg van achter het prikkeldraad. Het is een mooie tocht, ongeveer anderhalf uur lopen. We gaan door het "*Rittergut* Gross Lübars". Een enorm bedrijf. Enorme stallen met een grote binnenplaats. Er zit ook een krijgsgevangenen Kommando (werkende krijgsgevangenen) in een deel van de stallen met een kippenren en een oud stuk wagon als wc. In het bos is het heerlijk. We voelen ons even vrij.
De terugtocht valt niet mee met de volle wagen hout.

Woensdag 21 juni 1944
's Morgens direct na de kerk weer luchtalarm. Er wordt weer ontzettend gevlogen, we zien iets meer (van de vliegtuigen) dan gisteren. Golf na golf (sommige dagen telden we zeshonderd en soms veel meer vliegtuigen). Het begon om 09.00 uur. Om 11.30 uur een luchtgevecht (vlak boven ons). Een Engelse en twee Duitse jagers. Engelse jager duikt plotseling loodrecht omlaag. Wij denken getroffen. Een Duitse jager erachter aan. Plots komen ze beide weer vlakbij ons,

14 Mogelijk is het vliegveld van Gross Lübars bedoeld. Dessau ligt hemelsbreed circa 40 km ten zuiden van Gross Lübars, te ver om met een wagen met hout in anderhalf uur te kunnen lopen.

schieten omhoog en Engelse jager zit nu achter de Duitser. Een paar vuurstoten en de Duitser stort brandend omlaag in het bos vlak achter de begraafplaats. Er volgt een flinke bosbrand. Richting Maagdenburg hangen in de lucht parachutisten en zien we de rookkolom van de bommenwerper die omlaag geschoten is.
Boven Maagdenburg hangt weer een grote rookwolk. Ook aan andere kant (van ons Lager).
Om 11.40 uur eindelijk alarm veilig. Om 12.00 uur weer luchtalarm en om 14.30 uur veilig. In het Lazarett (in Altengrabow) zijn zojuist een dode Amerikaanse piloot en een gewonde waarnemer binnengebracht. We hoorden daar ook dat een Duitse *Obergefreiter* een *Feldwebel* had dood-geschoten.

Woensdag 16 augustus 1944
's Morgens tennis. Om 10.00 uur moeten we beginnen de waterkuilen van het Russische Lazarett, die buiten het kamp lagen, met de brandspuit (een ouderwetse handpomp) leeg te pompen tot 11.00 uur.

Maandag 4 september 1944
Om 13.30 uur ga ik mee naar de tandarts. In het Lazarett (van Altengrabow) vindt de afmars plaats van de begrafenis van Bastiaanse. Veel buitenlandse belangstelling. Onze aalmoezenier. Er zijn drie kransen: van de (Duitse) Wehrmacht, van het Lazarett en van (onze) compagnie. De lijkkist wordt door acht Hollanders op de schouder gedragen. De kist is bedekt met de Nederlandse Driekleur, daarachter vijftig keurig geüniformeerde Hollanders, Italiaanse vertrouwens- en hoofdvertrouwenslieden.
Een vuurpeloton van negen Duitsers sluit de stoet. Het is een droeve stoet die je aangrijpt en tot nadenken stemt. Een Duitse officier legt een krans op het graf.

Zondag 10 september 1944
Op zondag 10 september 1944 bezocht een delegatie van het Zweedse gezantschap het hoofdkamp Altengrabow en het -in de nabijheid van het plaatsje Gross Lübars gelegen- Zweiglager. Er wird een gesprek gevoerd met de Duitse Lagercommandant Oberst Nieter en de Nederlandse hoofdvertrouwensman Jan van der Linden kgf 104212 en geestelijke Majoor Stulemeijer kgf 98711.

Vrijdag 6 oktober 1944
's Morgens al luchtalarm. Veel vliegtuigen komen over. Plots zien we vlak boven ons parachutisten uit een vliegtuig springen. We staan te kijken en horen een fluitend geluid van een bom, ongeveer een halve minuut nadat we de parachutisten hebben zien springen. Plots zien we iets fladderends omlaag komen, ongeveer 100 meter boven de grond ontplooit zich een parachute waaraan er één bengelt. (Een zogenaamde vrije val uit een vliegtuig). Twee seconden later duikelt hij enkele malen over de kop en ligt hij op de grond. Vanuit de dichtstbijzijnde wachttoren wordt op hem geschoten. Hij steekt de handen omhoog. Van alle kanten snellen circa dertig Duitsers op hem af met een wapen in de aanslag. Niet meer dan twintig meter van ons kamp. We moeten in de schuilloopgraaf. Hij wordt bij de *Oberfeldwebel* gebracht en daarna naar het wachtlokaal. We mogen niet bij het draad (de prikkeldraadomheining) komen. *Unteroffizier* Klinknagel trekt zijn revolver (er was paniek).
's Middags naar het bos om hout te halen. Fijne tocht. Als we bij terugkomst het kamp naderen zien we vrouwvolk binnen het prikkeldraad lopen in Zone 2. Een deel van het Poolse leger van mannen en vrouwen uit Warschau, die in opstand gekomen zijn en tegen de overmachtige Duitse troepen gevochten hebben en gevangen genomen zijn. 280 mannen en 208 vrouwen en meisjes. Ook jongens van 14 tot 17 jaar, meisjes van 12 en ook een kind van 3 jaar. Veel

officieren en meisjes uit de betere klasse. Er is een meisje bij van 18 jaar, dat 12 maal door de Duitse linies is gegaan om eten aan haar troepen te brengen. Ze heeft de hoogste Poolse onderscheiding gekregen.

Zaterdag 7 oktober 1944
In de namiddag is er weer grote drukte aan het draad. (Onze Zone 1 grensde aan de Zone 2. Tussen beide zones was de navolgende afscheiding: eerst een zogenaamde waarschuwings-draad waar je niet overheen mocht, dan een strook gras tot aan de bekende prikkeldraad afzetting, welke stroken vanuit de wachttorens met mitrailleurs werden bestreken. Langs de aangrenzende zone hetzelfde met tussen beide afzettingen nog grote rollen prikkeldraad. Als je het aandurfde om aan de afzetting te gaan staan en je drukte hard tegen het prikkeldraad, dan kon je iemand aan de andere zijde iets aanreiken. Slechts enkele malen groef iemand een gangetje onder al het draad door, dan kon je in het andere kamp komen, maar dat was zeer gevaarlijk. Ik heb dit een keer gedaan).

Zondag 8 oktober 1944
Het bericht is gekomen dat alle Poolse mannen weg moeten.
Gisteren zijn er weer 150 Fransen bijgekomen, dus hebben de Fransen nu een eigen Mis in de grote barak. De Polen hebben al een mooi altaar gemaakt in de open lucht. (De meeste Polen zijn Katholiek en vroom). Om 12.00 uur *Pellkartoffeln*. De *Feldwebel* van de keuken staat tegen de Poolse vrouwen te schreeuwen en te schelden. 's Middags vertelt een Poolse dame (aan het draad) over de opstand van Warschau, over de zogenaamde *Kanalläufer* (de legendarische Poolse jongetjes die via de rioleringen in Warschau contacten onderhielden tussen de strijdende stadsdelen en berichten overbrachten. Op films heb ik later gezien hoe Duitse vlammenwerpers hun vuur sproeiden in de putdeksels). Over waarom veertig Engelse vliegtuigen wel brood en munitie brachten, maar niet bombardeerden. Over hun verwondering waar de Russen toch bleven, die toch tot op 1 kilometer van Warschau stonden. (Het bekende, walgelijke verraad). Over het uiteindelijk meedogenloze Duitse bombardement (waardoor Warschau totaal werd vernield). Om 14.30 uur repetitie zangkoor. We wilden aan het draad gaan zingen voor de Polen, maar de *Oberfeldwebel* heeft het zingen verboden. (Het was te demonstratief anti-Duits!). De hele dag rijden ziekenauto's aan met (Poolse) gewonden. Er komen er circa 500 hierheen. Hollandse krijgsgevangenenkaarten en -brieven aan de Polen (gegeven. Die hadden natuurlijk nog niets en konden zo proberen met onze krijgsgevang-enenkaarten en -brieven naar hun verwanten te schrijven waar zij nu zaten). Zij schrijven en *"kastie"* (zo lees ik dit woord, maar weet niet meer wie of wat dat was) zorgt voor de verzending. In de loop van de dag gaan eerst de onderofficieren en daarna de officieren weg. Een droevig afscheid vooral als een vader afscheid neemt van vrouw en klein dochtertje. Men zegt: ze gaan naar een Pools officierslager. Het afscheid is aangrijpend. Alle vrouwen staan in de houding aangetreden als de mannen in stevige pas zingend weggaan. Helden!

Maandag 9 oktober 1944
Vandaag gaat de hele dag de aanvoer van gewonde Poolse vrouwen en meisjes verder. De eerste zone stroomt vol met afschuwelijk verminkten. 's Middags als we om 12.00 uur aan het schermen zijn, komt een (Duitse) officier onze toneel-schermzaal (lege barak die wij voor ontspannings-doeleinden gebruikten) keuren en zegt dat ook daarin ongeveer 70 gewonden komen. De hele dag wordt door het draad sigaretten, gekookt eten, thee, enz gegeven. (De Polen hadden natuurlijk niets en wij deelden hen van onze slinkende voorraad).

Vrijdag 13 oktober 1944
Ik krijg vanmorgen de eerste correspondentiebrief (van de Polen). Het is een leuk briefje. Wil meer van Holland en de oorlog weten. Vertelt over de opstand in Warschau. Onderaan: Leve Holland, leve Polen. 's Middags tweede partij in tenniscompetitie (dubbel), we verliezen. 's avonds komen 15 Nederlandse onderofficieren in Gross Lübars aan, die eerder gedwongen tewerkgesteld waren in het Arbeitskommando van Junkers te Bernburg (zie het dagboek van Jan Krapels)

Dinsdag 7 november 1944
Vandaag moet een deel van de Poolse meisjes (en vrouwen) weg. Ze weigeren om te vertrekken. De hele (Duitse) wacht treedt aan. Allemaal moeten ze de barakken in. Met veel bewakers erbij moeten de meisjes die aangewezen zijn om te vertrekken, aantreden (wat zij weigeren). Sommigen worden uit de barakken gesmeten (anderen gesleept). Onder groot enthousiasme (beter genoemd: uitbundig geuit protest en medeleven) vertrekken ze op een open wagen (7 november!) het is gemeen guur weer.

Woensdag 8 november 1944
Vandaag vertrekt een deel van de Poolse jongetjes. Afscheid hartelijk. Enkelen huilen. (Het ergste was dat niemand wist waarheen zij getransporteerd werden en wat er met hen zou gebeuren. Het waren overwegend Joden en familieleden van hen bleven hier achter.

Dinsdag 19 december 1944
Alle Poolsen gaan naar een vrouwenlager.[15)] Om 10.00 uur staan ze klaar. Om 14.00 uur repetitie operette. De Poolsen staan nog altijd buiten in de kou te wachten. We praten nog even door het prikkeldraad. Alle zones (van de verschillende nationaliteiten) zijn afgesloten. Om 18.00 uur (na acht uur in de kou te hebben gewacht) gaan ze naar de halte (perronnetje) van de trein. Om 21.00 uur (nog drie uur later) worden ze onder vloeken en tieren ingeladen. We horen de Moffen (!) hier in het Lager schreeuwen. De zieken liggen buiten in de kou op de grond. Enkelen worden even de wacht ingedragen. Om 22.00 uur vertrekt de trein.

Donderdag 4 januari 1945
Vanmorgen naar Altengrabow om *Liebesgaben* te halen. Voor ieder 75 sigaretten en verder gedroogde groenten, drie zakken aardappelen en een zak brood. *Liebesgaben* voor de Polen en Italianen (nemen wij ook mee). Ik spreek met twee Zuid-Afrikanen, die heel goed Hollands spreken. In de onderkomens (stallen) van Altengrabow zitten Grieken, Italianen, Marokkanen, Serven en Tito-soldaten door elkaar heen.

Vrijdag 5 januari 1945
In de andere zones zijn ongeveer 500 Serven, Polen, Belgen en Fransen aangekomen, arbeidsweigeraars of D.U. (Dit laatste betekent *Dienst Unfähig* = arbeidsongeschikt). Direct een levendige handel.

15 Zij zouden naar Stalag VI-c Oberlangen gaan, waar ze tot aan de bevrijding zouden verblijven (zie: https://btx.home.pl/aleszum/index.php/publikacje/1622-stalag-altengrabow-zapomniana-nekropolia-powstancow-warszawskich-gehenna-uwiezionych-w-stalagu-powstancow-warszawskich).

Maandag 5 februari 1945
Eén van de Hollanders heeft de zuiger van de pomp in de waterput bij de keuken laten vallen (lees; gegooid), om van het pompen af te komen. Nu moeten we de hele waterput[16)] leegpompen met de brandspuit (ook een handspuit).

Woensdag 7 maart 1945
Wat gehandeld. Aan beide fronten steeds vorderingen. 's Avonds hevige luchtaanvallen op Maagdenburg, Dessau, Berlijn. Boven Dessau zilverkleurige regen. (Wij dachten fosforregen op de vliegtuigen in de bossen), rode en groene kerstbomen (die in de lucht hingen) en licht en zwaar afweervuur van 20.00 tot 23.00 uur. Een vliegtuig stort neer.

Donderdag 12 april 1945
De hele afgelopen nacht heeft het gerommeld, 's morgens nog (de fronten kwamen steeds dichterbij). De werkers (uit Altengrabow) komen terug. Niemand mag het Lager uit.
Posten beweren dat de Amerikanen zijn doorgedrongen tot aan de Elbe en Maagdenburg.
Op de weg is het een grote drukte van (Duitse) troepen. Theo kan mijn extra voeding niet halen. De spullen (eigendommen) van de *Oberfeldwebel* en andere (Duitsers) worden door Russen naar Gross Lübars gebracht (in veiligheid voor de naderende Russen). Majoor Kroon zegt "Schmidt (een *Unteroffizier*, een van de beste Duitsers jegens ons) is in Altengrabow geweest". Daar zou alles klaar staan voor vertrek. Alles is gesloten.

Zaterdag 14 april 1945
Het gehele (Duitse) commando is vertrokken -of beter; gevlucht- uit het Lazarett, Altengrabow, Gross Lübars. Een kleine bezetting is achtergebleven, die alles aan de Amerikanen moeten overdragen. Verschillende personen uit het Lager hier, meest Joden, Polen en Fransen en toonaangevende figuren zijn hier weggehaald. Men weet niet waarheen zij gaan.

Woensdag 18 april 1945
In Altengrabow zijn de gevangenen uit het *Sonderlager* (strafkamp) ontslagen. Ook de hier weggehaalde Polen en Fransen zijn teruggekeerd.
In Altengrabow is de kamppolitie geformeerd uit Amerikanen. Ze zijn met stokken gewapend omdat de Russen alles plunderen.

Vrijdag 27 april 1945
Om 18.00 uur komt een schriftelijk bericht van Jan van der Linden: speciale mededeling, bekend te maken aan alle Nederlandse krijgsgevangenen:
1. Een Engelse majoor, een luitenant en een onderofficier van de SHAEF (*Supreme Headquarters Allied Expeditional Forces*) zijn hier (in Altengrabow) aangekomen.[17)]
2. Zij behoren tot de SAARF (*Special Allied Airborne Reconnaissance Forces*) dus speciale luchtverkenningstroepen.
3. Zij zijn hier gekomen om mede te werken aan de zorg voor alle krijgsgevangenen van alle nationaliteiten.

---

16 Een cisterne, zoals in 2018 nog intact aangetroffen op het terrein.
17 In de nacht van 25 op 26 april 1945 landde in het kader van Aktie "Violet" in de nabijheid van Altengrabow en Gross Lübars een aantal Britse parachutisten onder leiding van majoor Philip Worrall. Zij hadden de opdracht om de overgave van Stalag XI-a te bespreken met de Duitse kampcommandant Theodor Ochernal en een radiocontact op te bouwen met de Engelsen. Het primaire doel zal geweest zijn het zo snel mogelijk evacueren van de Amerikaanse en Engelse krijgsgevangenen. Het gevaar van een massamoord op de krijgsgevangenen in de laatste dagen van het Duitse rijk werd door de geallieerden onderkend.

4. Hun onmiddellijke doel is inlichtingen te verzamelen over de toestand van dit kamp (Altengrabow en Gross Lübars) voor het geval dat we door troepen van enige geallieerde nationaliteit zullen worden bevrijd.

Maandag 30 april 1945 (verjaardag prinses Juliana)
's Middags trekken (over de straatweg) de circa 10.000 civilisten (dwangarbeiders), vrouwen en mannen, langs, die nu in Altengrabow waren. Men zegt dat ze in Maagdenburg[18)] aan de geallieerden zullen worden overgedragen.
Door vertegenwoordiger van het Internationale Rode Kruis zijn capitulatievoorwaarden voorgesteld in Stockholm. Voorts een bericht van Van der Linden: Engelsen (boven Altengrabow gedropt, negen man gevangen genomen in dit kamp. De bedoeling was reeds voor de bezetting maatregelen te nemen voor snelle ravitaillering en afvoer (van de gevangenen). Een Engelse majoor zijn zendapparatuur afgenomen (dat was nodig voor contact met de geallieerde commandanten aan het Elbefront). Dit apparaat teruggeëist. Werd geweigerd. Nogmaals teruggeëist, zo niet zou dit als een oorlogsmisdaad worden beschouwd. Dan zal de (Duitse) commandant van Altengrabow zich later moeten verantwoorden. Hij (de Engelse majoor met zijn mensen) is voor alle nationaliteiten gekomen. Men (de Duitse commandant) wil de krijgsgevangenen splitsen en weigert Engelsen en Amerikanen te laten vertrekken. Hun vertrek zal alleen bij gebruik van geweld kunnen worden afgedwongen.

Woensdag 2 mei 1945
De *Oberfeldwebel* vindt het appèl niet meer nodig: "Met de val van Hitler valt het Rijk" heeft hij gezegd. 's Avonds komen Dr. Gotlieb en luitenant-kolonel Pannof het bericht brengen dat we misschien morgen, maar in ieder geval binnen vier dagen achter de Elbe gebracht zullen worden. Enorm enthousiasme. Op alle kamers is het bakken, braden, koken. Een geweldige rotzooi.

Donderdag 3 mei 1945
Om 08.00 uur wakker. Om 08.30 uur gaat plots over de weg een colonne Amerikaanse auto's met Amerikanen. Vrachtauto's (trucks), kleine auto's (Jeeps). Gebrul aan het draad. Het kamp staat op stelten. Wat zijn het? Parlementariërs? Komen ze ons halen? Even later telefoon van Van der Linden "ze komen ons halen". Te beginnen met Altengrabow.
Om 12.00 uur komt weer een colonne van 68 auto's voorbij. Gebrul, geschreeuw, dolheid. Duitse *Posten* (bewaking) die alleen nog staan voor uitwendige veiligheid (lees; bescherming van ons tegen mogelijke wraakacties van SS-troepen, waarvoor onze *Oberfeldwebel* ons gewaarschuwd had!) gooien bij nadering hun geweren weg.
's Middags om 15.00 uur neemt de hele bewaking de benen. De Duitsers bidden dat de Amerikanen toch maar komen, geen Russen. Doodsangst (voor de Russen). Duitsers hebben vannacht (de levensmiddelen magazijnen) van Altengrabow geplunderd, geholpen door de Russen.

Vrijdag 4 mei 1945
Om 06.00 uur reveille. Het is koud. Om 08.00 uur moeten we klaar staan (voor de verhuizing achter de Elbe). Alles is klaar. Om circa 09.00 uur rijdt een grote autocolonne langs (over de weg) maar die rijdt door naar Altengrabow. Er branden grote bergen overtollige rommel.
De mensen worden ongeduldig. Zouden ze ons vandaag nog niet ophalen? (Ongeduldige kinderen). In de loop van de morgen horen we verscheidene malen hevige explosies.

---

18 Zij liepen in zuidelijke richting naar het bruggenhoofd bij Barby. Het gebied ten oosten van Zerbst was op dat moment al door de Russen bezet.

Na 11.30 uur rijden grote colonnes motorvoertuigen over de harde weg achter de begraafplaats. We kunnen niet zien wat het is.
Om 13.00 uur komen weer Amerikanen (geallieerde trucks) maar die gaan weer door naar Altengrabow. Om circa 11.00 uur gingen over de weg ook verschillende troepen Duitsers met witte band, ongewapend en met eigen bagage.
Even na 14.00 uur zagen we vanuit ons kamp Gross Lübars een colonne Amerikaanse legertrucks met witte vlaggen over de verharde straatweg naderen. Deze colonne ging niet, zoals vele vorige malen, verder door naar Altengrabow, maar sloeg de zandweg in naar ons kamp. De kamppoort wordt wijd geopend (een heel merkwaardig gezicht!). Amerikaanse trucks rijden en "Jeeps" razen ons kamp binnen. (Let wel: ons Lager lag op dat moment nog op niet-bezet gebied!). Daar de Russen elk moment hier kunnen zijn worden we door de Amerikanen aangemaand ons snel voor vertrek klaar te maken.
Plotseling, maar niet onverwachts, naderen van alle kanten Russische troepen. Overal, over paadjes, weggetjes, over bouwland en wegen rukken ze op. De hele wereld lijkt één Russisch leger. (Niet zoals men zou hebben verwacht allemaal tanks en gemotoriseerd materiaal, maar - naar ik me herinner- veel wagens met paarden en ander klein materiaal). Een klein deel hiervan "bezet" ons kamp (lees: komt ons kamp door de wijd geopende poort binnen). We waren inmiddels al zover gereed voor vertrek dat we al op de Amerikaanse trucks stonden. Per truck 60 man dicht tegen elkaar. Op verzoek (of bevel) van een Russische kolonel moeten de Hollanders weer van de trucks afkomen en aantreden. Een Russisch officier spreekt ons, Hollanders, in het Russisch toe. Een tolk vertaalt zijn woorden. De Russische kolonel bedankt ons, Hollanders, namens de Sovjet Russische Republieken, voor hetgeen de Hollanders naar vermogen voor de Russische krijgsgevangenen in het Lazarett van Gross Lübars hadden gedaan en wenst ons behouden thuiskomst. (Zijn de Russen toch niet zo barbaars? Voor mij zal het altijd een raadsel blijven hoe deze kolonel van onze beperkte hulp aan het Russische Lazarett op de hoogte was gesteld). Weer op de Amerikaanse trucks en snel weg (na toestemming van de Russische commandant, waaronder wij sinds enkele minuten ressorteerden).
Na wat formaliteiten konden we om circa 17.00 uur uit Altengrabow vertrekken en reden we allereerst door de inmiddels gepasseerde Russische linies.

Evacuatie van de Nederlanders op een Amerikaanse vrachtwagen, 4 mei 1945

Op zaterdag 5 mei arriveerden de Nederlanders in Hildesheim. De volgende dag vervolgden ze hun reis naar Hannover, van waar ze per trein verder gingen naar Nederland.

De globale reisroute vanaf Gross Lübars tot Eindhoven (ondergrond Google Earth 2018)

Conclusies op basis van egodocumenten
Uit de dagboeken van de Nederlandse Sergeant E.A. Stuut en wachtmeester W.J.B. Bökkerink blijkt onder andere het volgende:

- De Nederlanders hadden contact met de anderen Nationaliteiten in Gross Lübars, met name de Italianen, hoewel die soms gescheiden in andere zones ondergebracht waren.
- Meerdere Nederlanders bezochten het Hoofdlager Altengrabow om daar pakketten en post op te halen.
- De zieke Hollanders in Gross Lübars werden in het Lazarett van Altengrabow behandeld en niet in het Lazarett van Gross Lübars. Overleden Nederlanders werden begraven op het Standortfriedhof.
- Nederlanders keken, of hielpen soms bij het begraven van de Italianen en Russen, waardoor ze wisten waar en hoe deze ter aarde werden besteld.
- Christelijke (Orthodoxe) Russen werden op een andere manier en in afzonderlijke graven begraven, dan de Russische Moslims. De meeste Russen werden niet netjes begraven maar in papier gewikkeld en in een sleuf gerold.
- De Italianen werden in kisten begraven. Vanaf 3 april 1944 werden zij niet meer in het Standortfriedhof, maar nabij Gross Lübars op Altengrabow-West begraven.
- In de nabijheid was een militair vliegveld, waar nieuwe Junkers vliegtuigen verdekt opgesteld stonden en waar de Nederlanders hout mochten hakken in het bos. Gelet op de afstand die gelopen moest worden om hout te halen, was dit vliegveld waarschijnlijk het veld van Lübars en niet in Dessau.
- In de directe nabijheid van Gross Lübars lagen een spoorbaan en een weg.

In Gross Lübars waren dus een Lazarett voor Russen en een Lazarett voor Italianen.
De Nederlanders kwamen op een enkele uitzondering na, niet in het Lazarett van de Russen. Wel hielpen ze met het graven van een afwateringskanaal, dat direct ten oosten van de Russische zone binnen de omrastering van het kamp lag en dat op de luchtfoto uit 1953 nog gedeeltelijke open lag.

Het Lager was in meerdere afgescheiden zones met daarin poorten verdeeld:

- De meest oostelijke zone met Russenlazarett (vanaf juli 1942-1945),
- De meest westelijke zone met de circa 200 werkweigerende Nederlanders (vanaf december 1943-1945), met Fransen, Joegoslaven, Serviërs, later tevens samen met 50 gezond verklaarde Italianen (vanaf april 1944-1945),
- De noordelijke zone waarin eerst de Polen (vanaf september 1944-1945) en later (ook?) Serven.
- De middelste zone met het Lazarett voor de Italianen (vanaf april 1944-1945),

De onderkomens in Gross Lübars bestonden uit houten barakken op betonnen voeten, waar aanvankelijk 32 Nederlanders in een kamer van 6 bij 10 meter, in drie-persoons kribben sliepen. Later, na tussenkomst van het Internationale Rode Kruis, werden tweepersoons kribben gebouwd, waardoor de bezetting per kamer zakte tot 24 man (wat overeenkomt met de menukaart van E.A. Stuut van 5-12-1944, die is getekend door de bezetting van een kamer).
Het eten was er heel slecht, maar met sigaretten, die uit de Rode Kruis pakketten kwamen, kon bij de Duitse wacht van alles worden gekocht.
De latrines in Gross Lübars bestonden uit houten kisten die in de grond ingegraven waren, waar overheen enkele planken waren gespijkerd. De Nederlandse zieken werden overgebracht naar en behandeld in het Lazarett van het Stalag XI-a Altengrabow.
Nabij het kamp bevond zich een vuilnisbelt.
In Gross Lübars werden Nederlandse krijgsgevangenen, vooral onderofficieren, ondergebracht die werk hadden geweigerd. In de maanden augustus en oktober 1943 had het Stalag XI-a de werkweigeraars nog doorgestuurd naar Stalag 327 Nehrybka, respectievelijk Stalag 369 Kobierzyn. Vanaf november 1943 stuurde Stalag XI-a de nieuwe werkweigeraars naar Gross Lübars. Mogelijk was er voor november 1943 nog geen plaats voor hen in Gross Lübars. De volgende groepen Nederlanders kwamen naar Gross Lübars:

- Op 16 november 1943 kwam een groep van **56** onderofficieren aan vanuit het Arbeitskommando 1071 Greibensee. Onder hen bevonden zich sergeant A.E. Stuut kgf 104170 en wachtmeester W.J.B. Bökkerink kgf 104149.
- Op 8 januari 1944 kwam een groep van **64** Nederlanders aan, die aanvankelijk in verschillende Arb.kdo's gewerkt hadden, maar die geweigerd hadden om te werken aan de aanleg van een benzinepijpleiding van de WIFO te Ferchtland / Derben, naar een in aanleg zijnde militair vliegveld (zie verslag Langeveld). Onder hen heeft zich waarschijnlijk sergeant vliegenier C. van Huystee kgf 104952 bevonden.
- Op 18 april 1944 arriveerden **14** vaandrigs vanuit het Oflag XXI-c/z Grüne bei Lissa, die daar als ordonnansen voor de reserve officieren gewerkt hadden en die op 22 maart 1943 uit Grüne bei Lissa waren vertrokken. Deze groep heeft vermoedelijk een maand in het hoofdkamp van Stalag XI-a doorgebracht alvorens naar Gross Lübars te worden verplaatst.
- In april 1944 arriveerde een groep van circa **62** Nederlandse onderofficieren, die geweigerd hadden om te werken in de Junkers-fabrieken te Aschersleben. Deze groep keerde echter enkele dagen later onder protest terug naar het Arb.kdo Aschersleben, om uiteindelijk in juni 1944 definitief terug te keren in Gross Lübars. Onder hen bevond zich sergeant Charles Henri Schomerus kgf 105768.
- In mei 1944 vertrok een groep van **14** man naar het Ilag VII Tittmoning om daar het kamp in te richten en om als ordonnansen voor de officiëren te gaan werken.
- Op 13 oktober 1944 arriveerden **15** onderofficieren die eerder tewerkgesteld waren in het Arbeitskommando van Junkers te Bernburg. Onder hen bevond zich Jan Krapels kgf 105727.

In totaal gaat het hier om 56+64+14+62+14+15= 225 Nederlanders.

De Nederlandse Vertrouwensman in Zweiglager Gross Lübars was Sergeant P. van ’t Hof kgf 104188. Hoofdvertrouwensman in Stalag XI-a was Wachtmeester Jan van der Linden kgf 104212. Deze laatste verbleef in het hoofdkamp en niet in Gross Lübars.

In Gross Lübars arriveerden op 4 mei 1945 om 14.00 uur Amerikaanse trucks om de Nederlandse krijgsgevangenen naar het westen te brengen. Op dat moment waren het gebied en het kamp nog niet bevrijd door geallieerde troepen. Terwijl de Nederlanders zich klaarmaakten om te vertrekken en al op de Amerikaanse truck stonden, werd het kamp omsingeld en bezet door troepen van het Rode Leger dat van alle kanten toestroomde.

8. Op zoek naar begraafplaatsen

Op het terrein van de huidige Truppenübungsplatz Altengrabow hebben zich in het verleden ruwweg vier (clusters van) begraafplaatsen bevonden. Dit zijn in chronologische volgorde:
1. De begraafplaats uit WO1 waar in hoofdzaak Franse krijgsgevangenen werden begraven,
2. Een begraafplaats, die 2 km ten oosten van Altengrabow lag,
3. Het Standortfriedhof en het Russische Friedhof Gloinetal,
4. Het Italiaanse en het separate Russische Westfriedhof of Altengrabow-West.

Ad1. Van de begraafplaats uit WO1 zijn geen grafboek of lijsten bekend. Slechts een klein aantal Franse gevangenen is bij naam bekend, omdat hun namen van de foto met de grafkruisen gelezen kunnen worden.
Het is niet bekend of gedurende WO2 nog werd begraven op deze begraafplaats.

Ad2. Van deze begraafplaats is nauwelijks iets bekend. Hij is genoemd in een rapport van eerste luitenant Kryukov van 17 september 1947. Meer details hierover zijn te vinden in het hoofdstuk over Gloinetal.

Ad3. Het Standortfriedhof is tevens (maar aanzienlijk minder vaak) beschreven als Kriegsgefangenen Friedhof. De benaming Gloinetal komt alleen voor bij Russische graven.
Op het Standortfriedhof lagen geen Russen begraven. Gloinetal en Standortfriedhof liggen vrijwel zeker tegen elkaar aan, of op korte afstand van elkaar.

Ad4. De begraafplaats Altengrabow-West omvatte tenminste twee separate begraafplaatsen, te weten de Russische (Russenfriedhof-West, of Russenfriedhof Altengrabow-West) en het Italiaanse (Altengrabow-West).
Van deze twee is het Russenfriedhof het oudste, het dateert vanaf 1942. Het Italiaanse dateert vanaf 1944.
Poolse, Nederlandse en Franse graven zijn hier op Altengrabow-West met zekerheid niet te vinden. Of hier mogelijk wel Serven begraven zijn is niet bekend.

Deze verschillende begraafplaatsen worden in de volgende hoofdstukken separaat behandeld.

9. De krijgsgevangenen begraafplaats uit WO1

De *oude* begraafplaats uit WO1 speelt in het verhaal van de krijgsgevangenen in WO2 en meer specifiek in het Zweiglager Gross Lübars geen directe rol. Deze oude begraafplaats wordt hier alleen vermeld ten einde te voorkomen dat er verwarring optreedt met de andere begraafplaatsen zoals Standortfriedhof, Gloinetal en Altengrabow-West.

Gedenksteen "A nos camerades morts en captivité au camp d'Alten-Grabow"
met Franse graven uit WO 1.

Op de verschillende foto's van het monument zijn met enig voorbehoud de volgende namen en opschriften op kruisen te lezen:
.. DEMENNTIEW, 18?-10?-1914,
Jérémie VERGRIETTE, 147e Reg. Infanterie, 15-9-1915,
Camille LAGRELLE 29e artillerie, overleden 14-9-1915,
Constant MESURE van het 10e Reg. de Ligne,
Naam onleesbaar, van het 67e Reg. Infanterie en overleden 18-9-1915.

Verder is een foto bekend van de begrafenis van een Belgische krijgsgevangene:
Francois WUYTEN van het 2. Belg. Carb. Regt., overleden 10-7-1918 (graf 430),
Waarvan mag worden aangenomen dat die op dezelfde begraafplaats is bijgezet.

De oude begraafplaats die zichtbaar is op de bovenstaande afbeeldingen, betreft een begraafplaats die al in de Eerste Wereldoorlog (met zekerheid in 1914 en in 1918) in gebruik was. Van één graf (de in 1919 overleden Joseph Vandorpe) is bekend dat dit in 1921 is overgebracht naar België.
Het is niet bekend of er -incidenteel- op deze begraafplaats ook gedurende de Tweede Wereldoorlog nog werd begraven. Het is evenmin bekend of op deze oude begraafplaats ook andere nationaliteiten dan Fransen en Belgen, werden begraven.

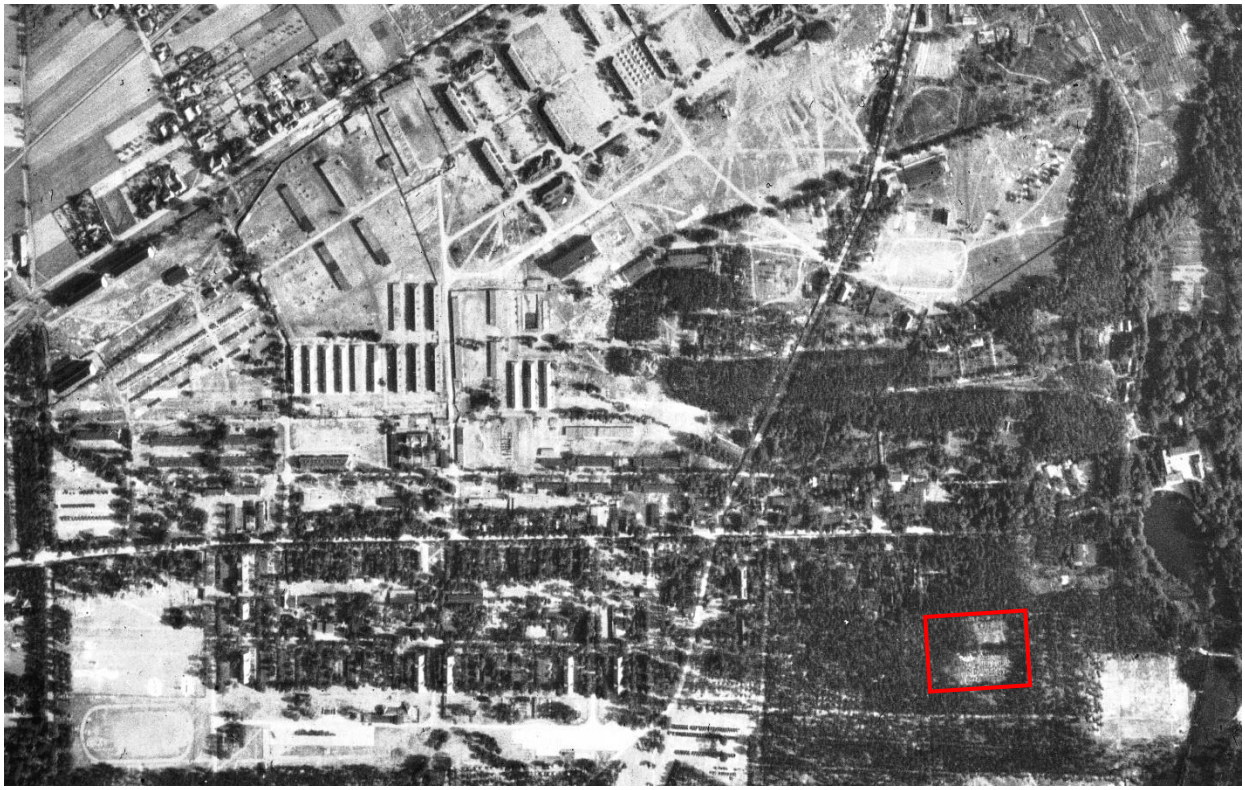
Luchtfoto uit 1953 met -nog goed zichtbaar- de begraafplaats uit WO1 binnen rode kader

Deze oude Franse begraafplaats lag in de nabijheid van het nog bestaande en in de jaren ‘50 gebouwde Sovjet Lazarett. Dit Lazarett is op de bovenstaande luchtfoto uit 1953 nog niet zichtbaar. De centrale weg naar het monument is herkenbaar aan een bomenrij.
Dit terrein is ergens na 1953 en vóór 1994 bebouwd geraakt. Het is niet bekend wat toen er met de graven is gebeurd. Aangenomen mag worden dat de begraafplaats volledig is geruimd. Op een luchtfoto uit 2000 is nog een betonnen gebouw zichtbaar binnen de grenzen van de voormalige begraafplaats. Deze bebouwing is voor 2008 gesloopt. Er waren ter plaatse in 2018 geen sporen meer aanwezig die herinneren aan deze begraafplaats, of het destijds prominent zichtbare monument.

Situatie van de voormalige begraafplaats uit WO1 op ondergrond Google Earth 2022

Het in de jaren ‘50 gebouwde en nog bestaande Russische Lazarett in 2018
(foto E. van der Most)

10. Begraafplaats Standortfriedhof

Voor het grafveld waar Poolse (vanaf 1939), Italiaanse (vanaf november 1943), Franse, Belgische, Britse, Amerikaanse (1944-1945) en Nederlandse krijgsgevangenen (1943 en 1944) werden begraven, is de aanduiding "Standortfriedhof", of (minder vaak) "Kriegsgefangenen Friedhof" gebruikt. Nergens kwam ik in archieven bij deze nationaliteiten de aanduiding "Gloinetal" tegen. Van de Franse en Belgische graven zijn tot heden geen documenten gevonden waarop de aanduiding van het grafveld is weergegeven. Hun aanwezigheid op het grafveld is gereconstrueerd aan de hand van de weinige bewaard gebleven overlijdensberichten in de wekelijks overzichten van patiënten van het Lazarett Altengrabow, zoals aanwezig in het archief van Bad Arolsen. Deze documenten beslaan de periode van mei tot december 1940.
Aangezien de Poolse graven op dit grafveld beginnen met graf nummer 1, kan met zekerheid geconcludeerd worden dat dit een ander grafveld is dan dat uit WO1. Er werden op deze begraafplaats zowel Poolse krijgsgevangenen als civiele Polen begraven. Het lijkt erop dat zij op verschillende delen van de begraafplaats Standortfriedhof werden begraven. In veel gevallen is namelijk expliciet bij de Polen aangegeven *"Standortfriedhof Abteilung Kriegsgefangene"*. Dit zou kunnen betekenen dat er ook een afdeling voor civiele Polen is geweest.

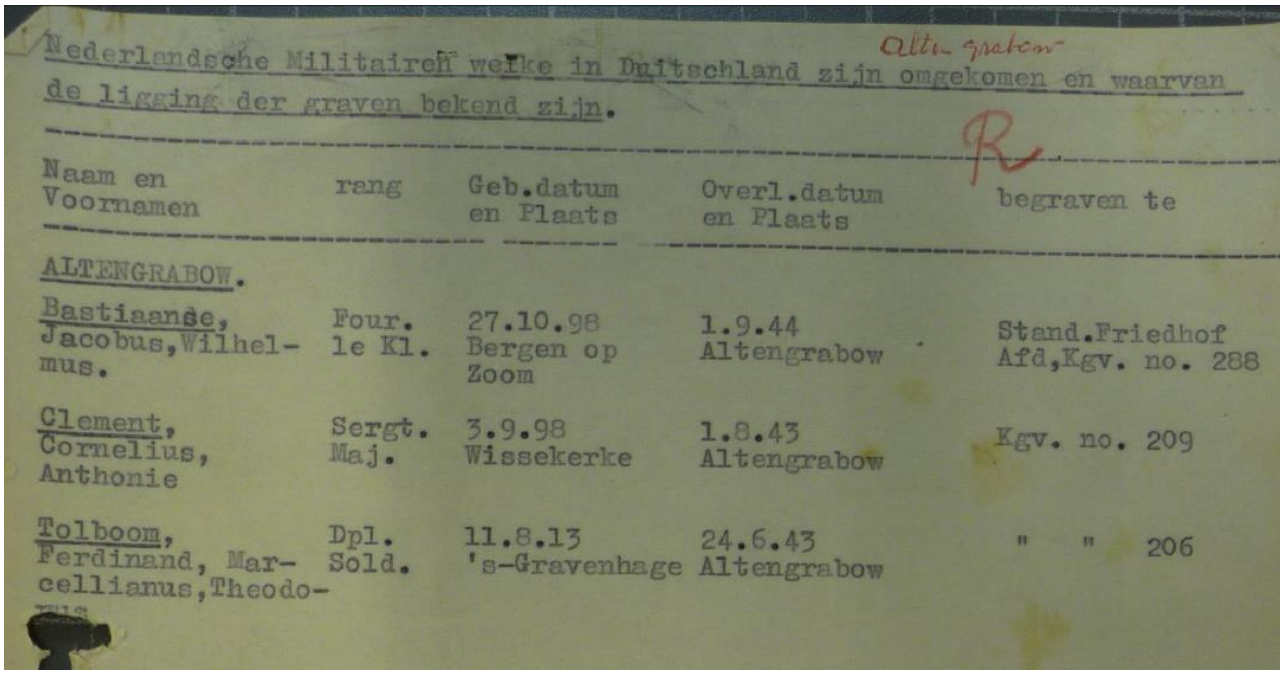

Nederlandsche Militairen welke in Duitschland zijn omgekomen en waarvan de ligging der graven bekend zijn.

Naam en Voornamen	rang	Geb.datum en Plaats	Overl.datum en Plaats	begraven te
ALTENGRABOW.				
Bastiaanse, Jacobus, Wilhelmus.	Four. le Kl.	27.10.98 Bergen op Zoom	1.9.44 Altengrabow	Stand.Friedhof Afd,Kgv. no. 288
Clement, Cornelius, Anthonie	Sergt. Maj.	3.9.98 Wissekerke	1.8.43 Altengrabow	Kgv. no. 209
Tolboom, Ferdinand, Marcellianus, Theodo-	Dpl. Sold.	11.8.13 's-Gravenhage	24.6.43 Altengrabow	" " 206

Nederlanders op het "Stand.(ort) Friedhof" (Nationaal Archief collectie 2.13.5220, inv. 183)

De hier, vanaf 1939 tot circa begin 1942, begraven krijgsgevangenen zijn afkomstig uit het Lazarett van Altengrabow en niet uit het Lazarett van Gross Lübars. Gross Lübars bestond rond 1940 tot begin 1942 nog niet, of was in die periode nog niet als Lazarett in gebruik.
Vanaf april 1944 werden de Italianen in een eigen grafveld op Altengrabow-West begraven.
De overige nationaliteiten, waar onder Fransen, Polen, Serviërs, Belgen, Britten, Amerikanen en Nederlanders en mogelijk nog enkele nationaliteiten, werden tot het einde van oorlog op deze begraafplaats begraven. Daar zaten dus ook mensen tussen die afkomstig waren uit Gross Lübars.

Er zijn tot heden geen documenten bekend, die de locatie van de begraafplaats Standortfriedhof exact aangeven. Toch moet de plek in 1996 nog bekend (en mogelijk zelfs

zichtbaar) zijn geweest, toen in dat jaar de Italiaanse graven van deze plaats werden geëxhumeerd.
Er is een Franse schetstekening bekend uit de periode van WO2, waarop een begraafplaats is ingetekend, waar naar alle waarschijnlijkheid Fransen werden begraven. Dit zou dus begraafplaats Standortfriedhof moeten zijn.
Bovendien is een fotoalbum bewaard gebleven met foto's van een Franse begrafenis en een foto van het graf van de Nederlander Bastiaanse.
Op basis van deze tekening en de bosrijks achtergrond op de foto's kan het Standortfriedhof in de nabijheid van de "Gloinebach" gezocht worden. Deze beek verloopt op het terrein van de huidige Übungsplatz, vanaf het voormalige dorp Gloine in noordelijke richting naar Dörnitz.
Het terrein langs de Gloinebach en op de Truppenübungsplatz Altengrabow is tegenwoordig een deel van een beschermd natuurbiotoop (volgens $20c BNatSchG). De begraafplaats Standortfriedhof dient tevens buiten het gebied van het Duitse oefenterrein uit die tijd te worden gezocht. De weg naar de begraafplaats diende dus ten oosten van de Gloinebach te lopen, wat overeenkomt met de onderstaande Franse schets.
Over de ligging van een krijgsgevangenen begraafplaats uit WO2 zijn we geïnformeerd door een Franse schetstekening en door de enkele foto's van een Franse begrafenis. De authenticiteit van de situatieschets en de ouderdom daarvan konden niet worden gecontroleerd.
Het is niet automatisch aan te nemen dat de schetstekening de Franse begraafplaats Standortfriedhof weergeeft, de benaming is namelijk niet weergegeven. Doch aannemelijk is dit wel omdat er op dat moment geen andere begraafplaats voor de Fransen was dan het Standortfriedhof.

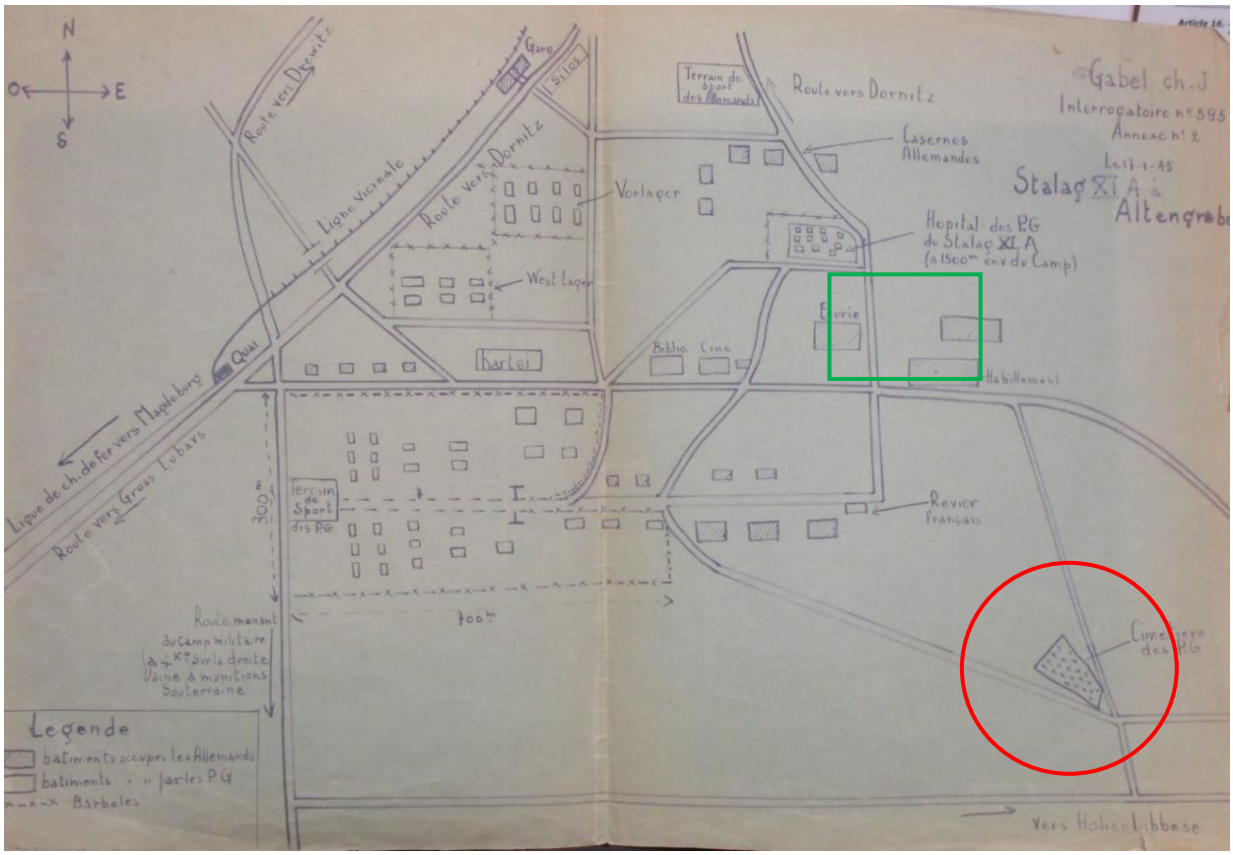

Schets van Stalag XI-a Altengrabow uit 1940-1945 met rechts onderin een begraafplaats ("Cimetière des PG") en in de groene rechthoek "Habittement", de voormalige commandantswoning bij de waterpartij.

De aanwezigheid van veel details, zoals de smalspoorbaan *("Ligne vicinale")* en station van Dörnitz, alsmede de aanwezigheid van West- en Vorlager en het *"Hospital des PG"* tonen aan dat sprake is van een tekening die op zijn minst gebaseerd is op authentieke gegevens.
De schets is echter niet op schaal en belangrijke zaken zoals het riviertje de Gloine ontbreken. Bovendien zijn de wegen en indeling van het terrein sterk vertekend en zeker niet op schaal. De weg die vanaf *"Habittement"* naar beneden loopt, moet wel haast zeker aan de oostkant van de Gloinebach gelopen hebben.

Na 1945 is de wegenstructuur in het gebied van de Truppenübungsplatz sterk veranderd als gevolg van de activiteiten van de Sovjet bezettingstroepen. Vergelijking met actuele luchtfoto's (op Google Earth vanaf 2000) is daardoor onmogelijk. In de directe nabijheid zijn met name al aan het begin van de Sovjettijd veel grondverzet-werkzaamheden geweest.
De wegenstructuur die op de Franse schets zichtbaar is, kan met enige moeite en mede aan de hand van de topografische kaart nog wel herkend worden op de onderstaande topografische kaart "Einheitsblatt 75 Magdenburg" uit 1945, waar de wegen uit de schets in groen zijn aangegeven.
De doorgaande weg naar Hohenlobbese (*"vers Hohenlobbese"*) ter hoogte van het voormalige dorp Gloine is hier een redelijk betrouwbaar uitgangspunt (onderste groene lijn op de kaart).
De ligging van de krijgsgevangenen begraafplaats laat zich dan met enige voorzichtigheid reconstrueren. Met deze reconstructie is echter een probleem, op de schets lijkt de weg naar Hohenlobbese in westelijke richting te stoppen bij de noord-zuid verlopende weg die vanaf het station Altengrabow komt. Dat is echter bij de weg naar Hohenlobbese niet het geval, want die loopt in westelijke richting door tot Gross Lübars. Ik neem aan dat dit een vergissing is geweest van tekenaar van de schets.

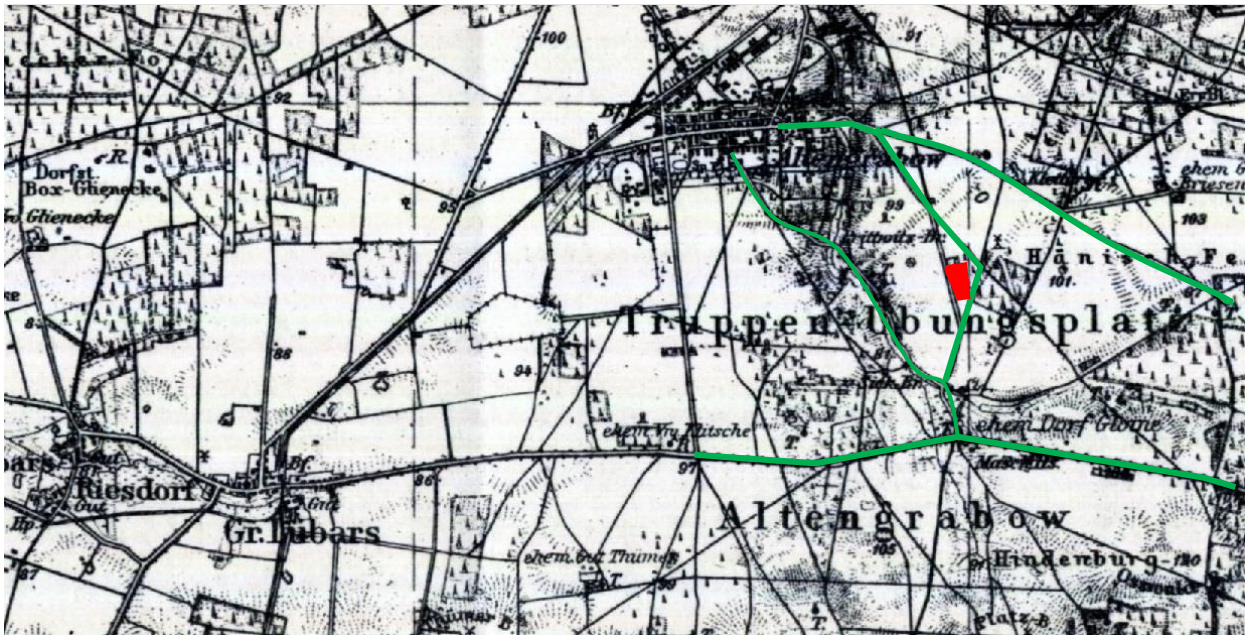

Topografische kaart "Einheitsblatt 75 Magdenburg 1945"

In groter detail is deze begraafplaats mogelijk herkenbaar op Messtischblatt 3839, waarbij de vorm van het grafveld uit de Franse schets redelijk overeen komt met het aangegeven gebied op de topografische kaart.

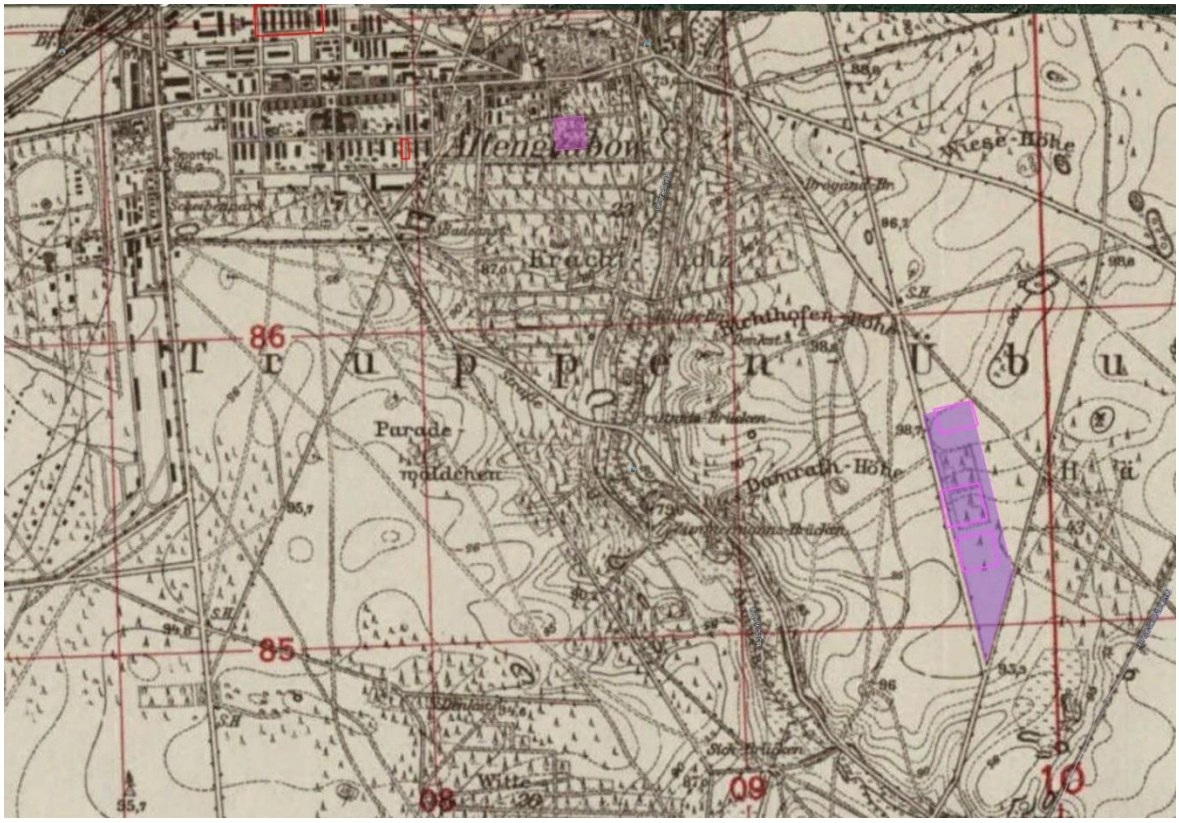

Messtischblatt 3839 uit 1951

De plek is vanuit het Messtischsblatt eenvoudig over te zetten in de luchtfoto's uit 1945 en 1953.

Luchtfoto uit 1953 met de globale ligging van het Standortfriedhof (rechts) en Gloinetal (links)

Op de luchtfoto uit 1945 is ter plaatse nog duidelijk een bebost perceel zichtbaar, wat overeenkomt met de foto's van de Frans en Britse begrafenissen. Dit beboste terrein blijkt acht jaar later, in 1953, al veel minder bomen te bevatten. Op de luchtfoto uit 1953 wijst niets op de aanwezigheid van de pas in 1996 geruimde (en dus in 1953 bijna zeker nog zichtbare) Italiaanse begraafplaats. Desondanks ga ik er vanuit dat de locatie van het Standortfriedhof met redelijke mate van zekerheid aan de hand van de luchtfoto's en begrafenisfoto's (zie onder Franse graven) is bepaald.

Fransen
Op de website http://ppognant.online.fr/pautasso_02.html zijn foto's afgebeeld uit het bezit van Lucien Pautasso kgf 86031 van meerdere graven en de begrafenis van een Fransman in Altengrabow. Mogelijk betrof het hier het graf nummer 116, waarvan een detail foto bewaard is. De opnamen zullen op basis van de gereconstrueerde lijst van begravingen dateren uit 1941. Het betreft dus -ondanks dat ook een losse foto van het monument (*"vieux tombeau")* uit 1914-1918 op de website is afgebeeld- met zekerheid *niet* de begraafplaats uit WO1.

Een fotoalbum waarin deels dezelfde foto's zijn opgenomen draagt het opschrift "Altengrabow" en "A. Michel 1942". Dit album staat al meerdere jaren te koop op een veilingsite.
Het opschrift op het album behoeft echter geenszins te betekenen dat de begrafenis in 1942 heeft plaatsgevonden.

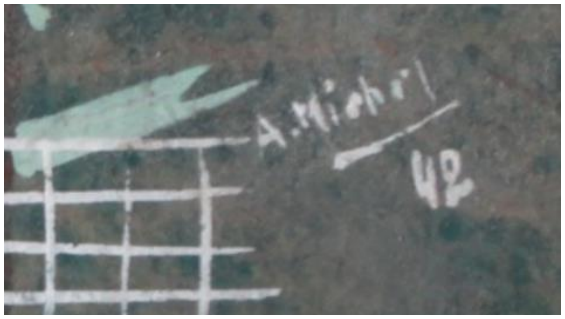

Detail van de omslag fotoalbum

Begrafenisstoet op weg naar het graf met in de bosrand (dennen) een houten poort en rechts van de stoet de bordjes die de graven markeren (fotoalbum A. Michel 1942)

Standortfriedhof met in de achtergrond dennen- en berkenbos en (achter de Duitsers) een groot kruisbeeld (fotoalbum A. Michel 1942)

Foto van het graf 102 en 103, waarschijnlijk voorjaar 1941 (fotoalbum A. Michel 1942)

Aannemende dat de begrafenis in het fotoalbum van A. Michel betrekking heeft op het graf nummer 103 (waarvan de foto eveneens in het album is opgenomen), dan zal dit uit de periode tussen maart 1941 en juli 1941 moeten dateren.

De foto's van Lucien Pautasso bevatten voor een deel dezelfde foto's als bij A. Michel, echter nu met een foto van de graven nummers 114 tot en met 116 en een detailfoto van graf 116. Deze graven zijn later aangelegd dan graf 103 maar dateren uit de periode voor juli 1941. Volgens http://ppasteprisonnierdeguerre.over-blog.com/article-stalag-xi-a-altengrabow-photos-de-groupe-de-prisonniers-100791456.html zou graf 116 de op 27-12-1943 overleden Fransman André Nivoix moeten zijn. Dit is echter op basis van deze datum niet mogelijk. Zijn grafnummer zou nummer 225 geweest kunnen zijn. Graf 116 is dan misschien van een vriend van hem geweest.

Graf 109, dan een graf zonder bordje en graf 116 (collectie Lucien Pautasso, thans Cécile Nunez)

Op deze foto is te zien dat de begraafplaats is afgezet met een gaashek en dat zich direct hieraan grenzend een bos bevond. Bovendien zijn de gescheiden graven voorzien van een rand van veldkeien en de graven zijn aangeduid met een klein bordje met een nummer. Tussen de graven zijn jonge bomen (berken?) gepland.

Graven 114, 115, 116 (collectie Lucien Pautasso, thans Cécile Nunez)

Britten
Het kruisbeeld dat te zien is op de foto's van de Franse begrafenis, is ook zichtbaar op een foto van de begrafenis van de Engelsman Ernest Gammon (https://wartimememoriesproject.com/ww2/view.php?uid=227230).
Het kruisbeeld staat hier aan de oostkant van de begraafplaats.
Gammon werd op 18-12-1943 begraven en zal een grafnummer gehad hebben dat tussen 220 en 224 ligt.

Joseph M. Palatas (volgens een document uit Arolsen een Engelsman), werd als lid van de bemanning van een B-17G op 11-4-1944 werd neergeschoten. Zwaar gewond werd hij overgebracht naar het Lazarett van Altengrabow, kreeg kgf 141754, maar liet diezelfde dag het leven. Aangenomen mag worden dat hij ook op het Standortfriedhof is begraven.
Zijn grafnummer is niet bekend, maar zou mogelijk 274 geweest kunnen zijn.

Nederlanders
Er is één foto bekend van een Nederlands graf (Bastiaanse, graf 288) die in een graf ligt dat is voorzien van een rand van veldkeien en een bordje of paaltje met alleen een nummer (op de foto waarschijnlijk onder de linten).
Van deze foto is met zekerheid de datum bekend omdat Fourier 1e klasse Bastiaanse op 1 september 1944 is overleden en enkele dagen later werd begraven.
Bastiaanse is op begraafplaats Standortfriedhof begraven.
Het nummer van zijn graf (288 begraven op 4-9-1944) past ook chronologisch tussen dat van de Italianen (eindigt op 273 en begraven op 30-3-1944) en de Polen (begint op 291, begraven op 7-10-1944).

Het graf 288 van Fourier 1e klasse Bastiaanse op begraafplaats Standortfriedhof (NIOD inv. BC324 beeldnr. 150657, tevens dagboek Stuut en collectie Udo Geissler, Loburg)

De volgende Nederlanders werden in Altengrabow Standortfriedhof begraven:

1. Tolboom, Ferdinandus Marcellianus Theodorus (Kgf 106130), geboren 11-8-1913 te Den Haag, Kapper, overleden op 24-6-1943 en begraven "*Standort Friedhof*" Altengrabow graf nr. 206. Geëxhumeerd 20-11-1947 en overgebracht naar Cimetière Nationale le Francaise Berlin-Frohnau.
2. Clement, Cornelis Anthonie (Kgf 104542). Geboren 3-9-1898 te Wissenkerke, Sergeant Mariniers, overleden op 1-8-1943 en begraven Altengrabow graf nr. 209, overgebracht Wissenkerke vak 1 nr 2.
3. Phielix, Hendrikus (Kgf 104755), geboren 26-3-1900 te Gorinchem, Sergeant Mariniers, overleden op 26-8-1943 en begraven "Kriegsgefangenen Friedhof" Altengrabow graf nr. 212, overgebracht naar Ereveld Loenen, vak E nr. 81.
4. Bastiaanse, Jacobus Wilhelmus (Kgf 104118), Geboren 27-10-1898 te Bergen op Zoom, Fourier 1e klasse bij 5 R.I., overleden op 1-9-1944 en begraven "*Standort Friedhof*" Altengrabow graf nr. 288, exhumatie 20-11-1947 en overgebracht naar Cimetière Nationale le Francaise Berlin-Frohnau, later overgebracht Nederlands Erehof Amersfoort, 12E101G.

N.B. de website van de Oorlogs Graven Stichting geeft aan dat hier ook het graf van Gerard Lambertus Beezhold te vinden moet zijn. Beezhold was echter een politiek gevangene uit Sachsenhausen. De meest waarschijnlijke plaats van het zijn graf is, op basis van de vermeende overlijdensdatum en na uitgebreid onderzoek van de dodenmarsen vanuit Sachsenhausen, in de buurt van het Belower Wald, of iets verder, kort na Below in de nabijheid van Grabow te zoeken. Zijn graf is dus niet in Altengrabow te zoeken.

De Nederlandse graven in Altengrabow werden, waarschijnlijk tegelijk met de Franse en Belgische graven en mede door de Fransen in de periode tussen 17 en 21 november 1947 geëxhumeerd en overgebracht maar de Franse begraafplaats in Berlijn-Frohnau. Zij zouden later naar Nederland worden overgebracht.

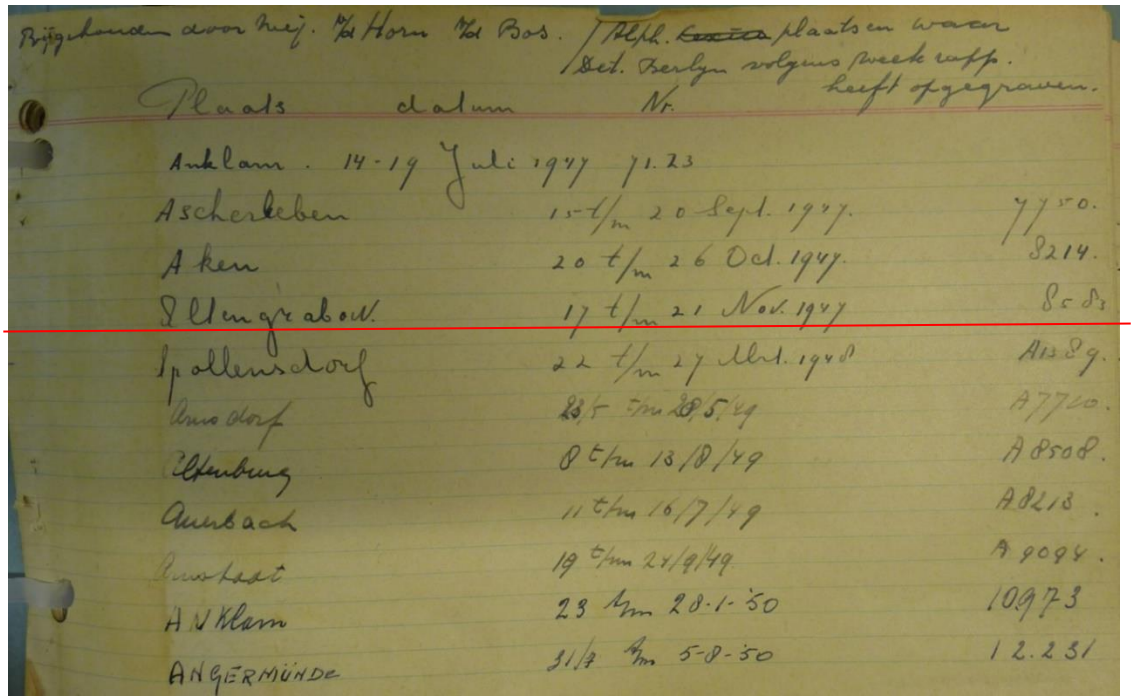

Bijgehouden door mej. Mr Horn Mr Bos. / Tel.ph. ~~[illegible]~~ plaats en waar Det. Berlijn volgens weekrapp. heeft opgegraven.

Plaats	datum	Nr.
Anklam.	14-19 Juli 1947	71.23
Aschersleben	15 t/m 20 Sept. 1947.	7750.
Aken	20 t/m 26 Oct. 1947.	8214.
Altengrabow	17 t/m 21 Nov. 1947	8583
Spollensdorf	22 t/m 27 Mrt. 1948	A1389.
Ansdorf	23 t/m 28.5.49	A7740.
Elsenburg	8 t/m 13/8/49	A8508.
Ansbach	11 t/m 16/7/49	A8213.
Rastatt	19 t/m 24/9/49	A9094.
H.N.Klam	23 t/m 28-1-50	10973
ANGERMÜNDE	31/7 t/m 5-8-50	12.231

Weekrapport 8583 betreffende de opgravingen te Altengrabow op 17 tot en met 21 november 1947
(Nationaal Archief collectie 2.13.5220 inv. 195)

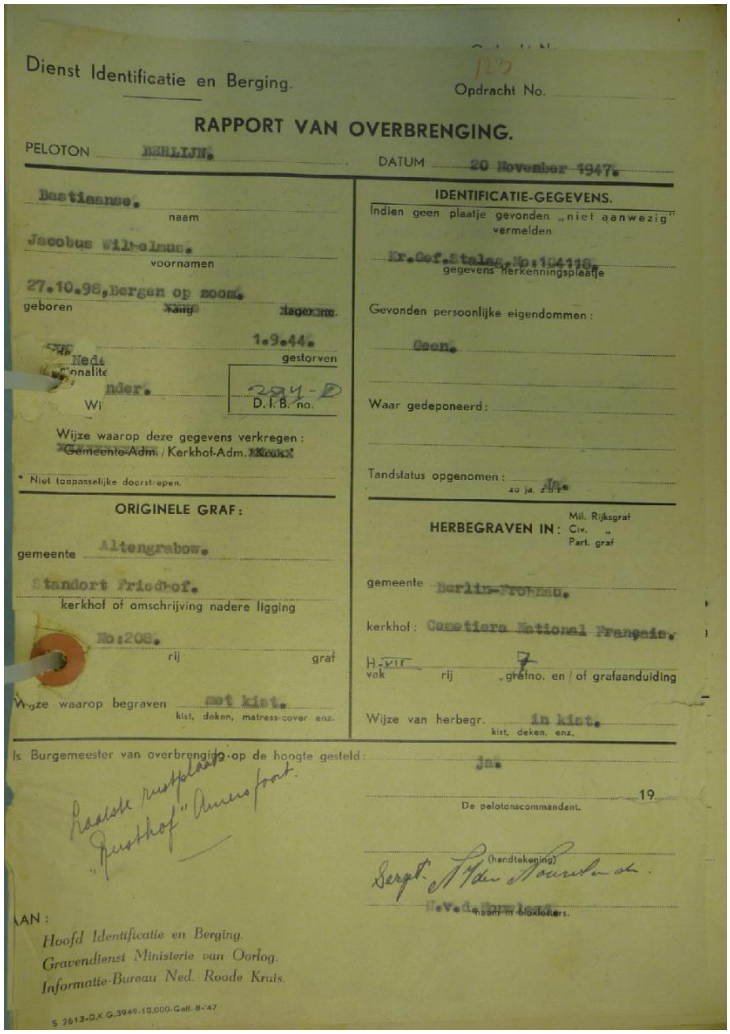

Dienst Identificatie en Berging. Opdracht No. 127

RAPPORT VAN OVERBRENGING.

PELOTON BERLIJN. DATUM 20 November 1947.

Bastiaanse. naam
Jacobus Wilhelmus. voornamen
27.10.98, Bergen op zoom. geboren ~~Rang~~ Legerno.
1.9.44. gestorven
Nederlandse onderdaan. Wijze waarop deze gegevens verkregen: ~~Gemeente-Adm.~~ / Kerkhof-Adm. ~~Merk~~ D.I.B. no. 294-D
* Niet toepasselijke doorstrepen.

IDENTIFICATIE-GEGEVENS.
Indien geen plaatje gevonden „niet aanwezig" vermelden
Kr.Gef.Stalag.No:104118. gegevens Herkenningsplaatje
Gevonden persoonlijke eigendommen: Geen.
Waar gedeponeerd:
Tandstatus opgenomen: zo ja, ~~neen~~.

ORIGINELE GRAF:
gemeente Altengrabow.
Standort Friedhof. kerkhof of omschrijving nadere ligging
No:206. rij graf
Wijze waarop begraven met kist. kist, doken, matress-cover enz.

HERBEGRAVEN IN: Mil. Rijksgraf / Civ. „ / Part. graf
gemeente Berlin-Frohnau.
kerkhof: Cimetiere National Francais.
H. vak VII rij 7 graf no. en / of grafaanduiding
Wijze van herbegr. in kist. kist, deken, enz.

Is Burgemeester van overbrenging op de hoogte gesteld: Ja.
Laatste rustplaats „Gerthof" Ansbach.
De pelotonscommandant. 19
Sergt. (handtekening) A. van Nouwelen.
Hoofd van de Stoffelijke Overblijfselen.

AAN:
Hoofd Identificatie en Berging.
Graventdienst Ministerie van Oorlog.
Informatie-Bureau Ned. Roode Kruis.

S 2613-D.K G.3949-10.000-Gall.8-47

Eén van de rapporten van overbrenging van Altengrabow naar Berlin-Frohnau
(Nationaal Archief collectie 2.13.5220 inv. 200)

Amerikanen
In 1947-1948 trachtten ook de Amerikanen de (minimaal) zeven Amerikaanse graven terug te vinden. Op 16 januari 1948 wisten zij onder begeleiding van de Russische Luitenant Repenko de graven van vier Amerikanen terug te vinden. Het betrof

- Louis Clement graf 275,
- Lawrence Block graf 361,
- Warren A. Forjan graf 364 en
- William Slight graf 370.

Graf 279 met John H. Spriggs en graf ? William H. Ewart (en eventuele anderen) konden niet teruggevonden worden. Hierbij dient te worden opgemerkt dat Ewart op 21 of 22-3-1944 begraven zou zijn. Zijn grafnummer zou in dat geval tussen de Italiaanse graven 262 (begraven 20-3-1944) en 263 (begraven 22-3-1944) moeten liggen. Ook ver voor en na die datum zijn er geen hiaten in de grafnummeringen, zodat mag worden aangenomen dat Ewart niet op het Standortfriedhof is begraven.

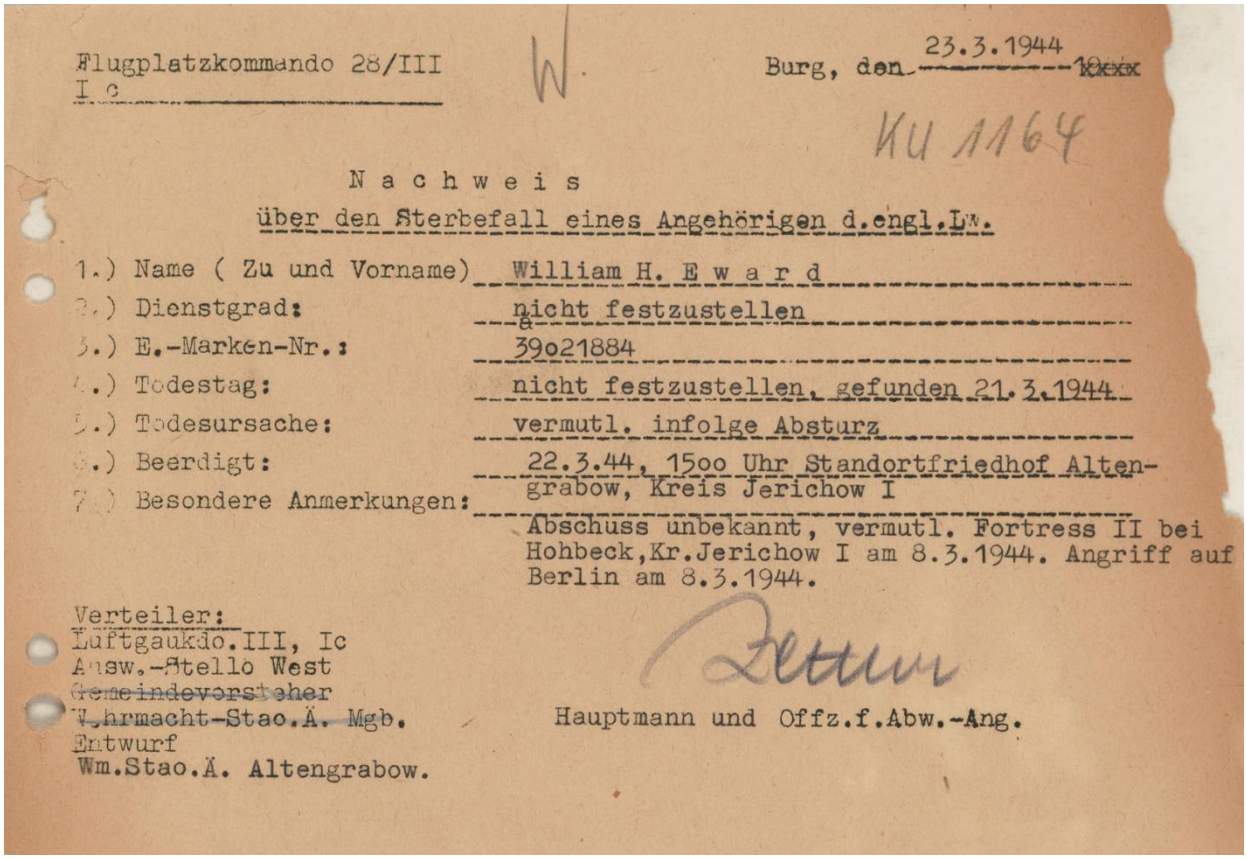
Flugplatzkommando 28/III
I c

Burg, den 23.3.1944

KU 1164

N a c h w e i s
über den Sterbefall eines Angehörigen d.engl.Lw.

1.) Name (Zu und Vorname) William H. E w a r d
2.) Dienstgrad: nicht festzustellen
3.) E.-Marken-Nr.: 39021884
4.) Todestag: nicht festzustellen, gefunden 21.3.1944
5.) Todesursache: vermutl. infolge Absturz
6.) Beerdigt: 22.3.44, 1500 Uhr Standortfriedhof Altengrabow, Kreis Jerichow I
7.) Besondere Anmerkungen: Abschuss unbekannt, vermutl. Fortress II bei Hohbeck,Kr.Jerichow I am 8.3.1944. Angriff auf Berlin am 8.3.1944.

Verteiler:
Luftgaukdo.III, Ic
Ausw.-Stello West
~~Gemeindevorsteher~~
~~Wehrmacht-Stao.Ä. Mgb.~~
Entwurf
Wm.Stao.Ä. Altengrabow.

Hauptmann und Offz.f.Abw.-Ang.

Ewart, hier als Eward (NARA 643795_Box202_FolderKU1164-003)

Van de locatie van de Amerikaanse graven werd een schetskaartje gemaakt, waarop onder meer een "Sovjet-Monument" is afgebeeld. De aanwezigheid van een dergelijk monument op een begraafplaats waar geen Sovjets begraven zijn, is merkwaardig.
De ingang van de begraafplaats blijkt in de zuidoosthoek te liggen. Aan die zijde kan dus een weg verwacht worden.
Opgemerkt dient te worden dat de nummering van de graven niet logisch lijkt.

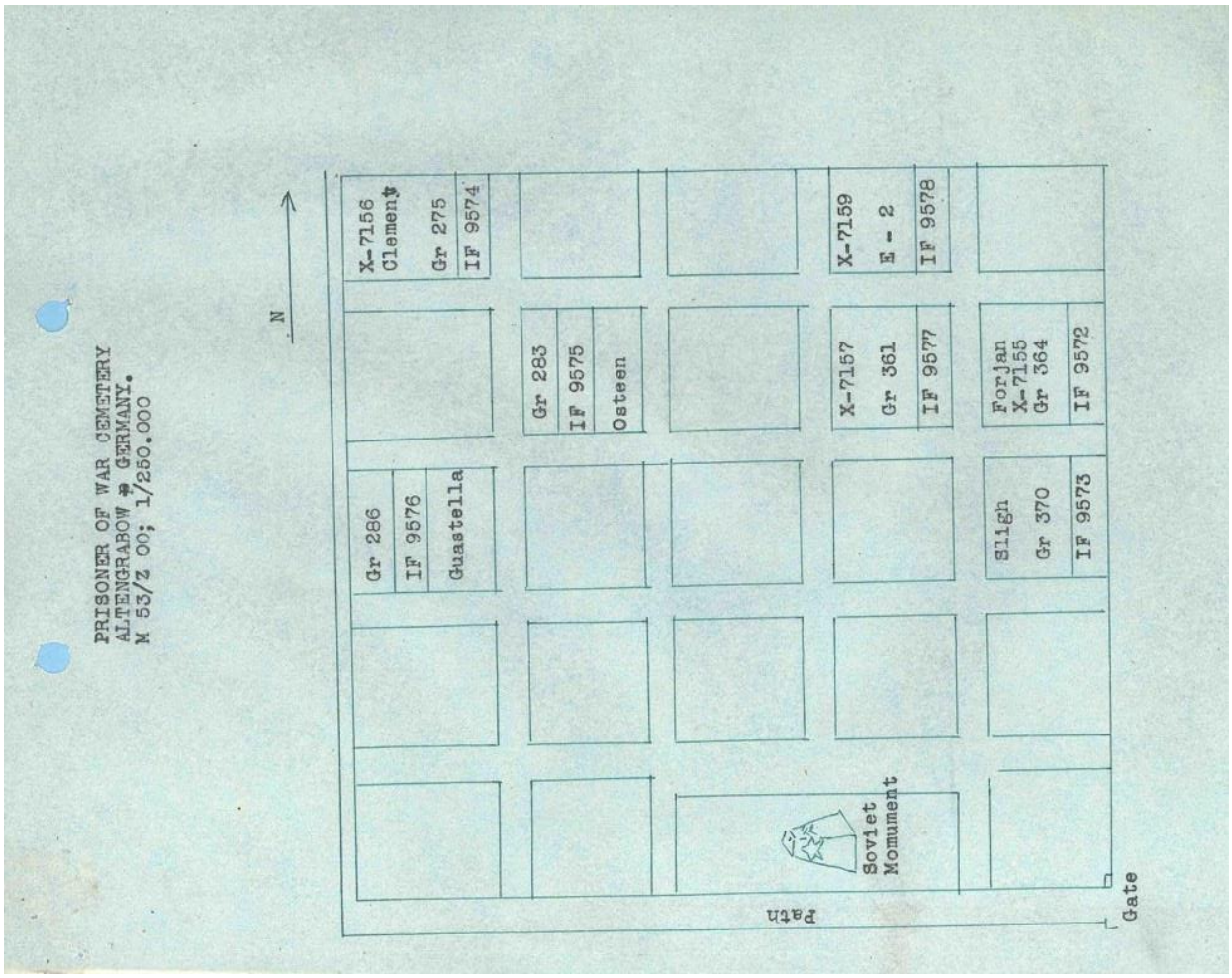

Het schetskaartje met het noorden boven (NARA)

In 1950 werd op de begraafplaats Heerstrasse in Berlijn het stoffelijk overschot van de aanvankelijk in Altengrabow begraven sergeant W.H. Ewart geëxhumeerd. Zijn graf zou in december 1947 naar Berlijn zijn overgebracht. Onduidelijk is, wie daar verantwoordelijk voor is geweest.

Italianen

In 1954 werd getracht om de Italiaanse graven te ruimen en over te brengen naar Italië.
Dit kon pas na 1994 (waarschijnlijk in 1996) daadwerkelijk worden uitgevoerd, nadat de Sovjet-bezettingstroepen waren verdwenen.

Op de begraafplaats Standortfriedhof zijn op chronologische datum van overlijden verschillende nationaliteiten -met uitzondering van Russen- begraven.
Het eerste graf is van de op 12 september 1939 overleden Pool Judel Bisenstein.
De eerste Nederlander die hier begraven werd betrof Ferdinandus Marcellianus Theodorus Tolboom (overleden 24 juni 1943 graf 206).
De eerste Italiaanse graven dateren van 10 november 1943.
Tot aan 30 maart 1944 is het een bijna aaneengesloten rij van Italiaanse begravingen geweest.
De Italianen werden vanaf die datum begraven op Altengrabow-West en niet langer op het Standortfriedhof.
Op 1 september 1944 werd de Nederlander Jacobus Wilhelmus Bastiaanse op het Standortfriedhof begraven.

Polen
Vanaf 7 oktober 1944 werden weer (ook eerder vanaf 1939) grote aantallen Polen (dit maal van het beleg van Warschau) begraven. Overzichten van alle in het Duitse Rijk overleden Polen zijn te vinden in archief Arolsen, inventaris 2.1.8.1 *Namenlisten über Ausländer, die auf verschiedenen Friedhöfen beerdigt wurden.*
Een gedeeltelijk lijst van de Polen die begraven zijn in Altengrabow is te vinden op: https://www.solidarni2010.pl/11819-stalag-altengrabow---zapomniana-nekropolia-powstancow-warszawskich.html.

Grabnummer, Reihe, Abteilung	[redacted]	Dienstgrad	Zuname und Vornamen	Truppenteil	Erkennungsmarken-Inschrift	Todestag	Bemerkungen z. B. frühere Grablage, Geburtsort und -tag, Angehörigenanschrift
581) Friedhof Siegenhain, Grab Nr. 5		Schtz.	Drozok, Franz	Polizei-Kom. Szczucin		20.12.39	geb. 7.6.00 in Olszanice Dombrowa/Krs. Tarnowskie
582) Latunio			Drozok, Josef				
583) Standortfriedhof Altengrabow, Grab Nr. 2			Drozonick, Josef			13.9.39	

Graf 2 uit 13-9-1939 (Arolsen 2.1.8.1., scan 85952885)

In een artikel in Volkstimme van 27-11-2012 wordt de zoektocht van Marcin Markowski naar het graf van Tadeusz Gebethner beschreven (https://www.volksstimme.de/lokal/burg/ein-gerechter-unter-den-volkern-in-gross-lubars-503693). Het artikel toont duidelijk dat lokale historici in 2012 niet het onderscheid wisten tussen Standortfriedhof en Westfriedhof: "*Am 14. Oktober 1944 starb Tadeusz Gebethner im Lazarett Groß-Lübars und wurde nach den des polnischen Roten Kreuzes vorliegenden Informationen im Grab 302 auf dem damaligen Westfriedhof beigesetzt. Dieser Friedhof existiert heute nicht mehr.*"
Het is juist dat Tadeusz begraven werd in graf 302, maar dit graf dient gezocht te worden op het Standortfriedhof (zie bijlage B). Voor zover bekend zou hij daar nog steeds kunnen liggen. Er is namelijk geen informatie die wijst op het verplaatsen van de Poolse graven.

Totalen
Het totale aantal Poolse, Italiaanse, Nederlandse, Amerikaanse en Franse graven op het Standortfriedhof bedraagt op basis van het hoogst bekende grafnummer tenminste 370.
Verdeel naar nationaliteit zijn het:

Polen	118 (wrsch. compleet)
Serviërs	6
Italianen	47 (wrsch. compleet)
Nederlanders	4 (wrsch. compleet)
Britten	3
Amerikanen	7 (wrsch. compleet)
Belgen	14
Fransen	9
Nog onbekend	160

Het door mij gereconstrueerde grafboek van het Standortfriedhof is opgenomen als bijlage **B**. Deze reconstructie is dus niet volledig.

11. Begraafplaats Gloinetal

Men dient zich te realiseren dat de eerste krijgsgevangenen van het Rode Leger omstreeks juni en juli van 1941 in de Front Stalags werden geregistreerd. De eerste registratie die bekend is van een in Altengrabow overleden Rus dateert van 8 november 1941.
Hij werd begraven op Gloinetal in graf 58.
Volgens Paul Kannmann kwamen de eersten van hen naar Stalag XI-a Altengrabow op 1 december 1941[19]. Dit is dus een maand later dan feitelijk het geval was.
In de wekelijkse berichten van Lazarett Altengrabow aan de WASt zijn in de periode vóór november 1941 dus geen gegevens over Sovjets te vinden. In het archief van Bad Arolsen zijn alleen over 1940 de wekelijkse berichten van het Lazarett van Altengrabow bewaard gebleven. De latere wekelijkse berichten ontbreken volledig zodat het niet mogelijk is om aan de hand van deze Lazarett berichten een graflijst te reconstrueren van overleden krijgsgevangenen van het Rode Leger, noch van andere nationaliteiten. Ik vermoed -op basis van het ontbreken van vrijwel alle archiefstukken die krijgsgevangenen van het Rode Leger betreffen- dat de ontbrekende lijsten in mei 1945 door de Sovjets zijn afgevoerd en dat deze zich mogelijk nog ergens in een archief in Rusland bevinden.

Informatie over de Russische begraafplaats Gloinetal en Personalkarten van de gestorven Russen zijn te vinden in het boek van Paul Kannmann "*Das Stalag XIA Altengrabow 1939-1945*," p. 221 en op internet bij (zonder limiterend te zijn):

https://www.sgvavia.ru/forum
http://voenspez.ru
http://forum.patriotcenter.ru
http://artofwar.ru/p/ptuhin_e/text_0230.shtml
http://onegaonline.ru
https://www.moypolk.ru/soldier/markushev-vasiliy-sergeevich

Aan de hand van die verspreid gepubliceerde gegevens heb ik en poging gedaan om een grafboek voor begraafplaats Glointetal te reconstrueren. Deze lijst is te vinden in bijlage D.

Direct na aankomst van de eerste Russen zijn er enorme aantallen van hen overleden.
Alleen al in november 1941 moeten er minimaal 350 zijn overleden.
In de maand december 1941 nam het aantal overlijdensgevallen licht af tot circa 300.
Ook in januari 1942 overleden er circa 300.
In februari 1942 zakte het aantal overlijdensgevallen naar circa 100.

Begraafplaats Gloinetal (Глоинеталь) is in bovenstaande bronnen in enkele gevallen aangeduid met grafveld 1 (in tegenstelling tot Altengrabow-West, dat is aangeduid als grafveld 2). Chronologisch is dit de juiste volgorde.
De teruggevonden Personalkarten I van Russische krijgsgevangenen tonen:

- „Friedhof Gloinetal" (begravingen van Russen vanaf begin november 1941 tot en met juli 1942, minimaal tot en met graf nr. 1507),
- „Russen begraafplaats Altengrabow-West" (begravingen vanaf juni 1942 tot in 1945 (minimaal tot en met graf nr. 1054 en daarbij nog de begravingen van de Russische Moslims (minimaal tot en met graf nr. 132)).

19 Zie Paul Kannmann *"Das Stalag XI A Altengrabow 1939-1945"* tabel 8.

- Het totale aantal begraven Russen op deze twee begraafplaatsen bedraagt dan *minimaal* Gloinetal 1507 + Altengrabow- West 1054 + 132= 2693.

Het laatst bekende graf van een Rus die op Gloinetal werd begraven, is graf 1507.
Het is het graf van de op 16 juni 1942 overleden Nikolaj Andrejevitsj Leonenko.
In totaal zouden er volgens verschillende websites (en gebaseerd op het eerder genoemde overlijden) 1507 Russen op deze begraafplaats begraven zijn. Vanaf 18 juni 1942 vonden de verdere begravingen van Russen plaats op Russenfriefhof Altengrabow-West.

De graven van de Russen op Gloinetal zouden in oktober 1947 -net als de graven van de geallieerden- door de Sovjets zijn geruimd (al dan niet in het bijzijn van westerse waarnemers die de ruiming van de eigen graven begeleid hebben). Die ruiming heeft niet alleen te maken gehad met de uitbreidingsplannen van de Sovjets met het oefenterrein Altengrabow, maar was een regionaal fenomeen, waarbij door heel het door de Sovjets bezette gebied de graven van bijna alle nationaliteiten werden geruimd.

Mogelijk begraafplaats Gloinetal in 1947
(meerdere Russische en Duitse websites / forums, zonder bronvermelding)

Uit de overzichtfoto blijkt dat het terrein geaccidenteerd is en grenst aan een lager gelegen bebost terrein. Dit komt overeen met kaart "Einheitsblatt 75 Magdenburg 1945".

De Russische graven kregen slechts een klein bordje met een nummer. De sleuven voor de graven zijn vrijwel zeker noord-zuid gericht, aangezien de graven oost-west gericht waren.

Er zijn twee Russische documenten, beide uit 1947, die iets meer licht werpen op de locaties van de begraafplaatsen. Deze documenten zouden zich bevinden in het Rijksarchief van de Russische Federatie (GARF), volgens Paul Kannmann: GARF, Fond 7021, Findbuch 115, nr 5, 78 Blatt. Het complete verslag kon ik op internet niet terugvinden. Slechts gedeelten zijn beschikbaar via verschillende websites, waaronder ArtOfWar en Patriotcenter en deze gedeelten zijn bovendien niet gelijkluidend. Er dient dus rekening mee gehouden te worden, dat er selectief gegevens zijn gebruikt, die pasten in het beeld van de auteurs.
De onderstaande tekstdelen zijn letterlijk via google translate vertaald vanaf de website http://forum.patriotcenter.ru/index.php?topic=4382.60.

Rapport senior luitenant A.K. Kryukov van 17 september 1947
"... De eerste begraafplaats ligt in het bos op **500-600 meter** van het Lazarett van het kamp. Op deze begraafplaats, bestaande uit separate graven, liggen ongeveer 500 mensen begraven, de overgrote meerderheid van *niet-Sovjet-nationaliteit*. Bijna elk graf heeft een plaquette of stenen tegel met het nummer van het graf. Sommige graven zijn bekleed met stenen. [20)] Bovendien werden op dezelfde begraafplaats verschillende Sovjetburgers (mannen, vrouwen en kinderen) die *na de oorlog* eind 1945 stierven, begraven, blijkbaar uit de repatrianten die in het kamp waren..."
"... De tweede begraafplaats ligt aan de rand van het bos **1-2 km. ten oosten** van Altengrabow, waar *alleen Russen* begraven liggen. Deze begraafplaats bestaat uit **zeven** rijen aaneengesloten graven van **200-250 meter lang**, bovendien is de zevende rij niet af, maar (al wel) volledig open gegraven[21)]..."
"... De derde begraafplaats ligt in een veld **1,5-2 km ten zuidoosten** van het Altengrabow. De begraafplaats bestaat uit **twee rijen** massagraven, elke rij is ongeveer **500 meter lang**. De derde rij is ook begonnen... In deze graven liggen alleen Russen begraven...[22)] Bovendien is er op deze begraafplaats (in de hoek) een groep van **300-400 enkele graven**, waarvan sommige zijn omzoomd met "karpichs", waarin Italianen, Fransen, Polen en anderen zijn begraven[23)]..."

Rapport van Pilyugin
"...Begraafplaats 1 ligt op een afstand van **400 m. ten zuidoosten** van de rand van de militaire stad Altengrabow en bestaat uit **6,5 grafrijen** en greppels met een onderlinge afstand van 3 meter. De lengte van alle grafrijen was 557 meter. De totale oppervlakte van de begraafplaats was 6.600 vierkante meter. Elke rij graven was een rechthoek tot 102 meter lang, tot 6 meter breed..." [24)]
"... Begraafplaats 2 ligt **2 km ten noordoosten van het dorp Gross-Lübars** en **2 km. zuidwesten van het dorp Altengrabow** op het grondgebied van het artilleriebereik.
Het is gelegen in een open veld, bestaat uit twee lange parallelle sloten, 181 en 172 meter lang. En vier korte greppels, waarvan één evenwijdig aan de twee lange hierboven genoemde, en de andere drie loodrecht op deze lange greppels en evenwijdig aan elkaar. Deze drie rijen grenzen aan het noordoostelijke uiteinde van de lange rijen... In de hoek tussen de lange en korte rij liggen 7 individuele graven. Op behoorlijke afstand van deze greppels en graven liggen nog eens 289 individuele graven, elk omgeven door een rand van ronde stenen en voorzien van een bordje met een nummer..." [25]
aldus Eduard Michailovitsj Ptoechin (Птухин Эдуард Михайлович) in 2010.

Het is opvallende dat Pilyugin hier niet de tweede begraafplaats uit het rapport van Kryukov is beschreven. Toch spreken brieven (http://voenspez.ru/index.php?topic=4382.0) van de staf van de SVAG over **drie** verschillende begraafplaatsen (massagraven).

---

20 Dit kan niet anders dan de begraafplaats uit WO1 zijn.
21 Dit lijkt een tot heden onbekende Russische begraafplaats die bovendien tot het einde van de oorlog in gebruik lijkt te zijn geweest, omdat de laatste sleuf nog open lag.
22 Dit kan niet anders dan de begraafplaats Gloinetal zijn.
23 Dit kan op basis van de nationaliteiten en het aantal niet anders dan de begraafplaats Standortfriedhof zijn. De richting (zuidoost van Altengrabow) en afstand (in werkelijkheid circa 2 Km) komen redelijk overeen met de gereconstrueerde ligging..
24 Dit kan op basis van de afstand tot Altengrabow eigenlijk alleen de begraafplaats uit WO1 zijn. De oppervlakte bedraagt echter circa 8.000 m2.
25 Dit kan niet anders dan de Russische en Italiaanse begraafplaats Altengrabow-West zijn.

De beschrijving van Kryukov lijkt hier de meest betrouwbare te zijn vanwege de juiste beschrijving van de begraafplaats uit WO1 en de richting en afstand van het Standortfriedhof, zoals hiervoor eerder beschreven in het betreffende hoofdstuk.

Er vanuit gaande dat ook de overige beschrijvingen van Kryukov accuraat zijn, is er een extra en forse begraafplaats te vinden waarop alleen Russen zijn begraven in zeven rijen van (elk) 200 tot 250 m lang. Hier zullen meerdere honderden tot mogelijk meer dan duizend Russen hebben gelegen. Op de luchtfoto uit 1953 is op een afstand van 2 km ten oosten van Altengrabow en tegen een bosrand een perceel herkenbaar dat circa 240 m lang en circa 95 m breed, dus 22.800 m^2 is. Dit zou eventueel het beschreven grafveld kunnen zijn.

Het blijft echter een heel moeilijk verhaal, met name omdat de beschrijvingen van Kryukov en Pilyugin, zoals op de verschillende website gepresenteerd, op meerdere punten van elkaar verschillen. Zo lang er geen compleet exemplaar van de rapporten beschikbaar is zullen deze verschillen niet eenduidig verklaard kunnen worden en blijven interpretaties onbetrouwbaar.

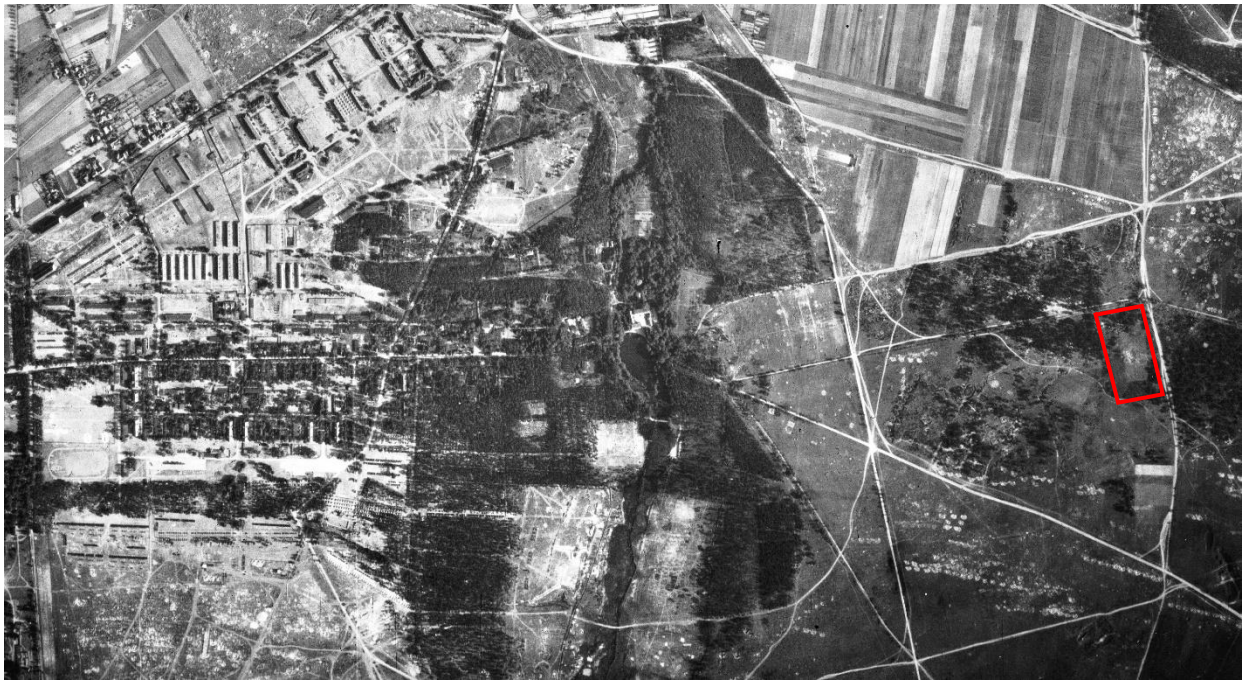

Luchtfoto uit 1953 met de mogelijke ligging van een Russisch grafveld

Mogelijk zijn de onderstaande foto's gemaakt op deze begraafplaats, want grenzend aan deze locatie is met enige moeite een weg en direct daarachter een dicht bos zichtbaar.
Wanneer de Russen hier zijn begraven en om wat voor Russen het ging, is niet bekend.
Het lijkt er niet direct op dat het hier om Russische krijgsgevangenen gaat, want chronologisch lijken de begravingen van Russische krijgsgevangenen op Gloinetal en Altengrabow-West op elkaar aan te sluiten. Mogelijk gaat het hier om civiele Russen (Ostarbeiter?), waarvan bekend is dat die onder andere in de Munitionsanstalt van Altengrabow werkten (enkele dagboeken van Nederlanders, waar onder dat van Halbe Tjepkema kgf 105713, melden het langslopen van wel 800 Russinnen met leeftijd van rond de 14 jaar, over de Bergstrasse in Dörnitz in 1943).

Mogelijk de begraafplaats tegen de bosrand 2 km oost van Altengrabow (kleine bordjes in achtergrond wijzen op circa **zes** rijen met graven) (meerdere Russische en Duitse websites / forums, zonder bronvermelding)

De onderstaande foto's zouden volgens verschillende websites betrekking hebben op begraafplaats 1. De geringe lengte van de rij, het geringe aantal kisten en de dichte bebossing in de achtergrond doen vermoeden dat het hier ook wel eens om het Standortfriedhof zou kunnen gaan, dat eveneens in 1947 gedeeltelijk werd opgegraven. Er kan dus aan de opgegeven locaties van de foto's worden getwijfeld.

Ik heb slechts getracht de beschikbare gegevens in een logische volgorde en een passend ruimtelijk beeld te presenteren en de daarbij gevonden problemen te beschrijven.
Het is echter aan de Russische onderzoekers zelf, om deze rapporten verder te onderzoeken en op een wetenschappelijk wijze en bij voorkeur *volledig* te publiceren, inclusief de bronvermeldingen. Daarbij wil ik benadrukken respect te hebben voor de tot op heden door tal van nabestaanden en historici gedane moeite om één en ander, binnen de hun ter beschikbaar staande middelen, te onderzoeken en publiceren.

Minder respect kan ik opbrengen voor de vele beschuldigingen geuit aan het adres van met name de Amerikanen, als zouden zij bij de bevrijding alle documenten die over de krijgsgevangenen van het Rode Leger gingen, hebben meegenomen. Hierover werden zelfs door de Sovjets officiële klachten ingediend.
Recent is gebleken[26] dat deze WASt-dossiers (met gegevens over overledenen) zich al die tijd in het archief van het Russische ministerie van defensie (CAMO) hebben bevonden. De dossiers van Russische overlevenden bevonden zich in handen van de KGB Belarus in Minsk.
Onder het Rusland van Stalin bestonden er namelijk geen Russische krijgsgevangenen.
Degenen die naar Rusland terugkeerden wachtte daarom een behandeling door de geheime dienst. Uiteindelijk blijken de dossiers bij de gemeente te zijn gedeponeerd waar de betreffende persoon woonachtig was. Daar vinden nabestaanden ze nu terug.

26 Zie Reinhard Otto/Rolf Keller/Jens Nagel "*Sowjetische Kriegsgefangene in deutschem Gewahrsam 1941–1945*" in Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte 2008 deel 4, p. 569-570.

Uitgraven van Russische (?) graven in 1947

12. De Italiaanse begraafplaats Altengrabow-West (april 1944-1945)

Volgens Sergeant E.A. Stuut, werden er op maandag 3 april 1944 vijf Italianen met militaire eer vanuit Gross Lübars begraven. Dit zou volgens hem vanaf die tijd in Gross Lübars gebeuren en niet meer in Altengrabow Standortfriedhof. Hieruit maak ik op, dat ook voor de Italianen er tot 30 maart 1944 sprake was van begravingen elders (op begraafplaats Standortfriedhof) en pas vanaf 3 april 1944 op Altengrabow-West. Het aanleggen van een tweede begraafplaats voor de Italianen (en Russen) was waarschijnlijk nodig geworden vanwege de ligging van het Duitse militaire oefenterrein tussen het kamp in Gross Lübars en het Standortfriedhof.

Op het Standortfriedhof lagen voor zover bekend in totaal 47 Italianen, op Altengrabow-West 235, in totaal dus 282. Deze aantallen zijn gebaseerd op de lijsten met begraven Italianen uit het archief van Bad Arolsen, zoals opgesteld in 1953.

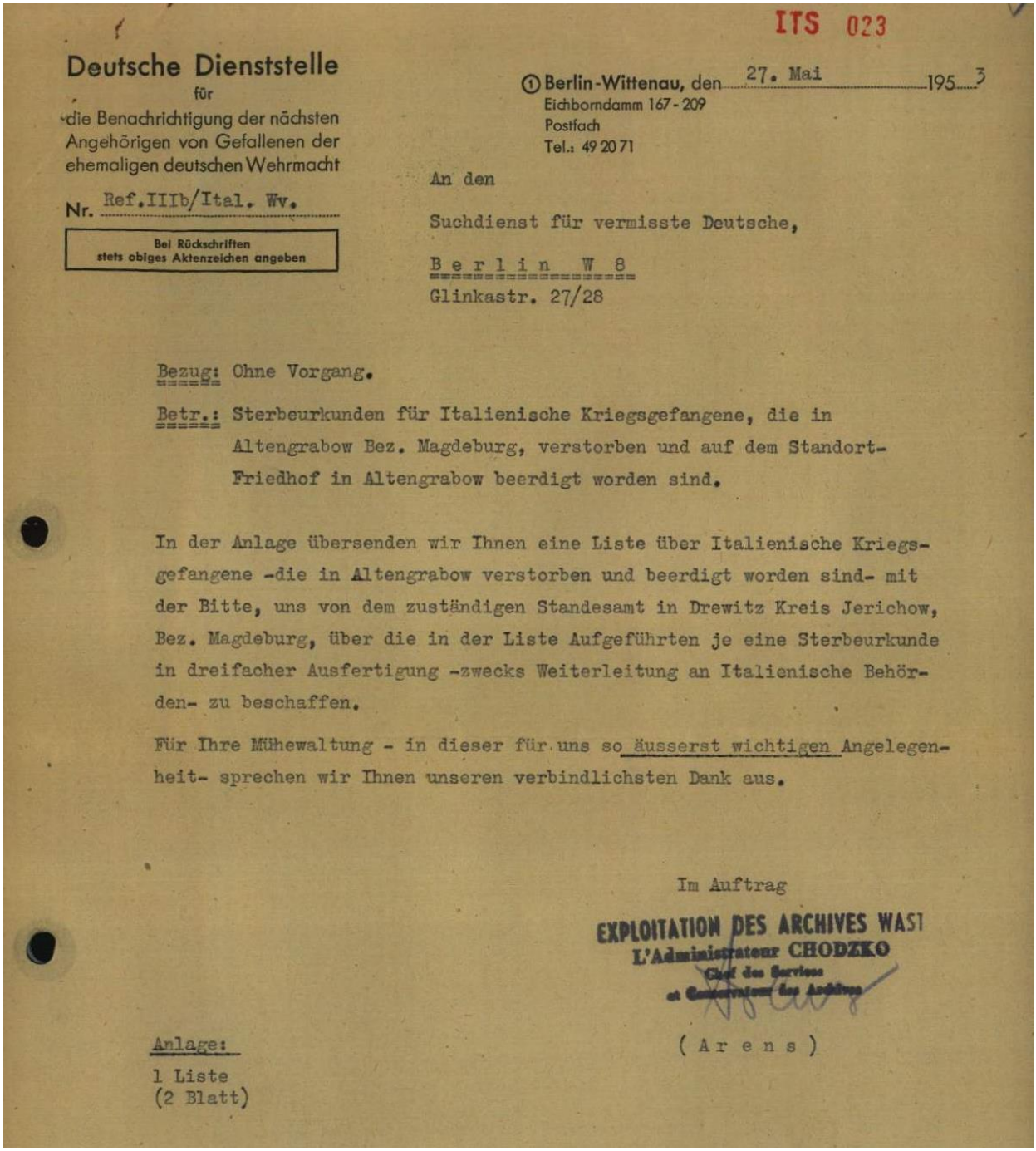

ITS 023

Deutsche Dienststelle
für
die Benachrichtigung der nächsten Angehörigen von Gefallenen der ehemaligen deutschen Wehrmacht

Nr. Ref.IIIb/Ital. Wv.

Bei Rückschriften stets obiges Aktenzeichen angeben

① Berlin-Wittenau, den 27. Mai 1953
Eichborndamm 167-209
Postfach
Tel.: 49 20 71

An den

Suchdienst für vermisste Deutsche,

Berlin W 8
Glinkastr. 27/28

Bezug: Ohne Vorgang.

Betr.: Sterbeurkunden für Italienische Kriegsgefangene, die in Altengrabow Bez. Magdeburg, verstorben und auf dem Standort-Friedhof in Altengrabow beerdigt worden sind.

In der Anlage übersenden wir Ihnen eine Liste über Italienische Kriegsgefangene -die in Altengrabow verstorben und beerdigt worden sind- mit der Bitte, uns von dem zuständigen Standesamt in Drewitz Kreis Jerichow, Bez. Magdeburg, über die in der Liste Aufgeführten je eine Sterbeurkunde in dreifacher Ausfertigung -zwecks Weiterleitung an Italienische Behörden- zu beschaffen.

Für Ihre Mühewaltung - in dieser für uns so äusserst wichtigen Angelegenheit- sprechen wir Ihnen unseren verbindlichsten Dank aus.

Im Auftrag

EXPLOITATION DES ARCHIVES WAST
L'Administrateur CHODZKO
Chef des Services
et Conservateur des Archives

(A r e n s)

Anlage:
1 Liste
(2 Blatt)

In 1954 probeerde de Italiaanse regering, zonder resultaat, de 283 (282?) Italiaanse krijgsgevangenen uit de beide (!) begraafplaatsen te exhumeren. Vanwege het toenmalige gebruik als Sovjet oefenterrein is deze poging op dat moment gestaakt.
In 1994 verlieten de laatste Sovjet troepen Altengrabow. Het oefenterrein kwam vanaf 1994 onder bevel en in gebruik bij de Bundeswehr. Na veertig jaar realiseerde de Italiaanse regering haar plan uit 1954. Het is echter niet bekend wanneer de opgravingen precies plaatsvonden. Op enkele websites wordt zonder bron het jaar 1996 genoemd. Wel valt te constateren dat het op dat moment nog duidelijk is geweest waar het Standortfriedhof en Altengrabow-West lagen.

De foto's in de collectie NIMH 415 (Mojet) doen vermoeden dat de graven op het Westfriedhof rond 1996 nog in het terrein zichtbaar waren. Vertegenwoordigers van de organisatie van bescherming van oorlogsgraven uit Italië en Duitsland (Volksbund Deutsche Kriegsgräber-fürsorge e. V.) voerden de exhumering van 283 graven (dus op beide begraafplaatsen) van Italiaanse gevangenen uit en repatrieerden hen naar hun thuisland. Helaas zijn van de uitgevoerde werkzaamheden geen foto's of verslagen bekend. Er is later (het is niet bekend wanneer) wel een herdenkingsmonument opgericht ter plaatse van de Italiaanse begraafplaats Altengrabow-West, waarvan mag worden aangenomen dat het op, dan wel op korte afstand van de voormalige begraafplaats is gesitueerd.

Kort na het bezoek van de auteur op 24 september 2018, is dit monument (een houten kruis en granieten steen met een kleine houten omheining die vele malen kleiner is dan het voormalige grafveld voor 235 man) aangetroffen bij coördinaten 52°10'24.48"N / 12° 9'21.51"O.
Het bevindt zich in de periferie van de Truppenübungsplatz, tussen de meest westelijke tankbaan en de buitengrens van het terrein, in een gebied dat tegenwoordig sterk is begroeid met bomen en struiken en met veel jonge aanplant van dennen. In 1953 blijkt dit terrein niet in gebruik voor het maken van schuttersputten of aanleg van tijdelijke geschutstellingen, waarschijnlijk waren op dat moment de graven nog voldoende zichtbaar en hebben de Sovjets zich er niet aan gewaagd deze graven te vernielen.
Na het vertrek van de Sovjet troepen in 1994, is er in dit gebied nauwelijks nog actief geoefend. Het gebied is vrijwel volledig overgroeid met recente aanplant, echter nog wel plaatselijk bezaaid met munitieresten en afval. De wegenstructuur die in 1953 nog zichtbaar was, is tegenwoordig niet meer in het veld herkenbaar.

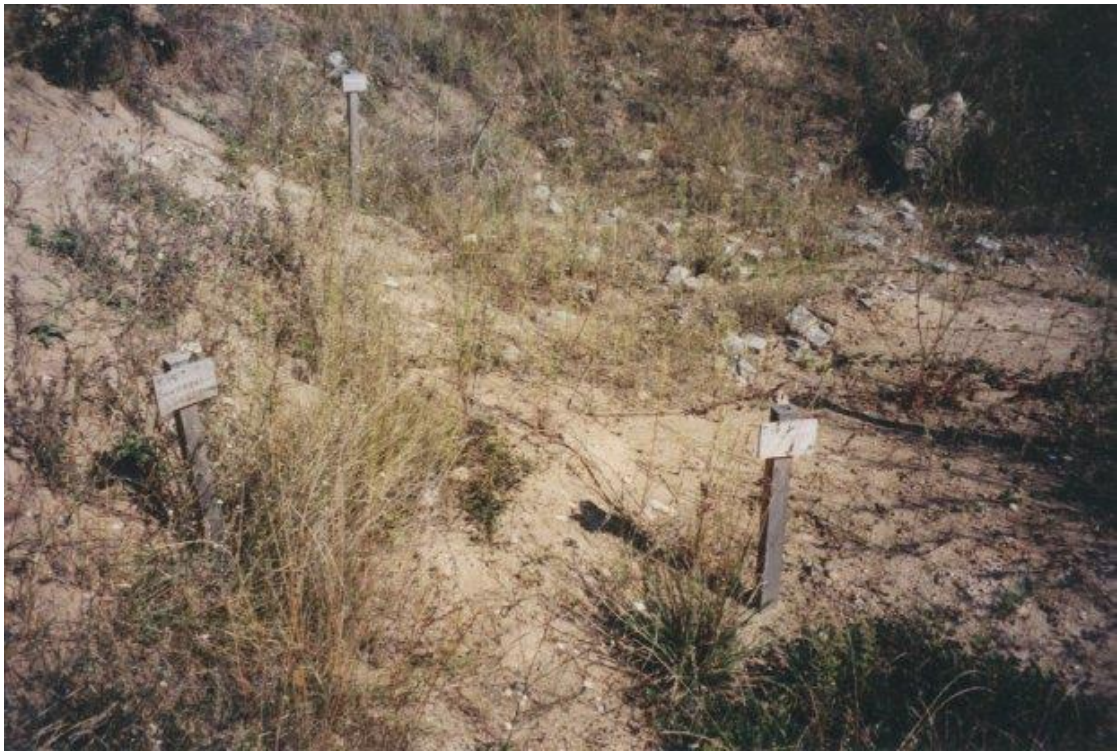

Italiaanse begraafplaats (Foto Mojet 1996)

Italiaanse begraafplaats (Foto Mojet 1996 in noordwestelijke richting)

Italiaanse begraafplaats (Foto Mojet 1996 in noordwestelijke richting)

De foto's van Mojet, samen met de bekende plaats van het monument, stellen ons in staat om de globale omvang en ligging van de Italiaanse begraafplaats op Altengrabow-West te bepalen. Hiervoor is gebruik gemaakt van de Google Earth opname uit 2008, waarop de bosjes zichtbaar zijn die ook op de foto's van Mojet in de rechter bovenhoek zijn te zien. Op de luchtfoto uit 1953 is te zien dat de Sovjet troepen het terrein van de Italiaanse begraafplaats (destijds nog als begraafplaats in het terrein herkenbaar) niet gebruikt hebben voor het graven van schuttersputjes. Een overzicht van de Italianen die zijn begraven op Altengrabow-West is gepresenteerd in bijlage **C**. Dit overzicht is door mij vervaardigd aan de hand van documenten in het Bundesarchiv en het digitale archief van Bad Arolsen.

Italiaanse gedenkteken op of nabij de plaats van de voormalige begraafplaats,
(52°10'24.48"N / 12° 9'21.51"O) (Foto Toni Haderer)

Waarschijnlijke ligging van het Italiaanse grafveld Altengrabow-West (roze)

Situatie Gross Lübars en de begraafplaats voor Italianen Altengrabow-West op Google Earth 2022

13. De Russische begraafplaats Altengrabow-West (juni 1942-1945)

Volgens Overste Pilyugin in het afrondende verslag van 30 oktober 1947:
"... Begraafplaats 2 ligt **2 km ten noordoosten van het dorp Gross-Lübars** en **2 km. zuidwesten van het dorp Altengrabow** op het grondgebied van het artilleriebereik.[27]
Het is gelegen in een open veld, bestaat uit **twee** lange parallelle rijen graven**, 181 en 172 meter** lang en **vier korte greppels**, waarvan één evenwijdig aan de twee lange hierboven genoemde, en de andere drie loodrecht op deze lange greppels en evenwijdig aan elkaar. Deze drie rijen grenzen aan het noordoostelijke uiteinde van de lange rijen...
In de hoek tussen de lange en korte rij liggen 7 individuele graven. Op behoorlijke afstand van deze greppels en graven liggen nog eens **289** individuele graven[28], elk omgeven door een rand van ronde stenen en voorzien van een bordje met een nummer..."
aldus Eduard Michailovitsj Ptoechin (Птухин Эдуард Михайлович) in 2010.

In of voor oktober 1947 vonden de exhumeringen plaats van de Russische graven en werden massagraven en 197 individuele graven gevonden. Het aantal van 197 is 110 lager dan de door Pilyugin opgegeven 289. Dit verschil is niet eenduidig te verklaren. Mogelijk behoorden de 110 overige graven tot andere nationaliteiten, of was het een deel van de Italiaanse begraafplaats.

De Russen begraafplaats „Altengrabow-West" lag dus op een open veld (wat te zien is op de foto's), in de nabijheid van het Zweiglager Gross Lübars en (in 1947!) op het terrein van de Truppenübungsplatz. De begraafplaats bestond uit twee rijen elk met een lengte van circa 180 meter. Aan de noordoostkant zat een uitbreiding.
We dienen ons goed te realiseren dat de Truppenübungsplatz tot mei 1945 iets kleiner was dan het terrein dat de Sovjet troepen kort daarna als zodanig in gebruik zouden gaan nemen en dus ook kleiner dan het huidige terrein. Met name het terrein van de voormalige begraafplaatsen Altengrabow-West werd, op basis van topografische kaarten, vanaf circa 1951 als uitbreiding van het oefenterrein, door de Sovjets intensief in gebruik genomen en daarmee bij de Truppenübungsplatz gevoegd.
Er werden blijkens de luchtfoto uit 1953 schuttersputten of geschutstellingen gegraven en uit bewaard gebleven betonresten blijken er later tanks te zijn onderhouden of geoefend te hebben. Bovendien werden al heel snel de vroegere en tot 1945 aanwezige wegen vernield.
Op de luchtfoto uit 1953 zijn die wegen echter nog goed herkenbaar. Op deze luchtfoto zijn echter ook twee circa 180 meter lange openliggende sleuven te zien, met aan één uiteinde een aantal haaks daarop staande korte sleuven. Dit beeld en de afmetingen komen overéén met de beschrijving van de Russische begraafplaats door Piljugin.
Eén belangrijk probleem is er echter dat deze sleuven niet noord-zuid georiënteerd zijn en daarin begraven Russen zouden dan noord-zuid begraven zijn. De sleuven lijken mij echter door de korte onderlinge afstand en de haakse korte sleuven geen onderdeel van een militaire oefening (zoals de schuttersputten of geschutsopstellingen). Ik ga er daarom voorlopig van uit dat hier toch de Russische graven zichtbaar zijn. Het dagboek van Wim Bökkerink beschrijft dat de Russen in V-vormige sleuven werden gerold. Dit zou erop kunnen wijzen dat er niet meer werd gelet op de richting waarin hoofd en voeten behoorden te liggen. De richting van de sleuven zou dan lukraak gekozen kunnen zijn, op een manier die ter plaatse het beste uitkwam.

27 Dit kan niet anders dan de Russische begraafplaats Altengrabow-West zijn.
28 Dit zijn mogelijk voor een deel de 235 Italianen.

Tijdens een terreinverkenning op 25-8-2018 met de Heren Reinhard Busse (81 jaar) en Gerd Micklich werd de locatie van het voormalige Russen grafveld Altengrabow-West door de Heer Reinhard Busse globaal aangewezen. Destijds (kort na de oorlog) had de familie Busse akkers in gebruik die grensden aan de begraafplaats op het terrein van de Truppenübungsplatz. Echter wordt hier de uitgebreide Truppenübungsplatz na 1945 bedoeld). De nu gereconstrueerde plek ligt in de aangewezen richting.

Reinhard Busse en Udo Geissler wijzen in de richting van de begraafplaatsen Altengrabow-West (foto E.J.M. van Riel, 2018)

Omdat er op dat moment (25-8-2018) militaire oefeningen plaatsvonden, was het niet mogelijk om de plek van de voormalige begraafplaats te bezoeken. Een maand later, op 24-9-2018, is dit deel van de Truppenübungsplatz bezocht in aanwezigheid van de commandant van de Truppenübungsplatz, Ober-Leutnant Eugen Poch, zijn adjudant, de Heer Udo Geissler en Mevr. E.J.M. van Riel en E. van der Most.
Vanwege de zeer dichte begroeiing met onder meer Acaciastruiken, was het niet mogelijk om een overzicht van het terrein te verkrijgen, waardoor de mogelijke plaatsen van de Russische en Italiaanse begraafplaats niet konden worden bezocht. Wel werden plaatselijk restanten van oude wegen met een verharding van veldkeien teruggevonden.

Terreinverkenning op de Truppenübungsplatz 24-9-2018 (foto E.J.M. van Riel)

De eerste begravingen van Russen op begraafplaats Altengrabow-West vond plaats vanaf 19-06-1942 (zie bijlage **E**). Tot februari 1945 werden op begraafplaats-West circa 1054 Russen begraven. Het is niet bekend hoeveel Russen in de maanden daarna, tot het einde van de oorlog, zijn gestorven en begraven.
Tot en met de begravingen in graf 52 zijn de Russen afkomstig uit Lazarett Altengrabow. Mogelijk is hiermee al het Lazarett van Gross Lübars bedoeld.
Vanaf graf 53 tot 72 (25-07-1942) zijn geen aanduidingen van het Lazarett bekend.
Vanaf de begravingen in graf 73 en hoger, zijn alle Russen afkomstig uit het Lazarett Gross Lübars.

Volgens een repatriëringsbericht van J.A. Langeveld, kgf. 103014: *"Tussen juli 1943 en juli 1944 waren er gemiddeld 3000 zieke Russen en Italianen in het Lazarett van Zweiglager Gross Lübars. Elke dag stierven er velen, tot wel tien man per dag. De lijken van de Russen werden gedeeltelijk in een massagraf, verpakt in papier, begraven. De Italianen werden in separate grafkisten en met militaire eer begraven".*

Aan de hand van de Russische Personalkarten en de begravingen, zoals gepresenteerd op de eerder genoemde Russische sites, heb ik getracht een reconstructie te maken van het aantal begraven Russen per maand op begraafplaats Altengrabow-West.

juni 1942:	17 (slechts vanaf 18-6-1942)
juli 1942:	49
august 1942:	50
september 1942:	84
oktober 1942:	67
november 1942:	131
december 1942:	117
januari 1943:	116
februari 1943:	70
maart 1943:	33
april 1943:	43
mei 1943:	26
juni 1943:	7
juli 1943:	9
augustus 1943:	7
september 1943:	6
oktober 1943:	8
november 1943:	7
december 1943:	10
januari 1944:	12
februari 1944:	13
maart 1944:	15
april 1944:	16
mei 1944:	12
juni 1944:	13
juli 1944:	16
augustus 1944:	15
september 1944:	17
oktober 1944:	17
november 1944:	14

december 1944: 14
januari 1945: 13
februari 1945: 10 (ten minste)
maart en april 1945: geen opgaven

De door Langeveld vermelde „10 man per dag" kan geen betrekking hebben op deze begraafplaats. Het zijn er in deze periode eerder 10 man per maand geweest. Mogelijk heeft Langeveld verwezen naar de periode aan het eind van 1941, begin 1942.

Van (waarschijnlijk) de Russische begraafplaats Altengrabow-West zijn twee foto's bekend uit de periode vóór de exhumeringen in 1947. Dat het hier *niet* de begraafplaats Gloinetal betreft, blijkt uit het vlakke terrein en de begroeiing met gras. Dat het wel om graven van Russen moet gaat blijkt uit de dichte rijen van houten bordjes, wat wijst op begravingen in sleuven en niet in separate graven.

Foto van twee rijen graven op (waarschijnlijk) de Russische begraafplaats Altengrabow-West
(meerdere Russische websites / forums, zonder bronvermelding)

Foto van twee rijen graven op (waarschijnlijk) de Russische begraafplaats Altengrabow-West
(meerdere Russische websites / forums, zonder bronvermelding)

Foto van (waarschijnlijk) de Russische begraafplaats Altengrabow-West in 1947
(meerdere Russische websites / forums, zonder bronvermelding)

In Gloinetal bestaat de begroeiing uit loofhout en dennen. Op Altengrabow-West uit gras of heide. Die foto's geven echter geen uitsluitsel over de ligging van de begraafplaatsen.
Hoewel er duidelijk een wat grotere weg, waar langs boompjes stonden, in de nabijheid ligt die bovendien (min of meer) evenwijdig aan de graven lijkt te verlopen, is deze weg niet zonder meer aanwijsbaar. Dat de graven echter gezocht moeten worden binnen of nabij het roze gebied is aannemelijk op basis van de beschrijving van Piljugin, de ligging van de Italiaanse begraafplaats, de luchtfoto uit 1953 en de aanwijzingen van de ooggetuigen.

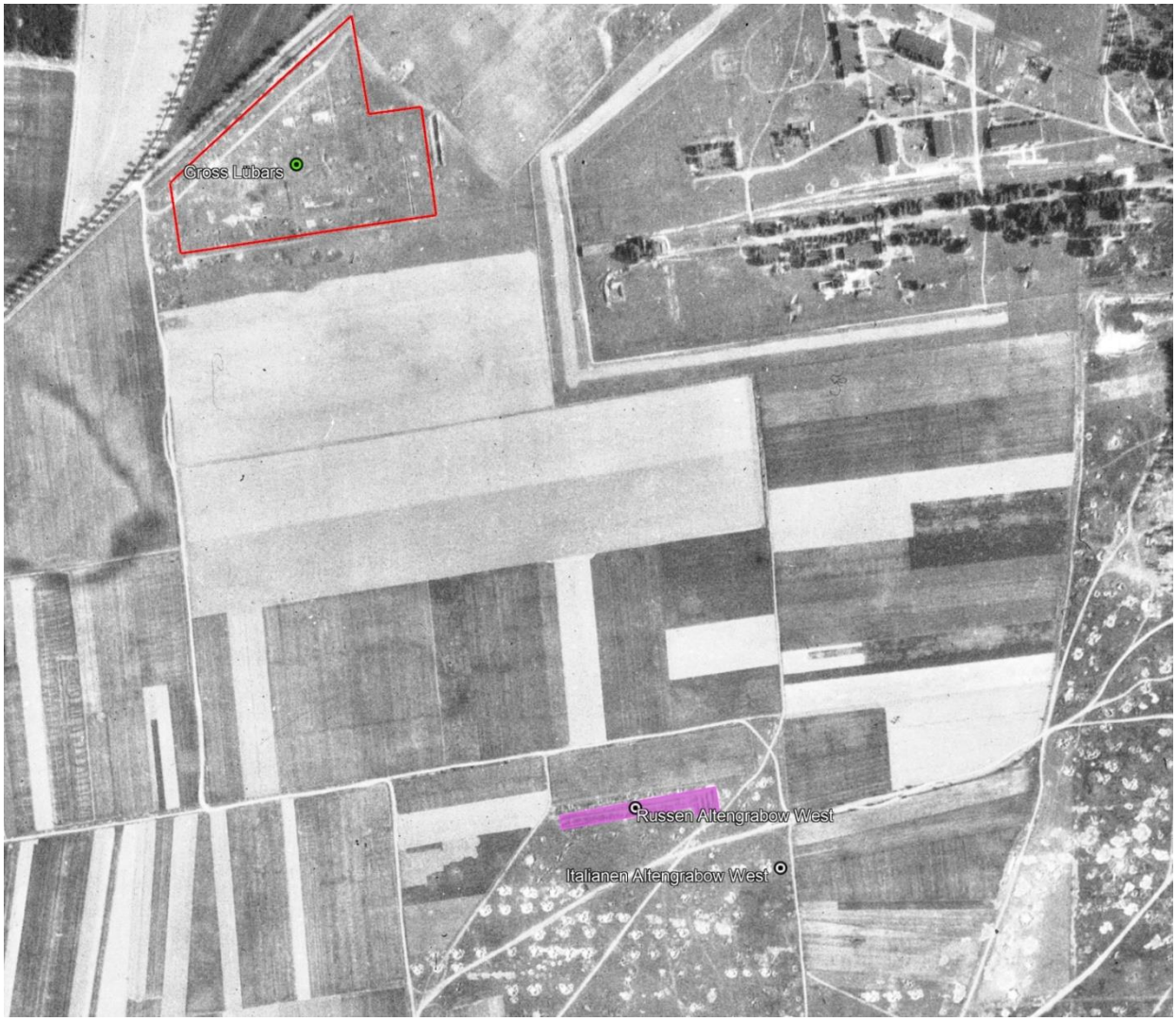

Mogelijke ligging van de Russische begraafplaats Altengrabow-West op luchtfoto 1953

Na de exhumeringen in 1947 zijn stoffelijke resten van de Russen overgebracht naar (naar men op diverse forums aanneemt) Berlijn. Of dit inderdaad het geval is geweest en hoeveel stoffelijke resten er precies zijn overgebracht is onduidelijk.
Het zijn deze vragen waar veel nabestaanden (en dat zijn niet alleen Russen!) tot vandaag een antwoord op proberen te vinden. Het is triest om daarbij te moeten constateren dat de Sovjets kennelijk weinig nut zagen in een goede verslaglegging van één en ander.

14. Een toekomst voor Gross Lübars?

Gross Lübars bevindt zich in het huidige kadastrale perceel Flurstück 10003, Flur 3, Lübars Gemeinde Möckern (www.lvermgeo.sachsen-anhalt.de).

Oranje gele veelhoek, het kadastrale perceel 10003 met in rode lijnen de verdeling in zones, licht geel de gereconstrueerde plattegrond van de barakken en in kleine rode vlekken de aangetroffen kelderrestanten.

Formeel bevindt het terrein zich binnen het *Militärischer Sicherheitsbereich Tüpp. Altengrabow* en is onbevoegd betreden verboden. In de praktijk is het echter vrij toegankelijk. Toen ik het terrein van Gross Lübars in 2018 en 2019 bezocht was het sterk overgroeid met struiken. Her en der was tussen de struiken afval gestort, waaronder bouwpuin met asbest, plastic en autobanden. Circa de helft van het kadastrale perceel is inmiddels omgeploegd en de afgelopen jaren in gebruik genomen als (mais)akker. Daarbij zijn funderingsresten naar boven

geploegd en aan de rand van de akker gedeponeerd. Op meerdere plaatsen zijn aan de oppervlakte metalen voorwerpen zichtbaar, resten die zonder twijfel toebehoord hebben aan het voormalige kamp en Lazarett.

Omhoog geploegde funderingsresten

Op het oog aangetroffen oppervlaktevondsten in de akker (foto E. van der Most)

Een beschermde monumentenstatus (zoals bij vele andere gelijksoortige terrein in Duitsland al het geval is) kan misschien voorkomen dat het hele terrein op termijn ten offer aan de landbouw valt, of verwordt tot een vuilnisbelt. Wanneer behoud niet kan worden gegarandeerd, dan zou het wenselijk zijn dat het terrein archeologisch wordt onderzocht.

15. Bijlage A:

277 bij naam bekende Nederlandsche krijgsgevangenen in Stalag XI-a/z Gross Lübars.

Achternaam	Voornamen	KGFnr	Nederlandse rang	Onderdeel	repatriëring
Abrahams	Johannes Bertinus Adrianus	104166	Sergeant 1e klasse	K.M.A.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Adolfsen	Johannes Gerardus	108584	Soldaat	8 R.V.A.	Stalag XI-a, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow, bij repatriëring in Nederland geïnterneerd in kamp Marknesse
Aelen	Petrus Matheus Josephus (Peter)	106246	Sergeant Majoor	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Albers	Hendrikus Ferdinandus	105813	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, res. Lazarett Magdeburg, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67?
Annevelink	Engelbertus	104167	Sergeant	20 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, voorzitter commissie Protestantse Noodgemeente te Altengrabow
Annevelink	Gerrit Willem	104175	Sergeant 1e klasse	20 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Annokkee	Hermanus Pieter	106287	Soldaat	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers Lager 119/9, IV-d, Lazarett Altengrabow, XI-a/z Gross Lübars, kdo 1037 Heeresbäckerei Altengrabow, IV-g kdo Leipzig HASAG Lager 110, kdo Groitzsch II Erla Werke
Apeldoorn	Piet	104239	Wachtmeester	6 R.V.A.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Appeldoorn	Hendrik	105905	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a, Lazarett Altengrabow, wrsch. XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Asscher	Eliëzer	108164	Korporaal	12 R.I.	Stalag XI-a kdo bakkerij, kdo Calbe, brouwerij Altmärkisches Brauhaus, brouwerij, XI-a/z Gross Lübars
Attevelt	Jacobus Cornelis	104841	Sergeant-machinist	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Bakker	Marten	104315	Wachtmeester	1 R.H.	Stalag XI-a, Lazarett Altengrabow, XI-a/z Gross Lübars, XI-a kdo ? gaf zich vrijwillig op voor werken (zie dagboek Veltkamp 16-5-1943)
Bastiaanse	**Jacobus Wilhelmus**	104118	Fourier 1e klasse	5 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow, overleden op 1-9-1944 in Lazarett Altengrabow
Bechger	Johannes Marie Stanislaus	104142	Wachtmeester	1e Esk Pantser Wagens	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Beij	Izak	104475	Sergeant Majoor mariniers	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk III-b kdo Greibensee en mogelijk in 1943 vrijgelaten naar Amersfoort
Bekkering	Barteld Roelof	104200	Sergeant	6 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII ordonnans bij officieren
Berg van den	Antony	103056	Wachtmeester	1 R.V.A.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, alle werk geweigerd
Berghuis	Johannes Hermanus	105982	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, vliegtuigindustrie, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, werk in bakkerij Altengrabow
Beussen	Andreas Hendricus Theophile Emile Maria	104522	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Bie de	Jan Antonie	107213	Sergeant	3 R.I.	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers of Bernburg Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Biermans	Jozef Johannes Wilhelmus	108439	wachtmeester	2 R.I.	Stalag XI-a, XI-a/z Gross Lübars, geen werk uitgevoerd
Bijsterveld van	Cornelis Wilhelmus	105299	Sergeant	18 R.I.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Bloebaum	Gerrit Cornelis	104242	Wachtmeester	2 R.V.A.	Stalag XI-a wrsch kdo Aschersleben Junkers, vliegtuigfabriek, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Boender	Ary Willem	104203	Wachtmeester	2 R.H.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Boer de	Hendrik	105787	Sergeant Majoor	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Boer de	Stephen	104289	Sergeant	R.M.A.	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers 1 jaar, XI-a/z Gross Lübars

Boering	Cornelis Jacobus	97215	Vaandrig	22 R.I.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Bokelaar	Pieter Kornelis	108243	Sergeant	8 R.I.	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, XI-a/z Gross Lübars, kampcorvee
Bökkerink	Wilhelmus Joseph Bernardus (Wim)	104149	Wachtmeester	5 R.V.A.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Bokkum van	Arie	108517	Sergeant Majoor	6 R.I.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars ontsnapte wrsch uit Gross Lübars
Bonhoff	Willem	103379	Sergeant	7 R.I.	Stalag XI-a kdo Rittergut Walsleben, XI-a/z Gross Lübars
Bontebal	Pieter	105685	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Boon	Willem Johannes	105683	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Boot	Frans	107036	Sergeant	11 R.I.	Stalag XI-a kdo Aschersleben, kdo Bernburg Junkers, vliegtuigindustrie, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Borger	Johannes Jelle	106037	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Bos	Jan Andries	106545	Sergeant	R.Jagers	Stalag XI-a, Lazarett Altengrabow, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Braal de	Jan	104137	Fourier 1e klasse	1 R.W.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Brasser	Abraham Cornelis	104543	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Briedé	Marinus Johannes	106011	Korporaal	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, XI-a/z Gross Lübars
Brink van	Jacobus	104162	Sergeant Majoor	J.S.K.	Stalag XI-a, III-b Drossen kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Broeder den	Pieter	97214	Vaandrig	22 R.I.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Brouwer	Freerk	104171	Sergeant 1e klasse	12 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII ordonnans bij officieren
Brouwer	Hermanus	104481	Sergeant Mariniers	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Brouwer de	Antoon August	108380	Sergeant	6 R.I.	Stalag XI-a wrsch kdo Gardelegen, wrsch kdo Kunrau, wrsch Gross Lübars, Ilag VII ordonnans bij officieren
Bruijn de	Anton	105077	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Buket	Willem Dionisius	104117	Sergeant	5 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Burg van der	Martinus Gerardus	103062	Sergeant	10 R.I.	Stalag XI-a kdo Priemern, landbouw, kdo Walbeck, zandgroeve, XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII, ordonnans bij officieren
Burger	Eliza (Lies)	106087	Korporaal	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers, tekenaar, wrsch. gevlucht en weer gegrepen, kdo Aschersleben Junkers, vliegtuigbouw, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, werkte in bakkerij Altengrabow, werd gegrepen na diefstal van broden en ging naar een werkkamp
Burgh van der	Pieter (Piet)	106422	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers vliegtuigbouw, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Butijn	Huybregt Willem	106531	Korporaal	R.Jagers	Stalag XI-a kdo vliegtuigindustrie wrsch Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Cornelissen	Andries Arnold	104514	Sergeant-bottelier	Kon. Marine	Stalag XI-a mogelijk kdo Ascherleben Junkers, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Cusell	Johan Leo	98383	Vaandrig	4 R.I.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Danen	Derk Jan	108124	Sergeant	8 R.I.	Stalag XI-a kdo Calbe ad Milde, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars (brief aan Udo Geissler)
Degenaar	Aloysius Joseph Maria	103101	Sergeant	10 R.I.	Stalag XI-a kdo landbouw geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Dek	Jacobus Marinus	105947	Korporaal	R.Grenadiers	Stalag XI-a, wehrmachtgefangenis Torgau, XI-a vliegtuigmontage Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Dekker	**Johannes Abraham (Joop)**	104133	Korporaal	3 R.H.	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, Res. Lazarett Aschersleben, overleden op 29-11-1944 aan de gevolgen van een auto-ongeval
Deursen van	Willem Hendrik	105869	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Diepenbroek	Peter Johannes Jacob	108185	Sergeant	8 R.I.	Stalag XI-a boerenarbeid kdo 130/5H Calbe a/d Milde Altmärkisches Brauhaus, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Dijk van	Cornelis Justus	104169	Sergeant 1e klasse	12 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Doesburg van	Adrianus Gerrit	105908	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a, kdo Bernburg Junkers, werk geweigerd, mogelijk XI-a/z Gross Lübars

Dorrius	Florimond Charles	103040	Wachtmeester	5 R.V.A.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Driessen	Johannes Wilhelmus	103060	Opperwachtmeester	5 R.V.A.	Stalag XI-a wrsch XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII ordonnans bij officieren
Duuren van	Hermanus Johannes Willem (Herman)	107202	Korporaal	Sanitätstruppe	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, kdo Bernburg Lager 119/9, Lazarett Altengrabow, XI-a/z Gross Lübars, kdo Bernburg Lager 119/9, IV-d, IV-g kdo Leipzig HASAG Lager 110, kdo Groitzsch Erla Werke Schützenhaus, Revier Colditz, Krankenrevier Bad-Lausick
Eijk van	Gerrit Nicolaas Pieter (Gerrit)	107004	Sergeant	11 R.I.	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers, werk geweigerd, wrsch. XI-a/z Gross Lübars
Eijk van	Jan	107587	Sergeant	29 R.I.	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers, vliegtuigbouw, werk geweigerd, wrsch. XI-a/z Gross Lübars
Eldik van	Jacobus Hendrik	105773	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, werk geweigerd, vertrouwensman, XI-a/z Gross Lübars
Elenbaas	Marinus Franciscus	105356	Sergeant	M.D.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow, zou in 1945 zijn gevlucht
Ende van den	Jacobus	104528	Sergeant Majoor	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Evers	Johannes Andreas Hubertus	104220	Sergeant 1e klasse	17 G.B.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, barakkenbouw tot 16-11-1943, XI-a/z Gross Lübars
Exel	Wilhelmus George	104550	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Fase	Antonius Leonardus	106336	Soldaat	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, Lazarett XI-a, XI-a/z Gross Lübars
Filbry	Frans Justus Theo Marie	108379	Sergeant	4 R.I.	Stalag XI-a kdo Kunrau Altmark landbouwarbeid, werk geweigerd, wrsch XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII ordonnans bij officieren
Foppele	Antonius Mathijs Johannes	104269	Wachtmeester	1 R.H.	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Geersaem van	Josephus (Jef / Jefke)	104110	Wachtmeester	7 R.V.A.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Gelder de	Jan Jacob	105774	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Gelens	Hendricus Johannes	105539	Sergeant	3 R.Genie	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Gielen	Gerard Jozef	104116	Sergeant	5 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, XI-a/z Gross Lübars, koster in kamp Gross Lübars
Gijbels	Adrianus Hendricus Maria	105388	Fourier	R.Genie	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Gijselman	Wilhelm	103273	Fourier	6 R.I.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Ginkel van Ds.	Bartholomeus	271093	Majoor veldprediker	34 R.I.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c, XI-a Gross Lübars
Glasius	Barend Johannes	7414	Vaandrig	11 R.I.	Oflag XXI-c, XXI-c/z, XI-a, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Goes	Willem Johannes	108491	Sergeant	6 R.I.	Stalag XI-a, wrsch. XI-a/z Gross Lübars bleef ziek achter in Hildesheim 103395, 104141
Goosen	Pieter Frans	106027	Korporaal	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Groenen	Martinus Cornelis	108378	Sergeant	6 R.I.	Stalag XI-a kdo Kunrau, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars , Ilag VII ordonnans bij officieren
Groenendijk	Arie	105792	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Haak van der	Pieter Jacobus	103395	Sergeant	7 R.I.	Stalag XI-a kdo Ferchland, oliepijpleiding, werk geweigerd, XI-a wrsch Gross Lübars
Haan de	Cornelis (Kees)	105645	Vaandrig	2 R.Lu.A.	Stalag XI-a, Oflag XXI-c, XXI-c/z, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Hagebeek	Frans Hendrik	105939	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Hakkaart	Paulus Johannes	105415	Sergeant	Intendance	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Harms	Hendrik	108679	Soldaat	5 R.V.A.	Stalag XI-a kdo Kunrau, XI-a/z Gross Lübars, kdo Vielbaum Bürgermeister Lager 1885, boerenarbeid
Heer de	Cornelis	97197	Vaandrig	16 R.I.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c, XXI-c/z, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Heida	Kornelis	103275	Sergeant	7 R.I.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Heijden van der	Aloysius Antonius Pierre Joseph	105389	Sergeant	1 R.Genie	Stalag XI-a kdo Abbendorf, kdo Wahrenberg, kdo Osterburg, kdo Vielbaum, wrsch XI-a/z Gross Lübars
Heimans	Theodoor (Theo)	108104	Sergeant	11 R.I.	Stalag XI-a kdo ? landbouwarbeid, XI-a/z Gross Lübars, werkte in Lazarett, Lazarett Altengrabow
Hemert van	Johannes Bruno Eduardus (Jan)	104145	Wachtmeester	Cavalerie	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, XI-a wrsch Gross Lübars
Hendrikx	Jozef Willem Marie	106013	Soldaat	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers Lager 119/9, Lazarett Altengrabow, Gross Lübars, kdo Bernburg, IV-d, IV-g kdo Leipzig HASAG Lager 110 , kdo Groitzsch Erla Werke Schützenhaus, tekenaar

Hermans	Christiaan	108537	Sergeant	6 R.I.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars kampwerk
Herter	Jacobus Wilhelm	104476	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Hes	Harminius Jacob	103045	Wachtmeester	1 R.V.A.	Stalag XI-a kdo Klötze, kdo Gardelegen, kdo Osterburg landarbeid, wrsch. kdo Ferchland, XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII ordonnans bij officieren
Heus de	Hendrik	271172	Korporaal	R.L.V.A.	Stalag IV-b, IV-g wrsch. kdo Gauernitz, kersenpluk, XI-a, XI-a/z Gross Lübars, Dähre a/d Elbe
Hoeve	Jan	104480	Sergeant Mariniers	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Hof	Foppe	104094	Sergeant vuurwerker 1e klasse	Staf Artillerie	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers vliegtuigfabriek, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Hof van 't	Izaäk (Is)	107084	Sergeant	11 R.I.	Stalag XI-a kdo wrsch Aschersleben Junkers, kdo Bernburg Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Hof van 't	Petrus (Piet)	104188	Sergeant	11 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, vertrouwensman, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Hols	Johannes	7433	Vaandrig	27 R.I.	Oflag XXI-c, XXI-c/z, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Homan	Jan Anko	104119	Wachtmeester	1 R.V.A.	Stalag XI-a, IV-b, Lazarett Mühlberg, op 16-3-1944 vrijgelaten naar Amersfoort
Homborg	Frans	105079	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Hoogen van den	Albertus Johannes	103043	Wachtmeester	5 R.V.A.	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, landbouwarbeid, XI-a/z Gross Lübars
Hoogenboom	Richardus Hendrikus Jacobus	104185	Fourier 1e klasse	11 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Hoogstraten	Johannes Jacobus	108228	Sergeant	8 R.I.	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, boerenarbeid, XI-a/z Gross Lübars
Houten van	Jacob	104551	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Huijssoon	Jan	104735	Sergeant Machinist	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Huijstee van	Cornelis	104952	Sergeant vliegtuigmaker	Kon. Marine	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars (foto's John van Huijstee, kdo 469 =Kunrau,
Hulmer	Hendrik	105047	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Hulsbergen van	Steven	104482	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
IJsseldijk van	Pieter Alexander	104251	Sergeant 1e klasse	S.R.O.A.	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, commandant Nederlanders, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Inkman	Johannes Bernardus	104208	Wachtmeester 1e klasse	8 R.V.A.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, graafwerk, wrsch XI-a/z Gross Lübars
Israël	Izaak	104999	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Jager de	Huig	104213	Wachtmeester	4 R.H.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Janse	Nicolaas	108184	Sergeant fourier	8 R.I.	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, boerenarbeid, XI-a/z Gross Lübars
Jansen	Johan F.	104761	Sergeant Telegrafist	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Janssen	Mathias	104931	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Jong de	Willem	103114	Sergeant	10 R.I.	Stalag XI-a kdo Priemern, landbouw, kdo Walbeck, zandgroeve, XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII, ordonnans bij officieren
Jonker	Dirk Tjisse	106000	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Kam de	Willem	104109	Sergeant	7 R.V.A.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Kamp van	Gerardus Johannes	106236	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, XI-a/z Gross Lübars
Kersbergen	Pieter Johannes (Piet / Pietje)	104141	Wachtmeester	3 R.H.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, Lazarett Guben, XI-a/z Gross Lübars
Kerseboom	Hendrikus	103224	Sergeant	7 R.I.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Kersten	Wilhelmus Johannes (Willy)	104123	Wachtmeester	2 R.H.M.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, Res. Lazarett Guben, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Keunen	Hendrik Johannes Lodewijk Marie	106760	Sergeant	R.Jagers	Stalag XI-a, kriegsgefangenen lazarett Magdeburg, XI-a/z Gross Lübars, IV-b ??
Klompenhouwer	Petrus Henricus Johannes	104219	Sergeant 1e klasse	17 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, wrsch. XI-a/z Gross Lübars
Koejemans	Hendrik	103103	Sergeant	10 R.I.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII ordonnans bij officieren
Kolf de	Jacobus Johannes	106033	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, XI-a/z Gross Lübars
Kooi van	Wilhelmus Bernhardus	103029	Wachtmeester	4 R.V.A.	Stalag XI-a, kdo ? werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII, ordonnans bij officieren

Koop	Gerardus Johannes	103248	Sergeant	10 R.I.	Stalag XI-a kdo Priemern, landbouw, kdo Walbeck, zandgroeve, XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII, ordonnans bij officieren
Krapels	Johannes Laurentius (John / Jan)	105727	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers vanaf 10-7-1943, Bernburg vanaf 13-7-1943, tekenwerk vliegtuigbouw, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Kroes	Rudolf	108155	Sergeant	20 R.I.	Stalag XI-a wrsch kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Kroeskop	Hilbertus	104172	Sergeant 1e klasse	20 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Kroon	Adolf William	104615	Sergeant-Majoor - monteur	Kon. Marine	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars (dagboek Bökkerink)
Kruijs	Dirk	98382	Vaandrig	9 R.A.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Kuijk van	Johannes	104198	Korporaal	Kon. Marechaussee	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Kuijpers	Johannes Cornelis Theodorus (Jan)	104121	Wachtmeester	2 R.H.M.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Kuilman	Bernardus Hendrikus (Ben)	104181	Sergeant	11 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Kuit	Jan	104259	Wachtmeester	K.R.A.	Stalag XI-a, mogelijk III-b kdo Greibensee, XI-a kdo Aschersleben, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Laan van der	Bastiaan	104178	Fourier	7 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Land	Jan	103050	Wachtmeester	8 R.A.	Stalag XI-a kdo Priemern, landbouw, kdo Walbeck, zandgroeve, XI-a/z Gross Lübars, kdo Salzwedel, kdo Kunrau, kdo Salzwedel
Langeveld	Johannes Antonius	103014	Sergeant	5 R.V.A.	Stalag XI-a kdo Klötze, groentekwekerij, kdo Gardelegen, kdo Geestgottberg, kdo Kunrau, kdo Ferchland, XI-a/z Gross Lübars, kdo Kunrau, boeren arbeid
Leeuwen van	Cornelis Gerrit (Kees)	105644	Vaandrig	3 R.I.	Stalag XI-a, Oflag XXI-c, XXI-c/z, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Leeuwen van	Jacobus Everardus Willem	105814	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Leeuwen van	Lucas	105358	Sergeant	R.Genie	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Leeuwering	Jan	104684	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, XI-a/z Gross Lübars
Levinson	Cornelis Evert (Kees)	108464	Sergeant	6 R.I.	Stalag XI-a kdo? oogstwerk, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Liefheid	Gerardus Pieter	104676	Sergeant Majoor	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Ligtelijn	Martinus	104168	Sergeant	7 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Limonard	Willem Gerardus Bernard	104129	Fourier 1e klasse	5 R.A.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Lindner	Coenraad Antoon Adriaan	108404	Sergeant	6 R.I.	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, XI-a/z Gross Lübars
Loermans	Johannes Theodorus Bernardus (Joop)	107470	Sergeant	19 R.I.	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers Lager Friedrichshöhe 119/9, tekenaar, kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Loof	Bartholomeus Johannes	106844	Soldaat	R.Jagers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Louwerse	Eliza	105295	Sergeant Majoor	2 R.W.R.	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, kok, graafwerk
Lugten	Cornelis Adrianus	98715	Vaandrig	21 R.I.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Lustig	Jakob	103120	Sergeant	10 R.I.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Mathijssen	Jan Jack	104221	Sergeant 1e klasse	12 R.I.	Stalag XI-a, Lazarett Altengrabow, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, Res. Lazarett Guben, Revier Fürstenberg, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow, ging 18-4-1944 afgekeurd naar Nederland terug
Mathijssen	Wilhelmus Jacobus (Wim)	104140	Sergeant 1e klasse	1 R.W.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071 bouw barakken, XI-a/z Gross Lübars
Meijer	Antonius Joannis	105772	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Junkers wrsch. Aschersleben Junkers, fabrieksarbeid, XI-a/z Gross Lübars
Menting	Theodorus Reinirus	104157	Korporaal	Politie Troepen	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, XI-a wrsch Gross Lübars
Merwe van de	Matthijs (Thijs)	104202	Wachtmeester	2 Esk Pantser Wagens	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Mes	Arie	104148	Fourier	3 R.H.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, werkte in hoofdkamp
Metz	Pieter Dirk (Piet)	104205	Wachtmeester 1e klasse	2 R.H.	Stalag XI-a, III-d, kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars

Meulen van der	Romke	104596	Sergeant-konstabel	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Meulenberg	**Edmundus Johannes (Eddy)**	107104	Sergeant	11 R.I.	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers, 6 april 1944 naar kdo Ascherleben Junkers, werk geweigerd, 24 april 1944 naar Gross Lübars, 28 april weer terug naar Ascherleben, (voor 12 mei 1944 naar) XI-a/z Gross Lübars, overleden op 4-7-1945 aan ziekte opgelopen in krijgsgevangenschap
Moed	Jan	271454	Soldaat-kok	Kon. Marine	Stalag IV-b, IV-c kdo ?, XI-a/z Gross Lübars, kdo Osterburg, ontvluchtte samen met Piet Bakker op 3-4-1945
Molenaar	Pieter W.	105407	Sergeant menagemeester	K.Pontonniers Torpedisten	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Moreu	Jacob Marinus (Jaco)	103039	Wachtmeester	5 R.V.A.	Stalag XI-a kdo Priemern, landbouw, kdo Walbeck, zandgroeve, XI-a/z Gross Lübars, Ilag VII, ordonnans bij officieren
Mulder	Tjabring Hendrik	103044	Korporaal	1 R.V.A.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Muller	Jacob Willem (Jaap)	107344	Sergeant	3 R.I.	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers Lager 119/9, kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, XI-a/z Gross Lübars
Munck de	Fransiscus Pieter (Frans)	104111	Sergeant	Bereden Artillerie	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Nak	Hilbert (Jan)	104124	Wachtmeester	2 R.H.M.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, barakkenbouw, XI-a/z Gross Lübars
Netten	Jacobus Antonius	105684	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, gedwongen werk in vliegtuigfabriek, XI-a/z Gross Lübars
Niezen	Hendrik	108106	Sergeant	8 R.I.	Stalag XI-a, wrsch. XI-a/z Gross Lübars, kampwerk
Nijenhuis	Anton Jan	108149	Sergeant	8 R.I.	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, boerenarbeid, XI-a/z Gross Lübars (zie dagbiek Diepenbroek Barak 7)
Nolten	Thomas Arthur	106719	Korporaal	R.Jagers	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers Lager 119/9, kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Noordanus	Barend	105332	Sergeant	R.L.V.A.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Noordijk	Willem Cornelis	108027	Sergeant	4 R.I.	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Oberink	Herman Jan	104130	Wachtmeester	4 R.W.	Stalag XI-a, wrsch. XI-a/z Gross Lübars, geen werk uitgevoerd
Olden	Jacob	105876	Sergeant Majoor	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, IV-b ?
Otter	Jan	105128	Sergeant-vliegtuigmaker	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Ouwerkerk	Petrus Hermanus	104872	Sergeant Majoor	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Panhuis van	Klaas	105660	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers 11/10, vier weken voor straf, XI-a/z Gross Lübars, tolk, verpleger
Pelt van	Markus	103339	Sergeant	9 R.I.	Stalag XI-a wrsch. XI-a/z Gross Lübars
Peters	Peter Hendrikus (Piet)	104182	Korporaal kok	15 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, grondarbeid, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow op 6-10-1944 DU verklaard
Pijnacker	Arend Albertus	105726	Sergeant Fourier	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, gedwongen werk in vliegtuigfabriek, Lazarett Altengrabow, XI-a/z Gross Lübars
Ploeg	Cornelis Johannes	108542	Sergeant fourier	6 R.I.	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, landarbeid, XI-a/z Gross Lübars
Pouwels	Theodorus (Theo)	104193	Sergeant	11 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Pront	Samuel	108465	Sergeant	5 R.I.	Stalag XI-a, strafkamp XI-a/z Gross Lübars
Raat de	Jan	105538	Sergeant Rijinstructeur	3 R.Genie	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross-Lübars, kdo Diesdorf, kdo Wahrenberg
Rachenberger	Hendrik Willem	105929	Sergeant	Grenadiers Grensbataljon	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, geweigerd, XI-a/z Gross-Lübars
Rademakers	Albert M.H.	107034	Sergeant	11 R.I.	Stalag XI-a kdo wrsch. Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Ravenstijn	Gijsbert (Gijs)	104127	Wachtmeester	26 R.V.A.	Stalag IX-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, kdo Bernburg Junkers, werk in tuinderij
Regelmeijer	Jan	108309	Sergeant	20 R.I.	Stalag XI-a wrsch Gross Lübars, Ilag VII ordonnans bij officieren
Reiding	Jeppe Wiggert	103320	Sergeant	7 R.I.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Reinen	Johannes Josephus Cornelis (Jan)	104174	Sergeant Majoor stafmusikant	6 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Rentmeester	Marinus Johannes	104750	Sergeant marinier	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Rentrop	Hendrikus Antonius Everardus (Harry)	104204	Wachtmeester	2 R.H.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars

Ricken	Wilhelm	103028	Wachtmeester menagemeester	4 R.V.A.	Stalag XI-a wrsch Gross Lübars, Ilag VII, ordonnans bij officieren
Rijd van der	Tjalling	105574	Sergeant-kok	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Rijn van	Johannus	106162	Soldaat	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers 11/10, Gross Lübars
Roest	Johan Stephan (Jo)	104164	Wachtmeester	Remonte Depot	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow (kamergenoot Bökkerink)
Rooijen van	Jan	104254	Fourier	R.Kust Artillerie	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Rouffaer	Jan	104658	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Schaftenaar	Gerrit Frederik Adolf	108225	Sergeant	8 R.I.	Stalag XI-a kdo Calbe Lager 130/5H, Stalag XI-a, XI-a/z Gross Lübars
Scheepbouwer	Nicolaas (Nico)	107343	Sergeant	3 R.I.	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers, wrsch. XI-a/z Gross Lübars
Scheer van der	Simon	104975	Sergeant-bootsman	Kon. Marine	Stalag XI-a, XI-a/z Gross Lübars, bleef bij repatriëring ziek achter in Hildesheim
Schmelter	Adrianus	104335	Korporaal kok	1 R.Genie	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers vliegtuigbouw niet in V-a, Gross Lübars
Schneiders	Cornelius Heinrich	105544	Sergeant	Intendance	Stalag XI-a, kdo Bernburg Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Scholte	Johannes (Joop)	107919	Sergeant	4 R.I.	Stalag XI-a kdo Bernburg vliegtuigbouw, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Schomerus	Charles Henri	105768	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo vliegtuigbouw wrsch Aschersleben Junkers, werk geweigerd, Lazarett Altengrabow, XI-a/z Gross Lübars, vertrouwensman vanaf 1944 en magazijnmeester voor pakketten
Schoordijk	Martin Johan	104936	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Schopman	Frederik Theodor Maria	104312	Sergeant	8 R.I.	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10, geprotesteerd en naar XI-a/z Gross Lübars
Schouten	Johannes Fr.C.	104144	Sergeant	1 R.W.	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, vliegtuigbouw, XI-a/z Gross Lübars
Schultze	Theo	98842	Vaandrig	6 R.I.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c/z, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Slingerland	Willem Anthonius	104721	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Sloots	Henricus Martinus Cornelis (Hans)	107333	Sergeant	2 R.I.	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, kdo Bernburg Junkers, vliegtuigbouw, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Slot	Klaas Leendert	103034	Wachtmeester	4 R.V.A.	Stalag XI-a kdo Priemern, landbouw, kdo Walbeck 881/II zandgroeve, na werkweigering XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Smit	Hendrik Frederik	106658	Korporaal	R.Jagers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Smit	Pieter	106406	Sergeant	R.Jagers	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Smits	Cornelis	104846	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Soeters	Jan Frederik	104282	Brigadier	Infanterie KNIL	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Spitz	Martinus Johannes (Tiny)	108263	Sergeant	20 R.I.	Stalag XI-a mogelijk kdo Calbe, XI-a/z Gross Lübars
Spoor	Henri Willem	98714	Vaandrig	9 R..A.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Spreij	Klaas	106559	Soldaat	R.Jagers	Stalag XI-a kdo Bernburg, tekenaar, kdo Aschersleben Junkers Lager 11/10
Stalenhoef	Stephanus Gijsbertus Maria	108136	Sergeant	8 R.I.	Stalag XI-a kdo Kunrau 469/3H, XI-a/z Gross Lübars
Sterk	Jan	97213	Vaandrig	22 R.I.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Sterken	Albert	104176	Sergeant	20 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, kdo ?
Struijke	Cornelis Gijsbertus	104736	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Stulemeijer	Adrianus Bernardus Antonius Maria	98711	Majoor Aalmoezenier	Generale staf	Stalag IV-b, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow, vrijwillig aalmoezenier
Stuut	Eduard Arij	104170	Sergeant 1e klasse	20 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, XI-a XI-a/z Gross Lubars dagboek Stuut
Taale	Jacob	105877	Sergeant fourier	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, XI-a z/b Gross Lübars
Thoma	Wilhelm	106172	Fourier	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Tilburg van	Joseph	105657	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Timmers	Jan	105526	Sergeant Majoor	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars

Tol	Johannes Andries	106094	Korporaal	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers, tekenaar, kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Trum	Johnny Wilhelmus Adrianus C. (Jan)	104008	Korporaal	Korps Politie Troepen	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, ontvluchtte 13-4-1945
Valk van der	Gijsbertus Johannes	108594	Wachtmeester	1 R.A.	Stalag XI-a, wrsch. XI-a/z Gross Lübars, kdo Gross Lübars, boeren arbeid
Valstar	Johan Jacobus	105930	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a, Aschersleben Junkers kdo 11/10, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Veen	Pieter Gerrit	105909	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a Lazarett Altengrabow, XI-a/z Gross Lübars
Veer de	Albertus Johannes (Ab)	104114	Wachtmeester	2 R.H.M.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071 (werkte in Reppen), XI-a Gross Lübars
Vegter	Rentje	104711	Sergeant-Majoor-vliegtuigmaker	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Veld van 't	Krijn	104930	Sergeant Majoor	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Veneman	Hendrik	98378	vaandrig adjudant o.o.i.	K.N.I.L.	Stalag IV-b, Oflag XXI-c, Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Oflag 67
Verbeek	Johannes Adrianus (Jan)	106554	Sergeant	R.Jagers	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers, kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, wrsch. XI-a/z Gross Lübars
Verbeek	Johannes Gerhardus	104009	Sergeant	R.Jagers	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, wrsch. XI-a/z Gross Lübars
Verberk	Theodorus Johannes (Theo)	104214	Wachtmeester	2 R.V.A.	Stalag XI-a, III-d kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars, Lazarett Altengrabow
Verduin	Henri Peter	105769	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Vermeulen	Jacob Jan (Jaap)	107918	Sergeant Majoor	4 R.I.	Stalag XI-a kdo Bernburg Junkers tekenaar, wrsch daarna Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Vervat	Karel	104177	Fourier	7 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071 XI-a/z Gross Lübars
Visser	IJpe Herman Frits	103279	Sergeant	7 R.I.	Stalag XI-a kdo ? landbouwarbeid, wrsch. XI-a/z Gross Lübars
Vogelaar	Nicolaas Tjebbe	105793	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Vos	Johannis (Jo)	108513	Soldaat	3 R.I.	Stalag XI-a kdo Aschersleben Fa. Junkers AG Lager 11/6, kdo Bernburg lager 119/9, IV-d, IV-g kdo Leipzig HASAG Lager 110, kdo Groitzsch Erla Werke Schützenhaus
Vos	Theodorus Johannes Nicolaas	108215	Sergeant	20 R.I.	Stalag XI-a kdo Calbe Altmärkische Brauhaus Lager 130/5H, kdo Friedensau 298/1, kdo 120/1, XI-a/z Gross Lübars
Voss	Alko	104557	Sergeant Majoor	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Vrede de	Johannes (Jan)	104147	Wachtmeester	1 Esk Pantser Wagens	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a Gross Lübars, kamergenoot Bökkerink
Vries de	Cornelis	104605	Sergeant Majoor	Kon. Marine	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars (zie verslag Stulemeijer)
Vries de	Engelbertus Marinus Anthonius (Bertus)	105885	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars (dirigent koor in Gross Lübars)
Vries de	Sipke Johannes	104779	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Vringer de	Jacobus Johannes	105835	Korporaal	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers 11/10 vertrouwensman in Aschersleben Junkers 2.13.95 inv.100, XI-a/z Gross Lübars
Waelpoel	Eduard	104709	Sergeant	Kon. Marine	Stalag XI-a, mogelijk XI-a/z Gross Lübars
Wal van der	Johan (Jo)	104015	Huzaar 2e klasse	4 R.H.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, XI-a, Gross Lübars Ilag VII-z ordonnans bij officieren
Wamsteeker	Arnoldus Cornelis Jacobus	106028	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Weide van der	Jan Theodorus	104183	Sergeant 1e klasse	15 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Werkhoven van	Willem Cornelis (Bill)	105339	Sergeant	Kon. Marine M.L.A.	Stalag XI-a, werk geweigerd, XI-a/z Gross Lübars
Werven van	Willem	104179	Sergeant	7 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, XI-a wrsch Gross Lübars
Wilk van der	Nicolaas	105788	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers A.G. Lager 11/10, werk geweigerd, Lazarett Altengrabow, XI-a/z Gross Lübars, op 10-2-1944 vrijgelaten naar Amersfoort
Willemsen	Albertus Reinardus	108214	Sergeant	8 R.I.	Stalag XI-a, wrsch. XI-a/z Gross Lübars
Wolzak	Jan Elbert	103033	Wachtmeester	5 R.V.A.	Stalag XI-a kdo Bretsch Lager 67/2, op 21-7-1943 gevlucht, gearresteerd, IX-b, wrsch XI-a/z Gross Lübars, is op 7-3-1944 gevlucht en daarna ondergedoken

Zalm van der	Gerardus Maria Johannes	105868	Sergeant	R.Grenadiers	Stalag XI-a kdo Aschersleben Junkers, vliegtuigindustrie, XI-a/z Gross Lübars, is samen met nog 4 Nederlanders ontsnapt en weer gearresteerd
Zee van der	Heere	104217	Sergeant Majoor	17 R.I.	Stalag XI-a, III-b kdo Greibensee Lager 1071, XI-a Gross Lübars
Zwaal	Gerard Marinus Tonny	106762	Soldaat ordonnans	R.Jagers	Stalag XI-a kdo Salzwedel Fa. Metzler, Burgstrasse 77 Salzwedel Lager 737/4, electricien, kdo Bernburg, kdo Aschersleben Junkers, tekenaar, fotograaf, metselaar, XI-a/z Gross Lübars

16. Bijlage B:

Gereconstrueerd grafboek van het Standortfriedhof
Begravingen van Polen, Italianen, Fransen, Belgen, Amerikanen, Britten en Nederlanders
(gesorteerd op sterfdatum / grafnummer)

achternaam	voornaam	EKM	geboortedatum	geboorteplaats	sterfdatum	graf
Bisenstein	Judel	32 (XI-a)	1917-03-16	Beresa Kartusca	1939-09-12	1
Drosoniak	Josef				1939-09-13	2
Hetmannski	Xaver		1909-11-29	Grzybowo	1939-09-14	14
Majewski	Filip	138 (XI-a)	1911-11-13	Anusin Brest-Litowsk	1939-09-19	4
Golis	Edward		1917-10-23	Niemczach	1939-09-26	5
Fofara	Franc		66 jaar		1939-09-28	6
Koztowski	Lucjan			Lototow	1939-09-29	7
Dabrowski	Alexander		1914-12-06	Glinianka	1939-10-02	7
Korniszuk	Josef		1909-06-12	Staw	1939-10-02	9
Kochan	Eduard				1939-10-04	10?
Dalchau	Gustav		1901-09-28	Poruja Wolsztyn	1939-10-09	11
Kurzyk	Joseph		1909-03-15	Kattowitz	1939-10-11	12
Nowak	Ludwik				1939-10-14	13?
Nowak	Franciszek		1912-03-30	Smilowo-Gostyn	1939-10-15	14
Platkoszki	Ludwik		59 jaar	Przyrow	1939-10-15	15
Wysocki	Wladislaw			Fordon-Bromberg	1939-10-16	16
Krajewski	Josef		1901-02-20	Liszkowo	1939-10-13	17
Robaschek	Jan		1866.	Ludwikowa-Peterikau	1939-10-25	19
Tomaszewski	Alfons		1912-04-07	Antoniow	1939-10-26	20
Solbach	Johann		1885.	Karzanoe-Czelze	1939-10-28	21
Kujawski	Jan	77			1939-10-29	22?
Stodolka	Stanislaw		1911-05-01	Podlesie-Woloszowa	1939-10-30	23
Pogado	Michal		1910-12-21	Petersburg	1939-11-01	24
Kemnitz	Mieczyslaw				1939-11-02	25?
Mazurkiewicz	Michal		1906-09-14	Jezierna	1939-11-03	26?
Stepien	Jozef		1899-01-04	Wielun	1939-11-04	27
Lochina	Peter				1939-11-06	28?
Pawlowski	Leon		1904-02-23		1939-11-06	29
Latala	Jan				1939-11-10	30?
Chojnacki	Kazimierc		1914-11-17	Kalisch	1939-11-20	31
Kolodziejski	Adam	35498	1893-12-12	Radom	1939-09-21	32
Cal	Jan	24158			1939-12-01	33
Szczepaniak	Mieczyslaw		1914-03-28	Hohensalza	1939-12-05	34
Litwinski	Wladyslaw	17438 (XI-a)	1925-12-10	Lubochin-Swiecie	1939-12-12	35
Liwczyc	Salomon	19909 (XI-a)	1912-09-05	Warszawa	1939-12-11	36
Kopelman	Jakub		1903-06-06	Jablonow	1939-12-23	37
Janus	Stefan	23413 (XI-a)	1905-12-10	Hamulin	1939-12-31	38
Kosmulski	Czeslaw	22083	1898-06-18	Warszawa	1940-01-02	39?
Wilczak	Walenty	30603 (XI-a)	1909-01-30	Sedzinko-Szamotuly	1940-01-21	40
Kliczka	Josef	6255	1902-07-10	Perepelnicki	1940-02-05	41?
Ziolkowski	Jan	20118	1915-11-04	Skrinken-Schietz	1940-03-07	42?
Frontczak	Wladyslaw		1903-08-28	Klodada-Kolo	1940-03-07	43?
Maciewicz	Bronislaw	5566 (XI-b)	1911-07-27	Wola-Rrezna-Garwolin	1940-03-13	44?
Balaj	Mikołaj	23214	1899-04-26	Wysznice	1940-03-14	45?
Stefanski	Marian		1904-08-15	Bobrowniki-Lipno	1940-03-29	46?
Sledz	Josef	32672	1908-03-01	Konin-Nowy Tomys	1940-03-30	47?
Kozlowski / Kozolubsji	Wladyslaw		1917	Kaltwasser	1940-05-18	48
Jedrzejewski	Czeslaw	10671 (XI-b)	1908-10-08	Lapinoz-Rypin	1940-05-24	49
Nowicki	Theodor	30760 (XI-a)	1907-05-04	Orzeskow	1940-06-04	50
Gilain	Andre		1919-10-26	Bois de Villers	1940-06-09	51?
Houtten van	Roger		1913-11-19		1940-06-10	52?
Gigot	Paul (Marie Joseph Gislain)		1903-09-26	Dinant	1940-06-10	53?
Baranowski	Teofil		1916-12-16	Pieszczydla	1940-06-18	54

Charles	Josef		1911-04-02	Chatelet Hainaut	1940-06-20	55?
Mackiewicvz	Antoni	19229 (XI-b)	1905-06-25	Posen	1940-06-28	56?
Muszowiec	Konstanty		1917-09-17	Czerty-Molodeczno	1940-06-25	57
Frackowiak	Leon	10045 (XI-b)	1905-06-25	Posen	1940-06-28	58
Spica	Wladyslaw		1904-11-11	Zalesie-Tucholo	1940-06-29	59
Jaak	Gzeus	67294 (XI-a)	1898-12-02	St. Kastelije Antwerpen	1940-08-17	
Martin	Maurice	93318	6-4-1904?	Bourge Courcelle-Somme	1940-08-24	
Knaepen	Hubert	50189	1914-01-14	Alken-Limburg	1940-09-14	
Guillaume	Rene	60458	1917-12-29	Favigney-Luxemburg	1940-09-19	
Huper	Alexis	78827	1901-07-19	Frameries-Henegouwen	1940-09-19	
Grandjean	Paul	70745	1919-05-02	Petit Fays-Namur	1940-09-21	
Duda	Stanislaw	4387 (XX-b)	1907-04-06	Konty	1940-09-25	72
Lamberth	Charles	98613 (XI-a)	1899-03-25	Planchet les Mine	1940-09-28	
Kopazynski	Wodzimirz	5147 (XI-b)	1908-03-09		1940-09-30	
Jamand	Iwan	34312	1895-05-23	La Reid-Liege	1940-10-02	
Delehambre	Pierre	45031	1912-08-02	St Servois-Namur	1940-10-13	
Frattaruolo	Ernest	97877	1915-03-22	Toulon-Var	1940-11-16	80
Courant	Pierre	95840	1904-03-07	Lovient	1940-11-19	81
Bette	Henri	46863 (XIII-a)	1906-01-13	Saint Josse Ten Node-Brabant	1940-11-31	83
Leroy	Louis Eugène	78270 (XIII-a)	1906-05-04	St Christophe-Aisne	1940-12-06	84
Dieu	Georges	64091	1908-10-18	Paturages-Hainaut	1940-12-09	85
Crepin	Désiré	20644 VI-b	1915-03-17	Bohain-Aisne	1940-12-15	86
Grajkowski	Kazimierz	6353	1913-01-18	Waszezyk	1940-12-18	87
Extergheur	Emile	63340	1899-12-11	Hodeghem oostvlaanderen	1940-12-23	88
Doby	Jules	60944	1910-01-22	Aubigny	1940-12-24	89
Kobylanski	Piotr		1915-02-25	Bednarow	1941-03-27	onbekend
						103
						116
Josijevic	Milovan					122
Ilic	Isidor					123
Sieczka	Kasimierz		1913-12-14	Skarzysko-Kielce	1941-07-09	128
Schulz	Stefan		1903-02-09	Jastrzebiki Kalisch	1941-12-06	154
Skrabacz	Ludwik		1918-08-02	Ilkowice-Rudno	1942-04-09	173
Miletic	Svetomir					175
Dybynski	Jan	2316	1903-10-16	Wieliczka	1942-06-15	177
Nedeljkovic	Dragoslav					182
Tolboom	Ferdinandus Marcellianus Theodorus	106130 (XI-a)	1913-08-11	Den Haag	1943-06-24	206
Clement	Cornelis Anthonie	104542 (XI-a)	1898-09-03	Wissekerke	1943-08-01	209
Kolanowski		10589	1909-02-11	Osasa-Sawin	1943-08-17	211
Philix	Hendrikus	104755 (XI-a)	1900-03-26	Gorinchem	1943-08-26	212
Magalinski	Wincenty	59427	1901-02-16	Gajleszy	1943-10-27	215
Leon	Antoni	177697 (X-b)	1908-05-28	San Piasi Compobasso	1943-11-10	216
Tibri	Rocco	180860 (X-b)	1900-08-16	Bolognano Pescara	1943-11-18	218
Cannata	Giovanni	118029 (XI-a)	1904-06-11	Catania	1943-12-03	220
Gammon	Ernest	140543 (XI-a)			1943-12-18	
Muratori	Alpino	163980 (XI-b)	1911-07-13	Maranello	1943-12-20	224
Nivoix / Nivoit ?	André				1943-12-27	225
Segat	Giovanno	183186 (X-b)	1911-03-11	Mansaé Treviso	1944-01-08	226
Spinosa	Giuseppe	119604 (XI-a)	1913-05-22	Napoli	1944-01-10	227
Nistico	Vitaliano	250799 (X-b)	1913-05-24	Catanzaro	1944-01-17	228
Sekhar / Sechar	Josef	7988 (Dulag 126)	1912-03-12	Kibi, Vileika	1944-01-21	229
Tagliazucchi	Pietro	163972 (XI-?)	1911-01-09	Spillamberto Modena	1944-01-24	230
Baruzzi	Francesco	157518 (X-b)	1919-12-10	Brescia	1944-01-24	231
Fuschi	Nicola	190406 (X-b)	1920-05-24	Silvi Feramo	1944-01-25	232
Santin	Giovanni	103796 (XI-a)	1924-02-27	Azzano Decinio	1944-01-29	233
Villa	Emilio	167424 (XI-b)	1909-07-26	Calusio d'Adda	1944-01-30	234
Leonelli	Torquato	9142 (I-a)	1914-11-26	Pievidi Brebba	1944-01-31	235
Antinori	Enedio	118717 (XI-a)	1921-02-14	Turino	1944-01-31	236
Sonnate	Giovanni	20271 (I-a)	1915-12-16	Tarento	1944-02-02	237

Paleari	Giovanni	119684 (XI-a)	1913-05-09	Semiana Lonillioni	1944-02-06	238
Capacchione	Leonardo	190373 (X-b)	1911-05-06	Canise Bari	1944-02-08	239
Longobardi	Ernesto	179611 (?)	1904-11-10	Castellamare di Stabia Napoli	1944-02-11	241
Pittini	Elio	137707 (XI-a)	1907-02-28	Chiusaforte Udine	1944-02-19	242
Verderio	Pieterino	136371 (XI-a)	1911-08-06	Vimecate Milano	1944-02-20	243
Bonzano	Aldo	13274 (I-a)	1922-01-08	St. Giorgio Manferrato	1944-02-20	244
Della Valle	Quarto	118496 (XI-a)	1923-10-08	Monto Comobro	1944-02-21	245
Lorenini	Benjamino	159157 (XI-b)	1923-01-08	Recanati Macerata	1944-02-25	246
Janoni	Nicola	20401 (I-a)	1918-03-30	Salerno	1944-02-28	247
Cianciaruso	Michile	186617 (X-b)	1919-04-19	Bernarda Mutera	1944-03-01	248
Perdelli / Pedrelli	Enio	178472 (X-b)	1924-03-24	Vetto d'Ensa Reggio Emilia	1944-03-01	249
Tanzilli	Giovanni	192190 (X-b)	1915-03-27	Rocesecca	1944-03-02	250
Scarino	Primo	118344 (XI-a)	1924-10-15	Grotte St. Stefano	1944-03-02	251
Sadocco	Basillio	9047 (I-a)	1893-02-13	Monselia	1944-03-08	254
Biz	Antonio	102649 (XI-a)	1917-12-15	Valmereno Trevisio	1944-03-10	256
Castellio	Candio	198113 (X-b)	1914-12-10	Casal Bogono Torino	1944-03-09	257
Bongarzone	Carlo	110280 (XI-a)	1920-01-24	Magliano Salino	10-5-31944	258
Bruno	Domenico	176589 (X-b)	1922-08-16	Altravilla Irpina Avellino	1944-03-16	259
Arrivabeni	Lucio	110968 (XI-a)	1923-12-13	Canaro	1944-06-13	260
Mastelloni	Domenico	118568 (XI-a)	1923-02-05	Massa Lagrense Napoli	1944-03-17	261
Tonini	Aldo	1349 (I-a)	1908-02-04	Porto Montovano	1944-03-20	262
~~Ewart~~	~~William Howard~~	~~39021884~~	-	~~California~~	~~1944-03-21~~	-
Bresciane	Giuseppe	194946 (X-b)	1912-02-26	Arane Pelesine	1944-03-22	263
Jannitelli	Pasquale	165972 (XI-b)	1909-02-24	Colci al Volturno	1944-03-22	264
Pettinari	Ruggero	8375 (I-a)	1920-08-07	Martino Pereto	1944-03-24	265
Perin	Oreste	191212 (X-b)	1924-12-02	Isola Vecentina	1944-03-25	266
Bernardi	Luigi	118559 (XI-a)	1926-11-22	Prato Firenze	1944-03-25	267
Bertoldini	Natale	4010 (I-a)	1913-08-02	St. Vitoni Monte	1944-03-26	268
Nobile	Giovanni	167115 (XI-b)	1923-10-22	Ostani Brindisi	1944-03-26	269
Magni	Paolo	8369 (I-a)	1908-08-15	Voltidi	1944-03-27	270
Carbo	Francesco	250235 (X-b)	1914-04-12	Fonti Littoria	1944-03-27	271
Della Libera	Allessandro	173568 (X-b)	1906-09-04	Creola Padova	1944-03-29	272
Stroppa	Piero	110480 (XI-a)	1912-06-12	Villevesio	1944-03-30	273
Palatas	Joseph M. (Joe)	141754 (XI-a)	1921-06-24		1944-04-11	274?
Clement	Louis					275
Spriggs	John H.	35631027			1944-04-27	279
Spasojewic	Vojislav					282
Osten						283
Coleman	John					285
Guastella	Joe	0-818860			1944-08-22	286
Bastiaanse	Jacobus Wilhelmus	104118 (XI-a)	1898-10-27	Bergen op Zoom	1944-09-01	288
Trzmiel	Władysław				1944-09-04	289?
Hut	Filip					290
Gratowska / Grabowska	Ingwiga Adela	46233 (XI-a)	42 jaar		1944-10-07	291
Posmych	Ryszard		1927.		1944-10-07	292
Granos	Feliks	46235 (XI-a)	1902-05-17		1944-10-08	293
Laleski / Załęski	Stanisław	46237 (XI-a)	1907-01-06		1944-10-08	294
Szymek / Syymiel / Szymd	Włodzimierz	46238	1899-01-14	Budrowo	1944-10-09	295
Kobierski	Roman	46236	1910-01-15		1944-10-10	296
Rewkowska	Maria Ewa	46239 (XI-a)	1918-09-12	Herodegu-Minsk	1944-10-10	297
Kleinszmidt	Bronisław				1944-10-14	298
Sadkiewicz / Satkiewicz	Zdzisław	46524 (XI-a)	1903-02-05	Zbikow-Pruszkowa	1944-10-10	299
Proszkowski	Jerzy		1910-07-04	Charków	1944-10-11	300
Trawiński	Roman	47301	1888-01-15	Warszawa	1944-10-12	301
Gebethner	Tadeusz	47362	1897-02-18	Warszawa	1944-10-14	302
Drozdowicz / Drosdowicz	Stanisław	47303	1901-10-20	Warszawa	1944-10-14	303
Krasuski	Andrzej Piotr	47260	26-11-1871	Warszawa	1944-10-16	304
Jabłońska	Zofia Janina	46972	1918-10-23	Warszawa	1944-10-16	305
Barski	Zdzisław / Dziela	47398	1914-09-17	Warszawa	1944-10-22	306
Przepierzyński	Marian	47349	1918-11-14	Poznań	1944-10-23	307

Mozol	Antoni	45998	1892-01-06	Barakoczicza	1944-10-23	308
Dronet	Władysław	47258	15-03-1893	Kalisz	1944-10-23	310
Głotkiewicz / Glodkiewicz	Zofia	46954	1920-05-01	Warszawa	1944-10-24	311
Kacpizycki	Władysław	47406 of 47405	1914-11-17	Begno	1944-10-24	312
Orlicki	Feliks	47403	1892 of 1899-10-15	Kosno / Warszawa	1944-10-25	313
Goetzen	Lucian	47394	1926-11-08	Warszawa	1944-10-29	314
Świetlik	Zygmunt	47173	1917-08-30	Wirów	1944-10-31	315
Maciejuk	Jan	47559	1921-12-12	Warszawa	1944-11-02	316
Kostecki	Andrzej	47387	1926-11-06	Wlodzimierz Warszawa	1944-11-03	317
Miszkiewicz / Kiskiewiecs	Kazimierz	47568	1913-03-03	Warszawa	1944-11-04	318
Kasztelan	Sylwester	47261	1924-11-30	Rubini Poznań	1944-11-05	319
Żołądek	Irena Danuta	46970 (XI-a)	1925-09-30	Warszawa	1944-11-06	320
Repliński	Stefan	47385	1926-07-15	Warszawa	1944-11-09	323
Romanowski	Tadeusz	47175	1920-09-23	Radom	1944-11-13	324
Bracławiec	Marian	45854	1909-01-01		1944-11-17	325
Bauer	Konstancja	47015	1887-10-27	Grape Czerchosada	1944-11-17	326
Krajewska	Halina	46969	1924-12-06	Skorraczew	1944-11-20	327
Jędrzejewski	Stanisław	47560	1908-03-09	Warszawa	1944-11-21	328
						329
Kwiatkowski	Zdrisław	47391	1927-03-18	Lublin	1944-11-23	330
Głuszyński	Władysław/Stanisław	47600	1921-01-04	Warszawa	1944-11-25	331
Gimziński	Ryszard	47643	1926-11-13	Warszawa	1944-12-08	332
Rajewski	Jerzy	45460	1925-03-22	Warszawa	1944-12-10	333
Plachciński / Ptachinski	Andrzej	47613	1912-01-20	Warszawa	1944-12-16	334
Buczyński	Leszek	45774	1928-02-20	Warszawa	1944-12-24	335
Orłowski	Stanisław	45197	1912-01-14	Pułtusk	1944-12-26	336
Jedliński	Marek	46057	1913-09-08	Białystok	1945-01-02	337
Nycz	Józef	46328	1896-03-19	Piscozowicze	1945-01-03	338
Miller	Mieczysław	140862	1920-10-17	Warszawa	1945-02-23	349
Zivkovic	Dimitrije					351
Godlewski	Zbigniew	46131	1928-11-17	Warszawa	1945-03-26	359
Burak	Bronisław Jan	45947	1911-04-07	Iwienice	1944?	onbekend
Szemiot	Mikołaj				onbekend	onbekend
Sawicki	Janusz Bohdan	140419	1925-06-21	Hrubieszów	1945-03-08	onbekend
Pupko / Pupka	Bronisław	45973	1893-01-02	Iwiekiec	onbekend	onbekend
Wenda / Wende	Marceli	47118	1926-01-07	Mogielnica	onbekend	onbekend
Block	Lawrence	094532 (III-a)	1921-01-04	Los Angeles	1945-03-30	361
Forjan	Warren A.	33833262	1924-08-05	Pennsylvania	1945-04-11	364
Sligh	William L.	33657358		Virginia	1945-04-21	370
Goumy	Emilian		1900-05-14	Chamaliéres	1945-04-30	onbekend
Górski	Stanisław	45781	1925-10-25	Poznań	1945-05-31	onbekend

	Amerikaan
	Brit
	Fransman of Belg
	Italiaan
	Nederlander
	Pool
	Serviër of Joegoslaaf

17. Bijlage C

Begravingen van Italianen op de begraafplaats Altengrabow-West (gesorteerd op grafnummer)

Gegevens uit eigen onderzoek in Bundesarchief en digitaal archief Bad Arolsen.

achternaam	voornaam	EKM	geboortedatum	geboorteplaats	sterfdatum	graf
Narducci	Domenico	167043 (XI-b)	1921-10-08	Bari	1944-03-31	1
Davoli		166729 (XI-b)	1914-08-20	Villacela	1944-03-31	2
Feschella	Gioacchino	137193 (XI-a)	1919-10-10	Scordini	1944-04-01	3
Monte del	Amedeo	196398 (X-b)	1923-03-07	Ferentino	1944-04-02	4
Grespan	Domenico	190090 (X-b)	1913-08-11	Zenciniana	1944-04-02	5
Merillo	Cosimo	185919 (X-b)	1912-03-15	Fragneto Labbate	1944-04-03	6
Carsaretto	Tarcisio	175191 (?)	1911-01-16	Castelnuvo	1944-04-03	7
Ravagni	Livio	186504 (X-b)	1914-06-07	Cadine Rento	1944-04-03	8
Lapatini	Gianfranco	191899 (X-b)	1915-03-16	Lodi Milano	1944-04-04	9
Donatoni	Vittorio	195691 (X-b)	1914-12-12	S. Ambrogio	1944-04-04	10
Laspina	Francesco	166441 (XI-b)	1918-10-27	Raddusa	1944-04-04	11
Pece	Guiseppe	193225 (X-b)	1913-08-23	Vionale Venezia	1944-04-05	12
Antechini	Appio	136677 (XI-a)	1923-12-02	Miliarino	1944-04-05	13
Gurri	Vafro	118691 (XI-a)	1927-06-25	Montisoi	1944-04-07	14
Santoni	Lorenzo	119757 (XI-a)	2921-09-29	Catel Sardo	1944-04-08	15
Santangelo	Lorenzo	193877 (X-b)	1911-02-02	Busso Campobasso	1944-04-09	16
Scaffidi	Paolo	138198 (XI-a)	1909-09-25	Palermo	1944-04-09	17
Grasso	Giovanni	118909 (XI-a)	1925-07-06	Messina	1944-04-09	18
Bellinelli	Paolo	110622 (XI-a)	1911-06-16	Villa nova Marchesano	1944-04-10	19
Cesarini	Luigi	19836 (I-a)	1913-11-09	Calle Irvino	1944-04-11	20
Poppi	Romeo	110430 (XI-a)	1910-02-28	Faggio di Piano	1944-04-11	21
Marino	Domenico	250541 (X-b)	1923-10-03	Mozzagrogna	1944-04-11	22
Persili	Antoinio	168181 (XI-b0	1923-09-27	Tivoli	1944-04-12	23
Tomasello	Secondo	1360 (I-a)	2924-10-26	Monichiari	1944-04-12	24
Gollo	Isaia	3726 (I-a)	1908-07-21	Garezio	1944-04-13	25
Magna	Carmine	190402 (X-b)	1923-12-11	Laureana	1944-04-14	26
Varasso	Emedio	186402 (X-b)	1926-07-23	Castiglione	1944-04-14	27
Alberelli	Giovanni	137942 (XI-a)	1911-01-06	Quinzano d'Oglio	1944-04-14	28
Rossi	Nicola	191117 (X-b)	1921-12-06	Vatori	1944-04-13	29
Tovaglio	Gino	164480 (XI-b)	1920-03-12	Trevesio	1944-04-16	30
Frontavi	Corrado	21449 (I-a)	1917-08-11	Pacconi	1944-04-16	31
Angels de	Ettore	24281 (307)	1916-05-04	Milano	1944-04-17	32
Celli	Aldo	10113 (I-a)	1921-11-21	Jasaldo	1944-04-18	33
Marinelli	Ernesto	119565 (XI-a)	10-5-1893	Terano	1944-04-19	34
Pinamonti	Angelo	110783 (XI-a)	1909-08-07	Tuenna	1944-04-20	35
Placido	Antonio	6227 (I-a)	1910-07-21	Rionero/Volturno	1944-04-20	36
Beretta	Francesco	136592 (XI-a)	1912-10-28	Monza	1944-04-20	37
Zampieri	Pietro	194023 (X-b)	1911-08-09	Candiana	1944-04-22	38
Sabastiano	Antonio	195210 (X-b)	1912-06-14	S. Groce di Magliano	1944-04-24	39
Gicchelli	Giuseppe	163907 (XI-b)	1920-05-19	S. Valentino Pescara	1944-04-26	40
Marelli	Christoforo	18939 (I-a)	1910-07-07	Roma	1944-04-26	41
Ferrario	Francesco	12498 (I-a)	1921-10-22	Timomilanesi Milano	1944-04-27	42
Abatescianni	Giuseppe	175166 (X-b)	1912-02-09	Bari	1944-04-27	43
Basso	Olindo	185386 (X-b)	1916-10-09	Mocena Vicenza	1944-04-27	44
Alessandria	Sttimo	21021 (I-a)	1923-11-10	S. Maria Lamarra	1944-04-29	45
Grossi	Ennio	166351 (XI-b)	1922-10-14	S. Bagio Cima Imperia	1944-04-29	46
Cervelli	Vito	198449 (X-b)	1917-10-18	Bitonto Bari	1944-04-29	47
Tarenzi	Paolo	250008 (X-b)	1910-11-28	Valera Frata	1944-05-02	48
Fransceschini	Paolo	172461 (X-b)	1910-09-10	Mareno di Piave	1944-05-02	49
Napoleno de		119788 (XI-a)	1918-08-03	Gazoldo Mantiva	1944-05-03	50
Caradinni	Giuseppe	103812 (XI-a)	1910-05-13	Cernobbio Como	1944-05-04	51
Ramari	Felice	166473 (XI-b)	1917-10-01	Vaeverde Pavia	1944-05-06	52
Cusmano	VIto	19259 (I-a)	1916-03-26	Castel Vetrano	1944-05-06	53

Savaneschi	Vittorio	177907 (X-b)	1915-05-11	Pieve del Cairo	1944-05-07	54
Porega / Porrega	Venanzio	166257 (XI-b)	1918-10-03	Casoli Chieti	1944-05-07	55
Dimizio	Domenico	167418 (XI-b)	1922-06-24	Mone Sachio Benevento	1944-05-08	56
Ferrara	Giovanni	137194 (XI-a)	1919-11-05	Ancri	1944-05-10	57
Lungo	Manlio	137692 (XI-a)	1919-01-01	Castelforte	1944-05-10	58
Golus	Olindo	103441 (XI-a)	1921-06-19	Aquila Udine	1944-05-11	59
Mustilli	Giovanni	194139 (X-b)	1921-09-25	Morronence Sannio Compobasso	1944-05-11	60
Tamburro	Libero	182923 (X-b)	1919-12-07	Baranello	1944-05-11	61
Consorte	Domenica	196169 (X-b)	1912-01-26	S. Vittorine l' Aquila	1944-05-11	62
Grotti	Carlo	110741 (XI-a)	1919-11-12	Castiglione	1944-05-13	63
Bartolo de	Nino	187286 (X-b)	1922-02-15	Bisignano Cosenza	1944-05-14	64
Bruno	Angelo	136039 (XI-a)	1913-01-09	Valloriate	1944-05-14	65
Calliagno	Giuseppe	179949 (X-b)	1918-06-21	Palagonia	1944-05-14	66
Caneni	Vittorio	118591 (XI-a)	1917-06-12	Carrara	1944-05-14	67
Zingarelli Pasanisis	Çosimo	166379 (XI-b)	1923-10-22	Manduria Taranto	1944-05-16	68
Innocenti	Renato	185929 (XI-?)	1914-11-14	Firenze	1944-05-17	69
Parigo	Emilio	163917 (XI-b)	1921-04-10	Conche Venzia	1944-05-17	70
Ideari	Bartoli	110762 (XI-a)	1911-11-28	Cetto Padovana	1944-05-19	71
Oneadri / Quadri	Napoleno	172312 (X-b)	1911-07-06	Monte Galda	1944-05-21	72
Leone	Salvatore	178738 (X-b)	1909-11-15	Vetiniglia Palermo	1944-05-22	73
Micheletti	Celestino	163843 (XI-b)	1920-07-03	Paladina Bergamo	1944-05-24	74
Spadoni	Dino	190719 (X-b)	1922-05-23	Buggianesi Pistoia	1944-05-27	75
Beccaro	Giovanni	186519 (X-b)	1916-08-26	S. Andrea di Campo	1944-05-28	76
Lemgo	Nicola	136782 (XI-a)	1923-06-06	Baselice (Benevento)	1944-05-28	77
Quatroni	Pietro	166930 (XI-b)	1923-08-23	Vito Inferiore	1944-05-29	78
Lenzini	Giulio	159116 (X-b)	1910-01-29	USA	1944-05-30	79
Calcie	Giuseppe	110823 (?)	1921-09-02	Elsane	1944-06-05	80
Zarambella	Giecondo	24511 (I-b)	1912-02-08	Curtarola (Padova)	1944-06-04	81
Vangelisti	Giovanni	137412 (XI-b)	1918-11-25	S. Maria	1944-06-08	82
Cestari	Giovanni	110282 (XI-a)	1922-07-22	Trento	1944-06-10	83
Perassolo	Giacomo	103433 (XI-a)	1924-01-01	Grondoma Alessandria	1944-06-10	84
Tochia	Agostino	11839 (I-a)	1923-05-27	Migliarino Catanzaro	1944-06-10	85
Bacci	Guido	175547 (X-b)	1917-05-07	Vicchio Muggello	1944-06-12	86
Baio	Mario	110332 (XI-a)	1911-11-22	Romani Brienza	1944-06-12	87
Toldo	Antonio	169021 (XI-b)	1924-05-13	Valdastico	1944-06-12	88
Bernareggi	Armandi	102629 (XI-a)	1924-01-12	Bergamo	1944-06-15	89
Occhio	Antonio	164067 (XI-a)	1916-08-27	Pontelandolfo Benevento	1944-06-15	90
Calabrese	Pasquale	137267 (XI-a)	1909-06-09	Barletta	1944-06-15	91
Infurchia	Angelo	165736 (XI-b)	1922-03-22	Parma Montechiaro Agrigento	1944-04-16	92
Bergono	Tarlizio	110894 (XI-a)	1923-02-24	Musile Piave Venezia	1944-06-17	93
Bazzani	Franco	1585 (I-a)	1924-05-25	Derovere	1944-06-18	94
Vietri	Antonio	250894 (X-b)	1923-01-17	Grotta Minarda	1944-06-19	95
Barzachi	Cesare	102837 (XI-a)	1910-10-13	Milano	1944-06-19	96
Trevisan	Mario	103956 (XI-a)	1916-05-20	Venezia	1944-06-21	97
Bonci	Quintilio	180846 (X-b)	1910-03-14	Casole d'Erza	1944-06-23	98
Varze	Michele	118894 (XI-b)	1923-08-05	Tortereto	1944-06-23	99
Mandello	Anastasio	185051 (X-b)	1911-10-18	Granmichele	1944-06-26	100
Leccio	Anastasio	20058 (I-a)	1927-07-18	S. Angela Fessili	1944-06-30	101
Amedo	Alfonse	118536 (XI-a)	1925-10-05	Prata Arellino	1944-07-01	102
Polverari	Sisto	119438 (XI-a)	1923-04-12	S. Giogio Pesaro	1944-07-04	103
Tornabene	Salvatore	20365 (I-a)	1918-12-25	Caesanisetta	1944-07-06	104
Gallo	Anelomario	2183 (I-a)	1924-11-05	Andretta	1944-07-07	105
Reggio	Bartoomeo	137005 (XI-a)	1921-03-16	Campobello	1944-07-08	106
Vigo	Giacomo	1991 (I-a)	1923-08-26	Masone Genova	1944-07-08	107
Mucci	Domenico	191491 (X-b)	1909-06-05	S. Marcello	1944-07-09	108
Spaziani	Vincenzo	175662 (X-b)	1917-08-09	Froosinine	1944-07-08	109
Boccato	Marino	154757 (XI-b)	1922-12-13	S. Dona del Piave	1944-07-11	110

Milli	Vottorio	165699 (XI-b)	1921-05-10	Pietralunga	1944-07-11	111
Urde	Franscesco	119176 (XI-a)	1923-01-27	Messina	1944-07-11	112
Fent	Fausto	11599 (I-a)	1911-04-08	Varmo	1944-07-13	113
Banco	Antonio	250893 (X-b)	1913-12-13	Alatri Frosinone	1944-07-14	114
Rosa	Franco	182989 (?)	1922-09-27	Pasiano	1944-07-15	115
Cattani	Arnoldo	115115 (III-a)	1923-05-17	Castellodi Ravareno	1944-07-18	116
Bellinello	Domenico	164419 (XI-a)	1920-11-10	Grignano (Rovigo)	1944-07-19	117
Tasinato	Ernesto	194520 (X-b)	1923-11-22	Castagneto Carducci	1944-07-19	118
Favilli	Ivo	110297 (XI-a)	1924-10-16	Castagneto Carducci	1944-07-19	119
Gianvito di	Francesco	191169 (X-b)	1910-11-05	Civitella del Trento	1944-07-20	120
Maneti	Giovanni	194143 (X-b)	1913-08-13	Covo Bergamo	1944-07-20	121
Varoli	Emilio	186007 (?)	1916-07-01	Loregia	1944-07-21	122
Coletto	Tarcisio	182982 (X-b)	1922-08-14	Campodarsego	1944-07-21	123
Pizzorni	Giuseppe	3956 (I-a)	1908-07-09	Rosiglione	1944-07-22	124
Fabi	Mario	164561 (XI-b)	1921-11-06	Tolentino Macerata	1944-07-22	125
Toselli	Giacomo	8121 (I-b)	1914-08-28	Toseveano	1944-07-24	126
Tinelli	Remo	4286 (I-a)	1913-09-05	Seissa (Parma)	1944-07-26	127
Vizza	Carmine	119711 (XI-a)	1923-10-10	Rogliano	1944-07-29	128
Mazza	Luigi	102713 (XI-a)	1924-12-19	Stradella	1944-07-29	129
Bottali	Sergio	118484 (XI-a)	?	Terni	1944-08-01	130
Maugeri	Pietro	110380 (XI-a)	1923-09-24	Catania	1944-08-01	131
Viarana	Secondo	105216 (III-a)	1921-10-18	?	1944-08-01	132
Matteuzi	Cesare	138420 (XI-a)	1910-02-04	Chiave Chianti	1944-08-02	133
Giuseppe di	Almerindo	15719 (I-a)	1921-11-21	Civitella del Trento	1944-08-06	134
Brizzi	Ego	194637 (?)	1923-07-26	Badia Tedaldo	1944-08-06	135
Brusco	Adolfo	4799 (I-a)	1920-04-05	Ala Trento	1944-08-07	136
Savina	Ricardo	195216 (X-b)	1921-09-14	Antivoli Corrado	1944-08-08	137
Rota	Giovanni	199189 (X-b)	1917-07-25	Aequale di Cecco	1944-08-08	138
Zago	Emilio	193014 (X-b)	1915-05-26	Noale	1944-08-08	139
Larese	Angelo	163890 (XI-b)	1921-04-28	Aurenzio	1944-08-08	140
Cetolomi	Silvio	110887 (XI-a)	1913-11-14	Pietravilla	1944-08-10	141
Ciannone	Orazio	109529 (?)	1911-09-15	Modica	1944-08-10	142
Tagliaferri	Givo	7297 (I-b)	1924-04-10	Pallazola	1944-08-11	143
Vaglieri	Luigi	195706 (X-b)	1918-02-21	Borghetto di Boara	1944-08-12	144
Manelli	Marelli	137274 (XI-a)	1913-11-15	Prato	1944-08-12	145
Labanea	Pietro	136546 (XI-a)	1919-01-27	Sarcone	1944-08-13	146
Lozenzoli	Giacomo	110938 (XI-a)	1919-11-08	Val Piana	1944-08-17	147
Simeone	Stanislav	197231 (X-b)	1919-01-02	Castel Poto	1944-08-17	148
Calciolari	Enzo	175589 (X-b)	1912-09-25	Onistello	1944-08-17	149
Cechini	Dino	182662 (X-b)	1923-08-20	Ronco Scirivia	1944-08-17	150
Pisano	Alfonso	184060 (X-b)	1909-05-26	Agrigento	1944-08-18	151
Musio	Antonio	118270 (XI-a)	1923-10-16	Cornigliano	1944-08-19	152
Borghesi	Secondo	102686 (XI-a)	1914-01-28	San Sepolero	1944-08-20	153
Mariutti	Bruno	102194 (XI-a)	1922-07-19	Maiano	1944-08-21	154
Cipolla	Stefano	182356 (X-b)	1923-06-29	Grumallo Cremonese	1944-08-24	155
Biagini	Gino	2889 (I-a)	1909-01-08	Pistoia	1944-08-25	156
Jorio de	Pasquale	118411 (XI-a)	1919-08-10	Marsano Appio	1944-08-27	157
Pagliaro	Achille	136016 (XI-a)	1922-06-13	Mondragone	1944-08-28	158
Beghelli	Veniesti	17583 (I-a)	1921-06-07	Sala	1944-08-29	159
Masetti	Domenico	110726 (XI-a)	1923-04-09	Gianninano	1944-09-01	160
Contini	Leopoldo	16607 (I-a)	1921-12-16	Rolo	1944-09-01	161
Militello	Giovanni	167111 (XI-b)	1907-03-16	Villa Date	1944-09-03	162
Crotti	Giuseppe	136164 (XI-a)	1917-03-06	Isaio	1944-09-02	163
Mennini	Michelangiolo	177587 (X-b)	1922-03-24	Irontone Pescare	1944-09-03	164
Michel	Udo	103955 (XI-a)	1924-09-21	Mantova	1944-09-04	165
Cattaneo	Giuseppe	194040 (X-b)	1913-03-19	Pontecurone	1944-09-08	166
Casoli	Ivo	136814 (XI-a)	1922-03-28	Reggio Emilia	1944-09-08	167
Sapatoni	Alessandro	194267 (X-b)	1918-04-22	Givia del Marsi	1944-09-10	168
Peressinotto	Girgio	110440 (XI-a)	1923-12-11	Musetta si Sotto	1944-09-11	169
Pavaretto	Ernesto	110759 (XI-a)	1916-08-15	Mogliano	1944-09-13	170

Bellagamba	Sesto	190715 (X-b)	1922-09-19	Catteo (Forli)	1944-09-15	171
Psquini	Ernizio	176582 (XI-b)	1913-06-16	S. Clemente	1944-09-16	172
Olino	Guido	182450 (X-b)	1909-11-10	Talmassino	1944-09-17	173
Sasso	Mario	110928 (XI-a)	1910-06-19	Auguillera	1944-09-18	174
Giodano	Carlo	136248 (XI-a)	1922-03-05	Zappola	1944-09-18	175
Pampasso	Quinto	174244 (X-b)	1921-05-23	Mestrino	1944-09-19	176
Golangelo	Vincenso	168495(XI-a)	1923-02-16	Balvano	1944-09-21	177
Bisinella	Giuseppe	10054 (I-a)	1915-04-07	S. Groce	1944-09-22	178
Zerilic	Martino	264208 (IV-b)	1920-05-23	Castelvetrano	1944-09-23	179
Sartori	Carmelo	119294 (XI-a)	1922-08-23	Ossenigo	1944-09-23	180
Pasqualiri	Guido	119127 (XI-a)	1924-03-05	Offida	1944-09-23	181
Bergamini	Enrico	128611 (XI-a)	1923-08-13	Aiello de Friolo	1944-09-24	182
Scalesi	Vincenso	180708 (X-b)	1922-03-26	Corleone	1944-09-24	183
Bembi	Mario	110789 (XI-a)	1921-05-16	Villa de Cani	1944-09-26	184
Fantini	Nicola	118146 (XI-a)	1923-09-30	Canachio	1944-09-27	185
Lai	Giovanni	118314 (XI-a)	1924-03-26	Nuovo	1944-10-01	186
Casalboni	Umberto	119997 (XI-a)	1902-03-22	Rimini	1944-10-02	187
Polesello	Pietro	153493 (XI-b)	1918-10-13	Brugnera	1944-10-04	188
Rocca	Fausto	118148 (XI-a)	1924-02-13	Roma	1944-10-02	189
Moiso	Luigi	15065 (I-a)	1922-02-12	Gabiano	1944-10-06	190
Pennisi	Sebastiano	15743 (307)	1922-06-12	S. Maria della Scala	1944-10-07	191
Romagnoli	Oddone	194752 (X-b)	1912-01-06	Vigano	1944-10-06	192
Pretari	Alessio	178616 (X-b)	1921-05-01	Jera	1944-10-15	193
Pupi	Gaicomo	119130 (XI-a)	1924-09-26	S. Beneditto	1944-10-18	194
Ancilotto	Bruno	188186 (XI-a)	1923-08-16	Noale	1944-10-12	195
Pucio	Stefano	181433 (X-b)	1923-05-24	Grazzianise	1944-10-30	196
Siondi	Giovanni	8731 (I-a)	1909-07-18	Finnalbo	1944-11-03	197
Lusini	Bruno	153859 (XI-b)	1915-03-02	Greve	1944-11-04	198
Fedeli	Livio	118998 (XI-a)	1924-01-24	Ferno	1944-01-08	199
Chiappa	Lorenzo	?	?	?	?	200
Pelligrini	Severino	103945 (XI-a)	1924-05-26	Pienza Siena	1944-12-29	201
Cecarello	Antonio	157853 (XI-b)	1917-12-07	Padova	1945-01-12	202
Giametta	Giuseppe	250038 (X-b)	1922-10-13	Pastanna Montello	1945-01-12	203
Callisti	Giuseppe	159295 (XI-b)	1919-10-19	Macianao Pesaro	1945-01-12	204
Luccarelli	Giovanni	157086 (XI-b)	1921-05-08	Crifsiano Taranto	1945-01-13	205
Duso	Giovanni	13773 (XI-a)	1922-06-09	Odalengo Piccolo	1945-01-15	206
Nassini	Giuseppe	185784 (?)	1913-03-19	Capolonia Arezzo	1945-01-17	207
Musia	Augusto	161883 (XI-b)	1918-05-30	Canano Trento	1945-01-18	208
Tornanini	Angelo	156577 (XI-b)	1921-07-28	Devo Trento	1945-01-19	209
Tassini	Titti	167822 (XI-b)	1915-07-09	Talla Arezzo	1945-01-23	210
Quagliaroli	Giuseppe	154259 (XI-b)	1923-10-05	Ferriere Viarenzo	1945-01-26	211
Cifello	Rosario	157567 (XI-b)	1909-03-25	Vasa Messina	1945-01-28	212
Braccia	Ernesto	157567 (XI-b)	1909-03-25	Roggio Imperioche	1945-01-28	213
Spinelli	Marco	190980 (X-b)	1914-07-18	Alisiino Bergamo	1945-01-29	214
Bilostao	Giovanni	185584 (X-b)	1922-02-02	Grisiguana Pola	1945-01-31	215
Zismaon	Milano	159055 (XI-b)	1923-12-12	Monte Spino	1945-02-01	216
Foresi	Antonio	4121 (I-a)	1924-03-19	Bari	1945-02-01	217
Ragni	Antonio	183968 (X-b)	1921-07-04	Urbino Pesero	1945-02-08	218
Zanetti	Luigi	160847 (XI-b)	1916-12-30	Gambora Brestia	1945-02-10	219
Messina	Salvatore	178950 (XI-b)	1916-01-22	Acerole Calama	1945-02-10	220
Alloni	Virginio	153761 (XI-b)	1916-12-25	Milano	1945-02-11	221
Baldini	Angelo	156589 (XI-b)	1921-08-16	Piacenza	1945-02-15	222
Ronp	Riccardo	156612 (XI-b)	1921-09-18	Eresa Aosta	1945-02-17	223
Maccarone	Carmolo	181532 (X-b)	1918-04-04	Vizza Sivilla	1945-02-18	224
Celati	Antonio	162356 (XI-b)	1910-08-03	Porta Maggiore	1945-03-01	225
Lucaino	Donato	161952 (XI-b)	1915-03-23	Finalmarina Savona	1945-03-02	226
Andreani	Giuseppe	168022 (XI-b)	1921-12-16	Pila Perugia	1945-03-02	227
Loria	Andrea	136008 (XI-a)	1922-11-11	Paparella	1945-03-03	228
Allesandroni	Vittorio	182345 (X-b)	1910-02-16	Cariguoli Pescara	1945-03-09	229
Barino	Liberio	182049 (X-b)	1923-01-19	Agrigento	1945-03-24	230

Bora	Franscesco	13270 (I-a)	1921-10-19	Orpazano Torino	1945-03-26	231
Acheloni	Fernando	197826 (X-b)	1920-01-06	Cantagella Firenze	1945-04-07	232
Casoni	Mario	154180 (XI-b)	1923-09-09	St. Augustino	1945-04-10	233
Comaiolo	Giacomo	165634 (XI-b)	1925-01-06	Mamredona	1945-04-12	234
Ruzzo	Vittorio	157765 (XI-b)	1925-01-13	Roma	1945-04-13	235

18. Bijlage D:

Begravingen van Russen op de begraafplaats Gloinetal (gesorteerd op grafnummer)

NB de lijst is slechts een fragment van de gereconstrueerde en zeer onvolledige lijst.
Het is bovendien een vertaling van de gegevens die uit het Russisch zijn overgenomen (waarbij ongetwijfeld extra fouten zijn geïntroduceerd).

achternaam	voornaam	EKM	geboortedatum	sterfdatum	graf
Kodjokow	Grigorii	10441	1919-07-02	1941-11-08	58
Degtjarev	Genadic	2986		1941-11-17	199
Batarhin	Fedor	8597		1941-11-20	265
Djatlow	Gregory Filatovich	121828	1912-01-15	1941-11-26	359
Antipin	Alexander	121399	1909-11-04	1941-12-06	524
Panoff	Wasily	120263	1903-04-19	1941-12-11	553
Andryushenko	Michail	9952	1914-06-23	1941-12-11	570
Romanov	Vasily	120234	1915.	1942-01-03	806
Rurizin	Iwan	16323	1903-08-24	1942-01-06	836
Fatjoesjenkov	Ivan	9997	1918-08-27	1942-01-12	888
Sirotkin	Alexey Grigorievich	16651	1917-05-13	1942-01-12	891
Korschun	Iwan	4556	1921.	1942-01-13	896
Polin	Alexander Konstantinovich	121532	1921-12-18	1942-01-15	925
Romanov	Georgi	9013	1906-02-15	1942-01-16	936
Romanov	Ivan Romanovitsj	120822	1908-02-05	1942-01-22	986
Schwidkij	Michail	4420	1919-05-23	1942-01-25	1008
Marinichev	Alexey	9958	1911-06-22	1942-02-08	1113
Kornejev	Michail	121213	1903-06-17	1942-02-19	1172
Terentyev	Semyon	3055	1919.	1942-02-20	1176
Kostow	Nikolai	89	1920-05-03	1942-02-22	1195
Zvezdin	Alexander Ivanovich	121680	1909-08-12	1942-02-25	1221
Moerasjev	Vladimir	6185	1921-06-15	1942-02-27	1231
Arulin	Viktor	7057	1911-11-24	1942-03-02	1250
Tsjernjak	Nikolaj	1759	1920-01-05	1942-03-11	1293
Jegorow	Vasily Ivanovitsj	8906	1919-03-13	1942-03-12	1299
Garmanoff	Petr	3496	1905-08-22	1942-03-17	1314
Koschkin	Evgeni Pavlovich	2988	1921-03-23	1942-04-07	1376
Kodilow	Pjoter	7176	1920-02-22	1942-04-18	1429
Makarov	Alexey	10026	1913-05-20	1942-05-15	1474
Kopaygorodsky	Klim Kirillovitsj	10487	1907.	1942-05-28	1486
Markushev	Vasily	14585	1915-02-15	1942-06-08	1498
Romanov	Ivan	120822	1908-02-05		986
Leonenko	Nikolaj Andrejevitsj	4139	1920-10-05	1942-06-16	1507

19. Bijlage E:

Begravingen van Russen op de begraafplaats Altengrabow-West (gesorteerd op grafnummer)

NB de lijst is slechts een fragment van de gereconstrueerde en zeer onvolledige lijst.
Het is bovendien een vertaling van de gegevens die uit het Russisch zijn overgenomen (waarbij ongetwijfeld extra fouten zijn geïntroduceerd).
Een langere lijst van deze graven is in 21-1-2013 gepubliceerd door Alexey Michailovich Alyusov (Алюсов Алексей Михайлович) op de website van Pariotcenter.ru en op 7-7-2013 door Eduard Mikhailovich Ptukhin op http://artofwar.ru/p/ptuhin_e/text_0230.shtml.
Verder zijn door verschillende mensen veel losse stukken verspreid gepubliceerd over meerdere forums.

achternaam	voornaam	EKM	geboortedatum	sterfdatum	graf
Abaschin	Yegor Matveyevich	9895 (XI-c)	1918-11-13	1942-06-18	1
Zmeski	Sergey Arsenevich	3594 (XI-d)	1905-08-25	1942-06-19	2
Vostretsov	Vasily Sergeevich	125636 (360)	1914-04-20	1942-06-19	3
Burovin	Vasily Egorovich	120446 (XI-a)	1915-05-15	20-6-1944	4
Ljashenko	Fedor Fedotovich	4141 (XI-c)	1914-04-20	1942-06-19	5
Bukan	Ivan Filippovich	120940 (XI-a)	1922-05-12	1942-06-20	6
Akimenko	Ivan Romanovich	121099 (XI-a)	1922-11-14	1942-06-22	7
Mednikov	Nikolay Matveyevich	8311 (XI-c)	1921-11-25	1942-06-23	8
Potashov	Stepan Filatovich	10457 (XI-c)	1921 febr	1942-06-23	9
onbekend					10
Fedoryachenko	Gregory Yegorovich	126217 (XI-a)	1923-09-21	1942-06-25	11
Tekerkhin	Alexei Vasilievich	11677 (XI-c)	1915	1942-06-25	12
Afanasyev	Georgy Stepanovich		1908-01-07	1942-06-26	13
onbekend					14
Egorov	Mikhail Petrovich	4654 (XI-c)	1921-06-12	1942-06-26	15
Grigorov	Petr Antonovich	122487 (XI-a)	1919-01-15	1942-06-29	16
Petrov	Ilya Dmitrievich	5476 (XI-c)	1918-07-15	1942-06-30	17
onbekend					18
onbekend					19
Slidenij	Marc Ignatievich	125715 (XI-a)	1899-11-30	1942-07-04	20
onbekend					21
onbekend					22
onbekend					23
onbekend					24
onbekend					25
onbekend					26
onbekend					27
onbekend					28
onbekend					29
Kirillovich	Yerimisar Gavril	122545 (XI-a)	1907.	1942-07-11	30
onbekend					31
onbekend					32
Lewin	Gregory	9882 (XI-c)	1911-03-30	1942-07-13	33
Ermolin	Ivan Osipovich	8197 (XI-c)	1912-08-23	1942-07-14	34
onbekend					35
onbekend					36
Izvekov	Vasily	7110 (XI-d)	1921-04-22	1942-07-15	37
Vasilyevich	Gozachvili Ilya	123477 (XI-a)	1919.	1942-07-15	38